

EGY CSALÁD HÁBORÚS TÉBOLYA BÉKÉBEN

O'SVÁTH EZREDES
HOLTÁIGLAN KUTYASZORÍTÓBAN

Miklauzič István

Egy család háborús tébolya békében

MÉCSÉS SOROZAT

Család és történelem

Sorozatszerkesztő
Miklauzič István

Ne bántsd a magyart

„Ha az őrálló a közeledő kardot nem jelzi,
a fegyvertől elveszettek vérért
az ő kezéből kéri számon az Úr.”

[Zrínyi Miklós hadvezér, költő]

Miklauzič István

**Egy család háborús tébolya
békében**

O'sváth ezredes holtáiglan kutyaszorítóban

Mécses sorozat XIII.

© Dr. Miklauzič István, 2023

Mécses 13. kötet

Posztumusz hálás köszönet illeti Clara von O'sváth-Czanik
kisasszonyt, aki rendelkezésre bocsátotta kutatásra O'sváth István
hagyatékát

Írta, képekkel ellátta, szerkesztette: Miklauzič István
A borítót készítette: Enyvvári Máté

Címlap:
O'sváth István igazolványképe (1944)

Hátsó borító:
O'sváth István csapatistizti jelvénye; a magyar címer (1915)

ISBN 978-615-81798-2-9
Szerzői kiadás

Előszó

A második világháború vége nem csak békét hozott el az embereknek, hanem békétlenséget is párosított melléje, ezáltal két részre osztva az életben maradtakat, voltak, akiknek mindkettő kijutott. Így járt a könyvben szereplő főhősünk is, először az átmeneti békét, de utána szorosan és élete végéig a békétlenséget kapta sorsának részéül – mert a béke első napját számára nem a béke második napja követte csupán.

Ennek a történetnek a főhőse O'sváth István kémelhárító ezredes, viszontagságos élete önmagában egyrészt az első világháborút és az azt követő békeidőt fogta át, amely az ő számára a felemelkedést és katonai hivatásának kiteljesedését jelentette. A háború befejeztével viszont éppen ez a kiemelkedés okozta vesztét is, hiszen a magyar kommunisták, a szovjetek és a szövetségesek egyszerűen kiiktatandó ellenségnek nyilvánították, holott semmilyen törvénytelenséget nem követett el, hivatásos katonai főtisztként szolgált, mindenfajta politikai megnyilvánulás nélkül.

Az O'sváthok egy olyan Kárpát-medencei nagycsalád, amelynek személyiségei – az 1848-as szabadságharctól, a kiegyezés előtti és azt követő időkön, majd az első világháborún és a Magyar Királyság virágzó időszakán át, s végül a kommunizmus kiteljesedéséig és bukásáig – a maguk szintjén gyakoroltak jótékony befolyást a hazai és a térségi történelem alakulására.

Az O'sváth családnak az élők sorából már eltávozott tagjairól is szól a történet, akiknek sikerült nyomot hagyniuk a történelemben, kinek-kinek a maga idejében, az akkori virtussal élve, és köztiszteletet kiváltó nemes tevékenységüknek köszönhetően.

Ilyen személyiség volt – elsőként megidézve őt a jelenkor emlékezetébe – O'sváth Pál (1831–1908), aki lóháton küzdötte végig az 1848-as szabadságharcot, majd csendbiztosként magasodott fel

Biharban, kalandos élete végén pedig, ismert társadalomtudós és író lett.

Pál unokája O'sváth László (1892–1970) – a közös nagyapa révén O'sváth István unokatestvére – háború előtt a belügyminisztérium elnöki osztályának vezetője, aki 1938-tól idősebb Antall Józseffel szervezte a nácik elől menekülő lengyel civilek és katonák befogadását és oktatását hazánkban. A kommunizmusban kitelepítették és megalázó szinten engedték dolgozni.¹ Ma életnagyságú bronzszobra és vörös márvány emlékműve látható Varsó Białołęka kerületében, márvány emléktáblája a Budai Várban, az Országház utca 28. címen.

László fia O'sváth György (1931–2017) volt, aki a kommunizmus élő áldozataként börtönben szenvedett, majd nyugatra szökött és végül az Európai Bizottság főtisztviselőjeként Antall József miniszterelnök főtanácsadója lett. Két kötetet is kiadott a családról, az egyik a dédapjának életét, a másik a saját magáét mutatja be.²

Ez a kötet O'sváth István (1892–1966) és sorstársainak szól a tiszteletadás szándékával, mint ahogy a hivatalos történész-társadalom is elismerte őt, amikor 1993-ban posztumusz vezérőrnagyi rangra emelték.

Döbbenetes élettörténete egy véletlen találkozást követő kutatással került feltárássra, ezen keresztül korának groteszk képe is élénk tárul, amely sorsát alakította.

A kötet forrásértékűnek tekinthető a történeti irodalom tárában, oly mértékben, amennyire ezt a jelleget a benne lévő számos első közlés alátámasztja. Ez annál is inkább igaz, hiszen az O'sváth Istvánról szóló források legnagyobbbrészt eddig még nem kerültek feldolgozásra, ennél fogva a szakirodalom is híján van életútja bemutatásával.

Ugyanakkor a könyv beléphet a családtörténeti sorozat második köteteként, hiszen O'sváth György megírta az elsőt, de elhalálózásának okán a második már nem jelent meg.

Az idézeteknél az eredeti írásmód nem került helyesbítésre, sok helyütt azok is viselik a korszakra jellemző stílust, ami külön élvezetet jelent a nyelvi csemegék iránt fogékony olvasók számára.

Az adatok közlése előtt sok esetben kellő forráskritikát kellett elvégezni. Ez O'sváth István saját visszaemlékezései esetén is megtörtént, hiszen maga állította az ÁVH-nak írt jelentésében, hogy a háború előtti események óta eltelt két évtized, a hosszú fogság harminc különböző helyen és az elszenvedett betegségek elméjét is megkoptatták, és idős kora szintén megnehezíti a múlt pontos felidézését.

Erős fenntartással kellett kezelni az Ujszászy-kötet közléseit, az eltérésekre utalás lesz. Például a *Németbarát és fasiszta érzelmű magyar tisztok névjegyzéke* c. fejezetben szereplő önálló életrajzi szócikk adatait csak részben fedik, vagy másként hozzák a levéltárban és a családi emléktárban található iratok, ráadásul O'sváth István feltüntetése ebben a környezetben igazoltan és teljesen alaptalan.

A jelen kötet kiadására az adott készítést, hogy a 2022-ben Münchenben elhunyt O'sváth István leánya Klára, az O'sváth család általa megőrzött szellemi archívumát az Ambrózy vonalon vele kapcsolatban volt unokahúgára hagyta, aki alkalmanként jótékonyan látogatta, gondozta őt, és akihez néha el is látogatott Budapestre.

A jelen kötet tartalma a hagyatékra és az azt követő szerteágazó kutatásra épült, a kiadás pedig, az O'sváth család e könyvben bemutatott kiemelkedő alakjának megismertetését szolgálja.

Az O'sváth család példaadó elődei

A családnév rendhagyó. Korábban a család nevét *zs*-vel, *Ozsvát*-nak ejtették, de a középkorban latinul csak *s*-sel, *Osváth*-nak írták, – mert a latinban nincsen *z* –, így a *z* helyébe egy aposztrófot tettek. A felmenők között volt, aki nem használta az eredeti formát, de

O'sváth Pál, István³, György és részben kortárs hozzátartozóik visszatértek a régi írásmódhoz. Legutóbbit a gimnáziumban úgy is hívták: „*Óaposztróf*”⁴

„Az O'sváth család erdélyi eredetű, a székely lófők közé tartoztak; a XIII. században költöztek Ugocsa megyébe, és onnan a XV. században települtek át Szatmár megyébe. Az első O'sváth, akiről feljegyzések maradtak fenn, Hunyadi János hadnagya volt: 1453-ban részt vett a nándorfehérvári ütközetben – vagy ez az O'sváth Pál, vagy pedig ennek fia Hunyadi Mátyás fekete seregében szolgált hadnagyként. Aztán a család ősei letelepedetek Csengerben és Csengerújfaluban, és attól kezdve az O'sváthok részt vettek a megye vagy az ország közéletében. Évszázadok óta ez a hétszilvafás kismemesi család Szatmár megyében, Szamosháton élt és kis birtokain gazdálkodott, s mint a szatmári magyarok nagy része, kálvinista, azaz református lett.”⁵

1630-ban II. Ferdinánd király az O'sváth család nemességét megerősítette,⁶ minekutána Csengerben és Csengerújfalun házasságok révén rokonságba kerültek az ottani nemesi családokkal. O'sváth György részt vett II. Rákóczy György seregében a fejedelem lengyelországi hadjáratában és tatár fogságba esett.

A köznemes O'sváthok főleg a szatmári és szabolcsi vármegyei életben vették ki részüket. Voltak köztük főszolgabírók, vármegyei tisztviselők, református lelkészek. Volt olyan áruk, amelyik Bihar megyébe jutott el. Közülük messze kiemelkedik O'sváth Pál, szabadságharcos, sokoldalú bihari csendbiztos, író alakja.

O'sváth Pál a polihisztor csendbiztos (1831—1908)

Születésekor az élet ajándéka mellé még testi-szellemi többletet is kapott, mindez erős küldetéstudattal egészült ki, amit minden időben szenvedéllyel igyekezett is érvényre juttatni. Esmélése kezdetén

már édesapjának a hatása alá került, aki „politikai tekintetben, a józang gondolkozással összeférő szabad eszméknek hódolt. Nagy magyar volt, de azért a más nyelvű és hitűek irányában jó indulattal viselkedett. A nemzetiségi izgatókat lelkéből gyűlölte, Kossuthnak nagy tisztelője volt s az osztrák uralomtól nemzete javára semmi jót nem remélt. ... keresztlevele szerint 1800. január 23-án B. [Berettyó – M.I.] Újfaluban született és 1864. január 25-én halt meg. Halálát meghúlésból kapott tüdőgyulladás idézte elő, mely akként történt. Neve napját mindég zajosan szokta megtartani. Ekkor is január 23-án Gáborjából a szomszéd Váncsodra szánkázott át muzsikusokat fogadni, a mikor a nagy hidegben úgy áthűlt, hogy már 24-ik délutánján, orvosa, csak órákhoz kötötte életét. [...] Hogy a jó gáborjaniak mennyire szerették a boldogultat, mutatja az, hogy a mint a haláleset tudomásukra jutott, a községi tanács rögtön ülést tartott s egyhangúlag határozta el közkölségen leendő eltakarítatását.”⁷

O'sváth Pál élete folyamán lépten-nyomon felfedezhetjük életvitelében édesapja szellemiségét és jellemvonásait. E felismerésnek köszönhetően személyiségének elemzése helyett álljanak itt az alább idézett történetek, amelyeken keresztül viszont jól megismerhetjük egyéniségét. Engedjük előre saját pennájával leírt eseteit.

„Hogy magam írok magamról, oka az, mert életem némely része elég gazdag oly eseményekben, melyek az utókort is érdekelhetik, s azoknak hogy miként keletkezését magam tudhatom a legjobban.

Ez eseményeket előzőleg felemlítem, hogy a ... keresztlevél tanúsága szerint 1831. január 4-én Kismarjában születtem, s így 1848 tavaszán, mint testileg-lelkileg kifejlett, de csak 17 éves ifjú léptem az első között a honvéd zászló alá. A zászlóalj tisztjei régi kiszolgált tisztekből neveztettek ki s habár a zászlóalj fele értelmiségből állott, és az alakuláskor mindjárt tizedes lettem. Örvendtettem a valóban szép felszerelésünknek is, de aggodalmat

keltett sokónkban az, hogy mi a nemzet katonái, V.-ik Ferdinánd császár-király hűségére úgy lettünk felesketve, hogy az esküben a haza és nemzetről [...] V.-ik Ferdinánd csakhamar lemondott s midőn e lemondás a jó hazafiakon fájdalmasan hatott, mi honvédek nem búsultunk a miatt, mert az eskü által többé nem éreztük magunkat lekötötteknek.

Pár hónap alatt kellőleg begyakoroltattunk, s mint tanult katonák, a fellázadt, de közeledésünkre sáncokba bújt rácsok ellen a Bánátba vezényeltettünk. Részt vettem itt a naponként előfordult csatározásokon kívül a perleszi, tamasováczi, alibunár-kerlsdorfi sáncok megvívásán kívül a zsigmondfalvi orvtámadásnál és a járgováczi borzalmas éjszakán.”⁸

„A felső-magyarországi hadjáratban ott voltam Branyitzkónál, azután pedig részt vettem a Mezőkövesd, Kápolna, Isaszeg, Vác mellett történt nagyobb ütközetekben és Budavár bevételénél.⁹ A vár bevételénél a Lánc-híd mellett (mely odaérkezésünkkor robbantatott fel) létrán másztam a bástyára és midőn hajnalhasadáskor 15-öd magammal beugrottam, egy osztrák század azon a téren rakta előttünk le a fegyvert, hol a Henczy szobor állott.”¹⁰

A szabadságharc elbukott, O’sváth Pál csapata szélnek ment, ő maga jegyzőnek szegődött s nemsokára 1851-ben házasságra lépett. A volt honvéd csendben és titkát rejtve igyekezett létezni.

„Jól esik nekem, hogy a szabadelvűség diadalra jutását az első golyóváltástól az utolsóig tetteleg elősegéltem, és jól esik annak tudata is, hogy az utolsó időben a vezetésem alatt volt kis csapatot sikerült szent ügyünknek végig meg tartani. Büszke vagyok végre arra, hogy sem az osztrák sem a muszka előtt nem raktam le a fegyvert!!”¹¹

Nyugtalan természete további tettekre sarkallta, főként hogy az elnyomatás korszakát – amelyben mások lelki terhet is magán hordozta – nehezen tűrte. Kezdett mindinkább az igazság keresésében és érvényesítésében tennivalót találni, elsősorban a

közrend fáradtságos megteremtésének segítségével, a jóra való emberek gyámolításának céljából. Ennek szemléltetésére bőségesen szolgáltatott példát, amelyekből néhány – az ő jellemzésére – álljon itt megemlítve.

„Én egy, a falu népét gonosztevőkké képezett s rablógyilkosságon (a szalárdi papot és nejét ölte és rabolta ki) büntetett vén gonosztevő zsidót, — ki a tanácsot jelenlétemben legazemberezte, — úgy nyakszirten ütöttem, hogy lábai az ég felé álltak. E vén ember valahonnan tudta, hogy honvéd voltam, s minthogy még ekkor a honvédek üldöztettek, amint tőlem szabadult, a zsandárokhhoz ment engemet feljelenteni, a kik a zsidóval mindjárt értem is jöttek...”¹²

„Szigorúságomat, ha kellett ököllel is meg mutattam, így p. o. *[példának okáért – M. I.]* egy Pataki nevű ember valami tehénnyúzás miatt el lett ítélve, de okkal-móddal szabad lábon hagyatott. [...] A kinek a faluban éghetője volt, nem mert Patakival kikezdeni, mert Pataki uram köztudomásilag gyújtogató volt. [...] a holdvilágnál sokáig sétáltam a feleségemmel az udvaron. Pataki pedig a korcsmából itt ment haza felé, s midőn engem meglátott, bekiáltotta, mondván: »Gyere ki te kényes kutya, hadd ontsam ki a béledet!« E nem várt szépszavakra, én mint a villám, a Pataki botja alá ugrottam, földhöz vágtam, s azután a saját botjával jól eldöngettem, — azt is tudtára adván, hogyha rám gyújtja a házat, azt saját rovására teszi, mert én akkor az ő házat fogom felgyújtani. Mikor kellőleg megfenyítettem, akarva hagytam elszaladni.”¹³

„Egy másik eset ez: ...e házba egyszer honn nem létembe egy rossz kinézésű ember bement és a feleségemnek azt mondta, hogy ha én a betyárüldözéssel fel nem hagyok, egy éjszaka ránk beköti az ajtót, s bennünket a házba éget. Ennek hallatára én kirohantam, s midőn a jelzett emberben a szájaskodó Köves Miska kapca betyárt felösmertem, azt azonnal torkon ragadtam, földre tepertem, megtérdeltem, és saját botjával úgy megviseltem, hogy járni is alig tudott. A zsivány elősmerte ocsmány tettét, rossz tettéért engedelmet

kért, de mert én azt ígértem neki, hogy ha éjszaka találom, megölöm; ott hagyta szülő földjét.”¹⁴

„Az öklöződéstől elkedvetlenített az, hogy egy hetyke legény kocsisomnak, — a ki a tehenet vasvillázta, szemét kiütötte, a karját kettétörtem. Orvost hívtam hozzá, meggyógyítottam, s nehogy súlyos testi sértésért bajba kerüljek, szenvedése díjába a megkínzott tehén tavalyi fiát ajándékoztam neki. S ezen túl a verekedést nagy kénytelenségből tettem.”¹⁵

„Egyszer egy kora reggelen, Szilágyi László előkelő birtokost, ...két részeg, a seregtől hátra maradt horvát baka a lakásom előtt tettelegesen bántalmazott, s előlük Szilágyi Bátyám lakomba menekült; de rohant utána szuronyt szegezve a két baka is. A bátyám jajveszékélésére, kit már-már csaknem leszúrtak, — felébredtem, a katonák láttára pedig az ágyból kiugrottam s egyik kézzel az egyiket, a másikkal a másikat egymás hátára a földre gyűrtem, megöklöztem, azután pedig a fegyvereiktől megfosztott katonákat összekötözve a pincébe zártam.”¹⁶

O'sváth Pál csendbiztos, író, maga így összegzi tárgyilagosan és szerényen 1859 és 1883 közötti tevékenységének érdemeit:

„Mint községi és egyházi jegyző, gazdatiszt és gyorskocsizó, és bérlő jól el voltam foglalva, de azért semmit el nem hanyagoltam, sőt, időm jutott a nép javítására is.

Mint egyházi jegyző, működésem folytán épült az iskola, de segélyeztetett a debreceni főiskola, s jött létre — mikor senkinek eszébe sem jutott, — az egyház terheinek birtok arányában való viseltetése. — Tudnivalóan ... üldöztettem az itt otthonos futó-betyárokat, kik közül nem egyszer életem kockáztatásával többet magam fogtam el.

E működésemért a nagyobb birtokosok barátságukkal, a nép bizalmával ajándékozott meg, s oly hírre jutottam, hogy a hatóságok a nagyobb ügyekben tanácsért a zsandárokat is hozzám utasították.”¹⁷

Páratlan és kiemelkedő elismertségének nyitját leginkább O'sváth Pál saját kinyilatkoztatása által érdemes megfejteni.

„A kínzással való vallatásnak gyűlölője voltam, s ha ritkán némi szigort alkalmaztam is, azt csak utolsó vagy kikerülhetetlen esetekben alkalmaztam. Ennek daczára, hogy mégis lehetséges eredményeket értem el, azt, némi emberismeret szerzésen kívül, annak tulajdonítom, mert a bűneseteknél gyorsan szoktam megjelenni [...]. Ajánlom az általam elhagyott téren működő utódaimnak is, hogy e mondást: *»Többet észszel, mint kézzel«* mindig eszükben tartsák.”¹⁸

A közrend biztosítása érdekében kifejtett fizikai fegyelmező, valamint ösztönös és jó érzékű pszichológusi tevékenységét megkoronázandó, olyan elméleti javaslatokat adott közre könyv formájában, amelyek személyes tapasztalatai alapján a valóságban bizonyítottak, ennél fogva védhetőek voltak. Nyíltan leírta, ami a kiegyezés után immár megengedhető volt: „Miért nem tetszik nekem a rendőrségnek országos-katonai lábra leendő változtatása? Hogyan lehetne a mai pandurságot az eddig ajánlt tervekhez képest olcsón és hasznosan átalakítani?”¹⁹ Állásfoglalása nagyban hozzájárult a törvényhozás munkájához, amelynek eredményeképpen kimondták a pandúrság megszüntetését, és helyébe a Magyar Királyi Csendőrség felállítását.

Csengerújfalusi O'sváth Pál 1892-ben lemondott a postamesterségről, és Biharkeresztesről „ideiglenesen” Budapestre költözött, ahol fiainál és Albert öccsénél lakott. Múzeumokban, könyv- és irattárakban és egyéb gyűjteményekben kutatott.

„Bár élete utolsó 16 esztendejét szinte folyamatosan a fővárosban töltötte, haláláig megmaradt bihari, biharkeresztesi lakosnak. Jellemző, hogy a Thalynak írott levelében is „biharmező-keresztesi illetőségű, de ideiglenes b.-pesti lakos”-nak nevezte magát. Állandó fővárosi lakása nem is volt, s

elképzelhető, hogy még élete utolsó éveit is valamelyik fia mellett, esetleg Albert öccsénél élte le.²⁰ A fővárosba költözését követő néhány évben Imre fia József körút 64. III/27. szám alatti lakásában dolgozott...²¹

Írói munkássága igen szerteágazó volt, összefoglalóan nem is lehet jellemezni, merőben egyéni stílusban és saját szempont-rendszere szerint írt. Tartalmilag, nyelvileg, történelmi és néprajzi témakörben megjelent művei a mai napig értékörzők és mérv-adóak.

1870-ben látott napvilágot *Zsandár kell-e vagy pandur?* c. műve. 1875-ben megjelent forráskiadványa, a *Bihar vármegye Sárreți Járásának leírása* részletes ismertetést adott a Sárret falvairól, a vidék természeti környezetéről, történelméről, nyelvéről és kulturális viszonyairól. Szülőfalujáról írt munkája *Bihar vármegyében kebelezett Kis-Mária (Kismarja) leírása* címmel 1896-ban jelent meg. A *Pallas Nagy Lexikona* kiadó felkérte, hogy a XV. kötetbe állítsa össze Szabolcs és Szatmár vármegyék rövid történetét. A magyar rendvédelem múltjáról, a betyáréletről, a csendbiztosi évekről szól az önéletrajzi ihletésű *Közbiztonságunk multja és pandur korom emlékei* című könyve 1905-ből. Állandó cikkíró volt a bihari lapoknál. Ma Berettyóújfaluban és Biharkeresztesen is szobor őrzi csengerújfalusi O'sváth Pál emlékét. A sárreți „O'sváth-kultusz”, a tiszta erkölcsű, a hagyományokat tisztelő művelt magyar embernek, a szabadságharc katonájának és „az utolsó pandúrnak” szól.²²

Összegezve a köztekinélynék örvendett O'sváth Pál életútját, megállapíthatjuk, hogy önerejéből és tehetségének köszönhetően tudott kimagasodni emberi környezetéből, de a sors akaratából talán azért is, hogy közvetlenül példát hagyjon hátra a leszármazottaknak.

A zsványok által elkövetett és O'sváth Pál által lerendezett bűnesetekről szól egy egész kötete, abban több tucat eseményt írt le,

amelyek olvasása közben elképesztő kalandokat él át az olvasó az osztrák önkény és a magyar bujdosósors idejéből.

Mielőtt rátérnénk főhősünk bemutatására, utalnunk kell arra is, mily nagymértékben érvényesült a példa több másik leszármazott esetében is, akik meríteni tudtak a nagy előd erejéből. Ők ezt tudat alatt azzal hálálták meg, hogy emlékét egymástól függetlenül több alkalommal is felelevenítették. Ilyen volt egyik unokája O'sváth László, a nagy embermentő. Ilyen utód volt ennek unokatestvére, a vele egyidős O'sváth István, aki e kötet központi alakja, de az őket követő nemzedék szülöttje, a dédunoka O'sváth György is, aki 2009-ben önálló kötetben jelentette meg a nagy öreg alakját és történetét. Végül a sor zárásaképpen megemlékezést tartott 2018-ban az ELTE konferenciája is,²³ amelyen a csendbiztos, író tevékenysége került méltatásra szakmai megközelítésben.

O'sváth István a rettenthetetlen kémelhárító (1892—1966)

O'sváth István tevékenysége is feltételezhetően nagyapja példájának hatása mentén alakult, sok minden árulkodik ennek az atavisztikus örökségnek a kibontakozásáról élete folyamán.

Míg csendbiztos nagyapja a betyárvilág idején az alvilág útonállóival szemben bátor pandúrként vette fel a harcot, addig ugyanezzel a vérmérséklettel és belső elszántsággal O'sváth István a háború idején a kémek és partizánok ellen küzdött bátor fellépéssel, amire jó példa, amikor egyik éjjel maga fogott el egy kémeket a sötét Duna-parton.

Hasonló erényekkel indult, mint nagyapja. A magyar történelem két utolsó – a két világháború közötti és a kommunizmus – korszakának szülöttje, harcosa és kárvallottja volt.

Mint már tudjuk, az 1892. évben O'sváth Pál Budapestre költözött és élete végéig itt maradt.²⁴ Ekkor született O'sváth István,

az ügyvéd és királyi táblabíró O'sváth Imre fia,²⁵ aki mindjárt kisgyermekkorában elkezdte magába szívni a nagyapjától hallott színes elbeszéléseket.

A régi világban a nemzedékek még együtt, vagy egymás közelében éltek, az öregek a kis utódoknak és nagyobb korukban is sokat meséltek magukról, a család érdekes és letűnt történeteiről. Így lehetett ez O'sváth István esetében is. Bizonyára O'sváth Pál nagytata is elbeszélte a kalandjait az unokának, aki dermedten hallgatta volt például azt a bátor történetet, amelyben a még ifjanc pandúr hajdanában a sárréti tőzegláp zsombékjain esőben lóháton farkas hajtó vadászaton volt. Egyszer csak olyan rétre ért, ahol a tarló alatt parázstűz égett, és amikor ennek a tetejére léptek, a talaj a tüzes üreg felett lovastól együtt beszakadt. Ő még elpattant a nyeregből, de lova nyakig elmerült. „A menekülés úgy történt, hogy a lónak lábát a földdel vegyes tűz égetvén, az ösztönszerűleg, mint a bolha, bár többször újabb-újabb veszélybe, de addig ugrált, míg végre perzselt lábai biztos alapot találtak...”²⁶

A szíves izomzatú, nyurga testalkatú, erő fejű fiatalember számára, a nagy öreg hőstetteivel gazdagodva – és az ő korában a középosztály gyermekeként jellemzően – egyenes út vezetett a kadétiskolába.

1908 és 1912 között Nagyváradon a honvéd hadapródiskola növendéke volt, vizsga után kinevezik zászlóssá a budapesti 1. honvéd gyalogezredhez.²⁷

1913-ban a magyar királyi honvédelmi miniszter előlépteti, kinevezi hadnaggyá.²⁸

1914. októberi minősítéséből részlet: „Nyugodt véralkatú igen jó modorú szerény fellépésű komoly gondolkodású, tisztességtudó kötelességérzettől áthatott igen szorgalmas törekvő fiatal tiszt, ki helyét mint szksz és szd parncsnok, majd pedig mint zlj sgtiszt az ellenség előtt is mindenkor derekasan megállotta.

Ütközetekben rendkívül nyugodtan szívós kitartással, igen bátran viselkedett a zlj parancsnoka hidegvérű, megfontolt, odaadó hű támaszának bizonyult.

Mint szd parancsnok és zlj sgt minden tekintetben jól megfelelt. Rendfokozatainak megfelelő bármely erős bizalmas természetű állásra alkalmas.”²⁹

A kiváló jellemzést O’sváth István nem véletlenül kapta. A Nagy Háborúban először Galíciában szerzett érdemeket, amikor 1915. április-májusban „A Korunko hegyhátan az ezred számos ütközetben súlyos károkat okozott az ellenségnek és parancsra változtatta állását. Szálnoknál az ezred egy része állásban maradt, bár jobb szomszédja elvesztette azt.

Az utolsó harcok dicsőségben múltak. Az ezred Veretyszovnál kiverte az ellenséget, üldözte, sok száz foglyot, temérdek hadianyagot zsákmányolt. A 4-ik ezred, mint első rohamozó csapat tört be az ellenséges állásba, megszállotta és biztosította azt. Vola Pietrova volt az utolsó ütközet, ahol az ezred részei mintegy megkoszorúzták addigi dicsőségüket. [...] Az első honvéd gyalogezerd (a budapestiek) részei – mint már eddig tíz hónapon keresztül – vállvetve harcoltak velük.”³⁰ O’sváth István a m. kir. 1. honvéd gyalogezerd 8. századának volt a parancsnoka. Az északi hadszíntéren folytatott küzdelmeit sebesüléssel fejezte be, kórházban gyógyították Chirovban, majd Budapesten.³¹

1915. június-júliusban már az olasz harctereken találjuk, az elején a Malborghetto-erődnél vezet állásharcokat, majd Doberdón az első isonzói csata döntő szakaszában, ezután a második isonzói csata lezárásában veszi ki a részét.

1915-ben a magyar királyi honvédelmi miniszter előlépteti, kinevezi főhadnaggyá.³²

Az olasz fronton tanúsított kiemelkedő fegyvertényei – mint oly sok magyar honvéd és tiszt esetében – nem a hazatérést eredményezték, hanem a fogságba esést. Fogolylevelezését a család-

tagokkal Castello di Baia-ból folytatta.³³ Nem egyszer említi meg, hogy az olaszok a magyarokkal szemben rokonszenvező magatartást tanúsítanak.

Részlet az 1915. júliusi minősítéséből közvetlenül az olasz front harcai után, az előző minősítés általános jó jellemzését kiegészítve: „... határozott jellemű. Igen jó szellemi képességgel. Igen szorgalmas, kötelességtudó és meghízható. Századot harcban igen jól vezet... fegyvertényeiért Legfelsőbb elismerésben részesült.

Alárendeltségeire igen jó befolyást gyakorolt, azok bizalmát teljes mértékben bírta. Igen derék – önégyéniségénél fogva sokoldalúan használható fiatal tiszt.”³⁴

1915. augusztusban „...az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartása elismeréséül a legfelsőbb dicsérő elismerést” érdemelte ki. Ennek jeléül a „katonai érdemkereszt szalagján viselendő bronz katonai érdemérem” kitüntetésben részesült.³⁵

1915. októberig szóló minősítése tovább erősíti az Osváth István főhadnagyról kiállított eddigi kiváló méltatásokat: „Határozott, kötelességtudó, önmagával szemben szigorú, de a szolgálat ellátásánál inkább cselekszik, mint dolgoztat. Önérzetes, őszinte, ki a dolgok mibenlétét nem titkolja, hanem feltárja, mi által azon parancsnokának, ki ezt nem rossz értelemben fogja fel, igen jó szolgálatot tesz. Helyzetek elbírálásánál pesszimizmusra hajló. – Ütközetekben magatartása a szükséges óvatosság szem előtt tartásával bátor és jó példát nyújtó. – A St. Michelei állásharcok (III. Isonzóí csata). Századnak harcban való vezetésére alkalmas.

Tisztikar vezetésére, ha azok nemesen érző jó hazafiak és a parancsnok enyhébb formájú befolyására is hajlanak, a kölcsönös megértés alapján igen alkalmas, míg egoista és internacionizmusra hajlamos alárendeltek bizonnal visszaélnek jóságos és minden erősebb emótiót kerülni szerető egyéniségével. Személyes példa által alárendeltjeire fegyelmezett, katonás magatartást és így jó befolyást gyakorol.”³⁶

Hivatalos közlés szerint O'sváth István az első „világháború alatt tíz havi arcvonal szolgálatot teljesített. 1915. október 21-én a III. Isonzó offenzívánál a M. St. Michele-n olasz hadifogságba jutott, honnan 1918. júniusban csere útján került vissza Magyarországra. A harctérre való ismételt kijutását az időközben bekövetkezett összeomlás akadályozta meg.”³⁷ Saját elmondása szerint hazatérése után az 1. honvéd pótzászlóaljhoz vezényelték, majd betegsége miatt hat hónapra szabadságot kapott. Ezt követően a trianoni békediktátum megkötéséig az 1. területen kívüli gyalogezerednél századparancsnoki beosztásban szolgált.³⁸

Európa országaiban közben új földrajzi helyzet alakult ki a népek számára. A hegyek a helyükön maradtak, a vizek is, csak más országba kerültek. Aztán az emberek is, annak ellenére, hogy egy lépést sem tettek sehová. Ez új terepet és feladatokat jelentett a kém- és kémelhárító tevékenység számára, amelyet minden országra kiterjedően megerősítettünk, és ilyen irányú különleges képzést indítottunk az arra rátermett katonaelemek számára.

Az új helyzetben felszínre jött követelmények O'sváth István számára is kihívást jelentettek. Az érdemeiről elhíresült főhadnagyot új beosztásba vezényelték, 1921-ben áthelyezték a budapesti körletparancsnokság kémelhárító osztályának csehszlovák ügyekkel foglalkozó alosztályához, amelynek aztán 1925-től vezetője lett.

A Honvédség mozgásteret 1922-től 1927-ig nagyon leszűkült a Szövetségek Közi Katonai Ellenőrző Bizottság jelenléte miatt. A magyar túlélési leleményesség jegyében a haderő eszközei rejtékbe kerültek. A rejtést a nyílt tiszti állomány és a katonai alkalmazottak végezték, akik rendszerint éjjel vagy rossz időjárás közepette, komoly fizikai munka árán tudták csak az ellenőrök érkezése előtt az egyes rejtékhelyeket áttelepíteni.

A csapatoknál kidolgozták az „antant riadó” rendszerét. A laktanyában a fegyverzetből és felszerelésből csak a békeszerződés szerinti mennyiséget tárolták, a többit középületek pincéiben és

padlásain rejtették. Ezek karbantartása, gondozása is éjszaka történt, és rendszerint fiatal, polgári ruhás tisztek hajtották végre.

O'sváth István és osztályának tevékenysége erre a területre is kiterjedt. Egy jellemző esetet maga is leírt a következőkben. „Az entente ellenőrző bizottság működése idején... a 2. alosztálynak sikerült egy garázmestert s gépkocsiszerelőt beszervezni. Az illető, ki bizalmat élvezett, rendszerint egy-két nappal hamarabb megtudta, hova fog kiszállani az ellenőrző bizottság. /Néha azt is sikerült megállapítani, hogy az ellenőrző bizottság mely részlegének az értesülése alapján – esetleg mely követség katonai attachéjától – fognak ellenőrzés céljából meglepetésszerűen kiszállani./

Egy alkalommal pl. a késő esti órákban kaptuk a jelentést, hogy másnap reggel a bizottság a Duna-Tisza közén lévő, valamelyik fogházba száll ki.

Rövidesen megállapítottuk, hogy csak Cegléden van fogház, éspedig a fiatakorúak fogháza. A következő lépés annak megállapítása volt, hogy van-e ott hadianyag tárolva. A Honvédelmi Minisztérium anyagi osztályától megtudtuk, hogy van ott anyag. – Ezután azonnal Ceglédre siettünk s intézkedtünk, hogy az állomásparancsnokság még az éjszaka szállítsa el onnan a hadianyagot, ami meg is történt.

Az ellenőrző bizottság megjelenése után néhány perccel hagyta el a fogházat az utolsó kocsis a hadianyaggal s a bizottság csak néhány tölténytáskát, s néhány üres töltényrekeszt talált.

A nyomozás – mint mindig, úgy ez alkalommal is – a tettes, illetve az áruló kilétének a megállapítására irányult. [...] ...az árulást egy nemrég onnan szabadult rab ...beismerte, hogy szabadulás után ő valóban járt a csehszlovák katonai attachénál, hol bejelentette az épület pincéjében és padlásán elrejtett anyagot.”³⁹

1927-ben a honvédelmi miniszter így méltatta a százados úr tevékenységét: „Főelőadó úrnak az entente ellenőrzéssel kapcsolatban, különleges viszonyok között odaadó buzgalommal kifejtett

kiváló és hasznos szolgálataiért Dicsérő Elismerésemet fejezem ki.”⁴⁰

Szakterületén sokoldalúan viszonyult a körülményekhez, annak egyik szelvényében, a támadó elhárításban is eredményesen oldott meg feladatokat. Egyik ilyen ügye akképpen történt, hogy „1930-ban O'sváth István nyomozást vezető alezredes [*akkor még százados – M.I.*] egy Friedmann Vali (?) nevű beugrató ügynöknőnk segítségével leplezte le a Románia számára kémkedő Horváth (csepregi) Antalt, a 7/k (közlekedés) vkf. osztályban szolgálatot teljesítő vezérkari századost.”⁴¹

1931-ben közbensően honvéd törzstiszti tanfolyamot végzett. Ezzel magasabb elismerést is kiérdemelt a következők szerint: „Magyarország Főméltóságú Kormányzója ... magas elhatározásával elrendelni méltóztatott, hogy különleges bizalmas beosztásban kifejtett kiváló és eredményes teljesítményeiért, Dicsérő Elismerése tudtul adassék. Ennél fogva jogosult a dicsérő elismerés Bronz Érdemérmét piros-fehér keskeny szegélyű sötétzöld szalagon viselni.”⁴²

1932-ben szolgálataiért a honvédelmi miniszter „20 évi tényleges katonai szolgálati idejének betöltése alkalmából... a III. osztályú Tiszti Katonai Szolgálati Jelet adományozta.”⁴³ 1935-ben már külföldön is észrevették érdemeit, az osztrák szövetségi honvédelmi miniszter, kormánya nevében O'sváth István őrnagynak odaítélte az Osztrák Háborús Emlékérem kardokkal kitüntetését.⁴⁴

Fontos megjegyezni, hogy a 2. osztály magas színvonalú elhárító tevékenységére árnyékot vetett az 1934–1936 közötti időszak, amikor Ruszkay Jenő, a szinte szadista jellemű ember volt az osztályvezető. Szervezetileg ő rendszeresítette ide a csendőr nyomozóosztagot. „Ez az időszak volt az, amikor az osztály kommunista és egyéb politikai ügyekkel is foglalkozott, és számos törvénysértés és erőszakoskodás történt,” gyilkosságot is elkövettek.⁴⁵ Osváth István ettől mindig távol tartotta magát, sőt lehetőségei szerint igyekezett is

tenni ilyen fejlemények ellen. „A VKF/2-t sok mindennel vádolják, pedig ő, aki hosszú éveket töltött ebben a szolgálatban, állítja, hogy ott bántalmazások, törvényteleniségek – Ruszkiczay (sic!) Jenő oszt. vezetőségének időszakát kivéve, amikor cső. nyomozók is voltak az osztályhoz beosztva – nem voltak.”⁴⁶

Amikor a D. alcsoportot kibővítették a K. alosztállyal, és vezetőjének kinevezték Dobolyi csendőr századost, felerősödött a hajsza a kommunisták ellen. Ez O'sváth István szerint szakmailag elfogadhatatlan fejlemény volt, hiszen „A D. alcsoport ügykörébe kizárólag hűtlenségi ügyek tartoztak.” Képviselt álláspontja szerint „Hűtlenségnek a kémkedés és az olyan irányú szervezkedés minősült, melynek célja az országnak vagy egy részének idegen hatalom alá való helyezése volt. Pl. a kárpátaljai ukrán szervezkedés, melynek célja Kárpátaljának Magyarországtól való elszakítása – még Debrecen is – és Ukrajnához való csatolása. [...] Az ilyen szervezkedés hűtlenségnek minősült, de a kommunista szervezkedés – mivel ennek soha nem volt célja az országnak, vagy egy részének idegen hatalom alá helyezése, nem.”⁴⁷

Addigi működését O'sváth István maga is minősítette a következők szerint: „Az előzményekben ismertetett néhány példa mutatja, hogy a vezetésem alatt álló a/ alosztály [*cseh viszonylat – M.I.*] milyen módszerekkel működött.

Hogy a többi alosztálynál is hasonló módszerekkel dolgoztak volna, nem tudom, de nem is hiszem. Meggyőződésem, hogy sokkal alacsonyabb nívón mozogtak. A D. alcsoport mindenkori vezetőinek a hibája, hogy az egyes lebonyolított ügyeket nem ismertették meg a többi alosztálynál beosztottakkal. Ezt a mulasztást bizonyítja az is, hogy az a/ alosztálynál az eredményesen lebonyolított ügyek száma felülmúlta a többi alosztály együttes eredményét, aminek egyik fő oka volt, hogy az a/ alosztály többet ésszel, mint erővel dolgozott.” Nos, itt érhető tetten a nagypapa vére és szellemi öröksége, amely unokája énjéből is határozottan kibújt. Néhai O'sváth Pál csendbiztos

ugyanis szintén rátarti ember volt hivatása felségterületén, amiről egyébként számos igaz történet olvasható az irodalomban; nézzünk közülük egy méltóan elismert jellemző és idevágó esetet.

„Juhász műve volt tehát a gyilkosság, kinek hol és kiléte Osváth Pál derék csendbiztosunk által tartott hosszab és beható, tapintatos vizsgálata következtében felfedeztetett, s a valódi tényállás legszebb napfényre derítettett. Az alávaló tettes már az igazságszolgáltatásnak át is adatott. Ezen embertelen vadsággal véghez vitt s a tényállás valódiságának kiderítésére, bonyolultsága miatt szükséges óvatos tapintattal kipuhalt gyilkosság a közelismerés babérját fűzi O. P. örösmert érdemeihez. Páratlan ügyszeretete és avatottsága hivatali lelki ösmeretességét tanúsítják csak újabban ez esetről, mi annyival is inkább jelentősegteljesnek mondható kiválólag ez úttal, mert a vidék alantas néposztályánál már általánossá kezdett válni, azon balhiedelem, hogy a szerencsétlen leányt zsidók ölték meg azért, hogy vérét szertartásaikhoz használják (!). Az undok bűntény felderítése tehát egy különben is gyűlölt néposztályt mentett meg egyrésről a balga- és hamis vád alól, másrésről a bűnös méltó jutalmát a bíró kezeiből elveendi. S ez azon embernek köszönhető, ki szakavatott hivatali donatioja dacára soha sem szokott időt és áldozatot kímélni, csakhogy a közönség érdekében és érdekeiért munkálhasson. Éltesse isten! Sokáig azért még Osváth Pál csendbiztost, mint mintaképét a jó rendőri intézménynek!”⁴⁸

1935-ben a fenti összeférhetetlenség miatt O'sváth István a D. alcsoporttól [6—3] áthelyezésre került az 5. honvéd gyalogezredhez, mint zászlóalj vmk. [*visszamaradó különítmény – M.I.*] parancsnok. Még ebben az évben kiérdemelte a vezérkari főnök dicső elismerését „különleges beosztásban 14 éven át teljesített eredményes és kiválóan értékes szolgálataiért”.⁴⁹ 1937. november 1-jén alezredessé léptették elő, egyben az egész ezred vmk. parancsnoka lett.⁵⁰

1938-ra új beosztásban találta magát, áthelyezték Győrbe a II. hadtest kémelhárító vezetőjének, majd az osztály rá egy évre Komáromba települt. Ekkor a honvédelmi miniszter így írt neki: „Alezredes Úrnak, a magyar Felvidék visszacsatolásával kapcsolatban teljesített kiváló és eredményes szolgálataiért Dicsérő Elismerésemet fejezem ki.”⁵¹

Rá egy évre, eddigi munkájáért a következő elismerést kapta: „A Kormányzó Úr Ő Főméltósága... legfelsőbb elhatározásával elrendelni méltóztatott, hogy Alezredes Úrnak, katonai közigazgatási szolgálat terén kifejtett kiváló és eredményes teljesítményeiért Dicsérő Elismerése újjól tudtul adassék. Ennélfogva Alezredes úr jogosult a Dicsérő Elismerés magyar koronás ezüst érdemérmét – keskeny piros-fehér szegélyezésű sötét-smaragdzöld szalagon – viselni.”⁵²

A kitüntetést követő két hónap után O'sváth István alezredest Komáromból Ungvárra vezényelték. „1939. október 20-án érkeztem Ungvárra, azon feladattal, hogy ott szervezzem meg a kassai VIII. hadtestparancsnokság második II. osztályát, Ungvár állomáshellyel. A hadtestparancsnokságnak ugyanis működött Kassán egy II. osztálya, de ez részben az elhelyezése miatt /Kassa ti. a VIII. hdt. területének egészen a nyugati részére esett/, részben a hdt. területének nagy kiterjedése miatt, részben pedig a nehéz közlekedési viszonyok miatt, a szolgálatot ellátni nem tudta.”⁵³

Ebben az időben – a felvidéki határigazítás után – a *Rongyos Gárda* mint ezred mozgósítva maradt. 1939 telén az önálló Kárpátaljával határincidenseket provokáltak ki, tavasszal beszivárogtak Kárpát-Ukrajnába, ahol néhány műtárgyrobbantást hajtottak végre.

Össze új szomszédunk keletkezett, a Szovjetunió, amelynek határterületei ellen „az 5. vkf. osztály új szabotázssterveket dolgozott ki. [...] A tervek végrehajtása részben a lengyel, ukrán lakosságra, részben magyar ejtőernyős szabotőrökre volt alapozva. Robbantó

anyagok számára ledobó helyeket jelöltek ki. A merényletek megszervezését... O'sváth István ezredes (ungvári kho. *[kémelhárító osztály]*)... vezették.” Négyen voltak felelősek ezek végrehajtásáért, a kivitelezők lengyelek, ruszinok, magyarok voltak.⁵⁴

1940-ben a vezérkari főnök a következőképpen méltatta O'sváth Istvánt: „Alezredes Úr, a közelmúlt történelmi események tartama alatt, mint a VIII. hadtest kémelhárító osztályának vezetője kiváló rátermettséggel, átlagon felüli kötelességtudással, példás lelkiismeretességgel és szorgalommal végzett munkásságával a felső vezetés számára kiválóan értékes és különösen hasznos szolgálatokat teljesített. Alezredes Úrnak fentiekben végzett munkásságáért a szolgálat nevében legteljesebb köszönetemet és elismerésemet nyilvánítom.”⁵⁵ A kiérdemelt elismerést súlyozni lehet még annak a körülménynek felidézésével, amelyben O'sváth osztályának egy kihívó erejű ellenféllel volt dolga, hiszen a csehszlovák hadsereg az 1930-as évek vége felé francia segítséggel korszerűen felszerelt, jól kiképzett, ütőképes katonai erő volt.

„1941 májusában a Kárpátalján részleges mozgósítást hajtottak végre; az erődöket védkész állapotba helyezték, intézkedtek a műtárgyak őrzésére és megalakították a »Kárpát Csoportot«. Parancsnoksága Csapon székelt. Parancsnok volt: Szombathelyi Ferenc altábornagy” az ő vezérkari főnöke, az I. a. egység vezérkari őrnagya, és az „I. b. (felderítés, hírszerzés, kémelhárítás) O'sváth István ezredes”.⁵⁶

„1941. május végén meglátogatta Kárpátalját gróf Marogna-Redwitz vezérkari ezredes, a bécsi „Abwehrstelle” vezetője. Végigjárta a határt Vereckétől Kőrösmezőig. Tárgyalt O'sváth István ezredessel...”⁵⁷ Visszaemlékezésében Ujszászy tábornok erre az időpontra teszi Canaris Abwehr-főnök különleges hadműveleti tervének indítását: „A Szovjet-Oroszország ellen folytatott közös hírszerzés céljaira kiutalta a volt Kelet-Galícia területét az 1939-es lengyel határig... Ugyancsak azt kívánta Canaris, hogy magyar

területen Jugoszlávia és Szovjet-Oroszország ellen a német hírszerzés céljára ügynököket toborozunk.” Nem lehet kétséges számunkra, hogy O’sváth István ezredes ezt a feladatot a legnagyobb eltökéltséggel kezdte el végrehajtani.

Valószínűleg szívesen beszéltek egymással, mert a náciellenes O’sváthnak rokonszenves lehetett Canaris tengernagy⁵⁸ vele azonos rangú munkatársa, Marogna-Redwitz, „aki a náciellenes német tisztí mozgalom tagja, üldözöttek segítője volt. [...] A Hitler-ellenes sikertelen 1944.07.20-i merénylet után halálra ítélték és felakasztották.”⁵⁹

1941-ben elérte őt a második külföldi elismerés,⁶⁰ megkapta a német birodalmi kancellártól a Német Sas Rend Érdemkereszt II. fokozatát.⁶¹ Erre az eseményre O’sváth Klára később így emlékezett vissza: „...édesapámnak még Canaris tengernagy is kitüntetés adományozott a jó munkájáért.”⁶² O’sváth István nem járt és nem is kellett Németországba mennie, hiszen maga Canaris többször látogatott Magyarországra⁶³ és tapasztalhatta személyesen is a vk. ezredes szakmai teljesítményét.⁶⁴

A kitüntetés nem vonta el figyelmét fontos feladataitól. „1941. július elején Tatarównál hozzánk átszökött Svoboda František cseh légionista. O’sváthnak sikerült őt hírszerzésünk számára megnyerni és hamis anyaggal ellátva, visszaküldeni. Horodenkáról (1941. július vége) jelentett utoljára.”⁶⁵

1942 nyarán a hatékony politikai nyomozások és a kémelhárítás érdekében a kormány létrehozta az Államvédelmi Központot (ÁvK),⁶⁶ amely kizárólag országos hatáskörű ügyekkel foglalkozott, ennek élére Ujszászy István vezérőrnagyot nevezték ki. A mi történetünkre tekintettel megjegyzendő, hogy kémelhárítási ügyekben a vezérkari főnök az ÁvK-n keresztül rendelkezett. Az Ujszászy által legfontosabbnak tartott 21 legnagyobb politikai nyomozás⁶⁷ közül az első kettőt O’sváth István ezredes, az ungvári hadtest kémelhárító osztályának vezetője kapta:

„1. 1942 nyarán szovjet-ruszin kémkedés /Bandustyák Demeter/ ügyében Kárpátalján nyomozás.

2. 1942 nyarán »Bandera« ukrán szervezkedés /Volosin/ felderítése Kárpátalján.”⁶⁸

Mindkét feladat elég nagy kihívást jelentett, hiszen a kárpátaljai magyar terület változó irányú – ukrán, orosz és német – ellenséges befolyási övezet is volt egyidejűleg, amit a felénk irányuló ruszin népi rokonszenv kis részben enyhített. Hangsúlyosan megemlítendő helyütt a Szics-gárda, amely egy ukrán nacionalista önhatalmú fegyveres szabadcsapat volt, szervezetét 1938-ban alapították, amikor a müncheni egyezmény után Kárpátalja autonómiát kapott.⁶⁹ Amikor a cseheknek ki kellett vonulniuk onnan, bosszúból felfegyverezték a gárdistákat és a magyarok ellen uszították őket. Autonóm kormány alakult, elnöknek Avgusztin Volosint választották. Támogatására beállt mögé a Szics-gárda, amely ellenállást tanúsított a Kárpátalja visszacsatolására meginduló magyar csapatokkal szemben. A hegyekbe húzódva folyamatos partizántevékenységet folytattak, miközben a magyarokkal és a zsidókkal kegyetlenkedtek. Ennek az ellenséges tevékenységnek a felszámolása is az O'sváth István elhárítási felségterületéhez tartozó feladat volt.⁷⁰

Közelebbről nézve, a „szervezkedéseket fanatikusan üldözték Meskó Arisztid⁷¹ rendőrfőtanácsos, az ungvári határrendőrség kapitányságának előljárója és O'sváth István ezredes, az ungvári hírszerző-, kémelhárító osztály vezetője. 1942 nyarán több mint száz szervezkedés miatt őrizetbe vett ukrán állott Munkácson a vezérkar főnökének bírósága előtt. [...]

Ugyancsak 1942 nyarán hozott a vezérkar főnökének különbíróága súlyos ítéleteket Ungváron a kémkedéssel vádolt ruszinok ügyében. A nyomozást nagy erőszakossággal és fanatizmussal, saját kezdeményezésére O'sváth István ezredes, az ungvári hírszerző és kémelhárító osztály vezetője hajtotta végre. Az

őrizetbe vettek állítólag a határerődítések építése alatt az abban munkálkodó szovjet tiszteket rejtegették, műtárgyak robbantására tettek előkészületeket, és kiképzés céljából többször mentek át a Szovjetunió területére. Vezetőjük – emlékezetem szerint – egy Bandustyák Demeter nevű egyén volt.”⁷² — idézte vissza az eseményeket könyvében Ujszászy István vezérőrnagy.

Ezt a sikeres nagy fogást természetesen a támadó elhárítás keretében végzett felderítés előzte meg, amire a tábornok így emlékezett: „A budapesti szovjet követ és katonai attasé hivatalos helyiségében lehallgató fali membránokat szereltünk be. Egy 1941 tavaszán Ljahterov és beosztottja között lefolytatott beszélgetés foszlányokból jöttünk rá Bandustyák Demeter kárpátaljai szervezetének működésére. E szervezet felderítésénél megállapítottuk, hogy a kárpát-ukrajnai magyar erődítések felépítésében ruszin parasztoknak álcázott orosz tisztek is részt vettek.”⁷³

1942-ben Horthy Miklós kormányzótól a következő díszes értesítés indult kézbesítésre: „A magyar királyi honvédség összes tagjainak tudtul adom, hogy Osváth István alezredest ... a haza érdekében eddig teljesített és ezután is teljesítendő jó szolgálatait méltányolva, nemkülönben katonai képzettségébe és hadi-tapasztalataiba vetett bizalmam jeléül *ezredessé* kinevezem...”⁷⁴

Még ebben az évben a honvédelmi miniszter is elismerte őt a következőkben: „30 évi tényleges katonai szolgálati idejének betöltése alkalmából ezredes úrnak ... a II. osztályú Tiszti Katonai Szolgálati Jelet odaítélem.”⁷⁵

Nem sokkal később a vezérkari főnök sem maradt adós egy elismeréssel: „Ezredes úrnak a honvédelmi és közbiztonsági érdekeket veszélyeztető nyomozati ügyben kifejtett kiváló és eredményes teljesítményeiért Dicsérő Elismerésemet fejezem ki.”⁷⁶

A kitüntetési hullám nem állt le. Még ez év őszén „A Kormányzó Úr ... legfelsőbb elhatározásával elrendelni méltóztatott, hogy Alezredes úrnak a Szovjet elleni hadműveletek alkalmával, az

ellenség előtt teljesített kitűnő szolgálataiért, Dicsérő Elismerése a hadiszalag egyidejű adományozása mellett tudtul adassék. Ennél fogva Alezredes úr jogosult a ... Magyar Koronás Bronzérmet hadiszalagon viselni.”⁷⁷

Az utolsó háborús év előtt O'sváth István rászolgált még egy elismerésre, amikor Ungváron kiérdemelte a Nemzetvédelmi Kereszt kitüntetését.⁷⁸

A látványos érdemszerzés folyamata ezzel véget ért, megbízatása és beosztása Ungváron megszűnt, 1943 nyarán az ottani VIII. hadtesttől Budapestre, a VKF 2. osztályra helyezték és később kinevezték a D. csoport vezetőjének. E szolgálati idő alatt a következő ügyekben dolgozott: katonai kémelhárítás cseh viszonylatban; valamint katonai kémelhárítás és hírszerzés orosz és román területen.⁷⁹ Mindemellett külön feladatul kapta, hogy az illetékes vezető helyett – aki képtelen volt az elavult elhárítási szolgálati „Utasítás” megújítására –, átvizsgálja, időszerűen módosítsa, új munkamódszerekkel kiegészítse és véglegesítse a szabályzatot.⁸⁰

Szolgálati alatt, a háborús hírszerzés időszakában, „az idegen követségek közül csupán a francia és a török követség fejtett ki ellenünk megbízhatólag hírszerző tevékenységet.” Mialatt egyesek a rejtjelkulcsok megfejtésével, addig mások a követségi felügyeletével foglalkoztak, akik példának okáért a csepeli kikötőből rádióan adták le jelentéseiket a rakodó uszályokról és azok tartalmáról, megint mások elvégezték a rajtaütést.⁸¹ Mindeközben – vezetői teendői mellett – O'sváth is tevékenyen beszállt a terepmunkába. Erről szól egy jegyzőkönyvben rögzített vallomás: „Rózsa fhdgy., aki szintén a Hadik laktanyában volt beosztva a C. osztályon, mesélte egyszer, hogy O'sváth ezredessel izgalmas üldözés után elfogtak egy francia kémeket a budai Duna-parton.”⁸² „A francia követség katonai attaséjának hírszerző tevékenységét bizonyítja báró Winecken és három társának a kémkedési ügye. [...]

Báró Winecken egy Budapesten élő orosz emigráns volt. Az egyik őrizetbe vett társa a francia katonai attasé gépkocsivezetője volt, ami más egyéb bizonyítékon kívül is mutatja, hogy a szálak a francia követséghez vezetnek. A társaság a Budapest körüli bányák és gyárak kapacitásáról és az onnan elinduló anyagszállítmányokról, azok mennyiségéről szerzett be adatokat és a gépkocsivezető útján juttatta el azokat a katonai attasé birtokába.”⁸³

O’sváth István Budapesten látta el szolgálatát, ezért éppen maga után kívánta hozni az eddig tőle távolélő családját Ungvárról,⁸⁴ amikor visszavezényléséről értesítették. Ennek célja az ott megalakuló katonai és gazdasági parancsnokság új vezetője „mellett egy ideig legyen valaki, aki a kárpátaljai viszonyokkal ismerős, s akinek tárgyilagossága a múltban bebizonyosodott..., fontos feladatom lesz az esetleges túlkapások ellen – mely a viszonyokkal nem ismerősök részéről, akik a dolgokat felnagyítva látják, előfordulhat – fellépjek.”⁸⁵ Ujszászy István vezérőrnagy erre így emlékezett vissza: „1944. február közepén a belügyminiszter és a vezérkar főnöke értekezletre jöttek össze. Elhatározták, hogy az ungvári... hadosztályt és Kárpátalja helyőrségeit mozgósítják, ezen alakulatok a határszéli erődítéseket megszállják. [...]a lakosság »megbízhatatlan« részét az ország belsejébe áttelepítik. Mindezen kérdések megoldására Kárpátalja kormányzója... mellett egy katonai szaktanácsadót állítanak be... A fokozott kémelhárítás irányítását pedig, a közben Budapestre helyezett O’sváth István ezredesre bízzák.”⁸⁶

A háborús fejlemények erősödésével immár nemcsak a belső tevékenység rendjének fokozott felügyeletére volt szükség, hanem a német befolyás ellensúlyozására is, ami egyre szélesebb körben bontakozott ki honpolgári önszerveződés alapján. Szükség szerint ugyanez a magatartás alakult ki a honvédség hűséges parancsnokai, katonái és egységeik esetében, beleértve az elhárítás állományát is.

Ebben rendesen kivette részét O'sváth István ezredes kémelhárító osztálya is. „Ki kell térnem az al csoport működésére bénító hatást kifejtő német megszállásra. Midőn az bekövetkezett, azonnal hozzá kellett fognunk minden olyan ügydarab megsemmisítéséhez, mely arra mutatott, hogy a D. al csoport az itt már különféle fedő foglalkozás alatt korábban beültetett Gestapó ügynökök működését megfigyelte, ill. figyelemmel kísérte s ugyancsak a Volksbund szervezkedést is, melynek propagandistái s még inkább szervezői a kémkedési cselekményt súroló tevékenységet fejtettek ki.

Miután számolni lehetett azzal, hogy az egész VKF 2. ügkörét a németek fogják átvenni, s ha ez nem történne meg, legalábbis ellenőrző közegeket ültetnek be, az ügydarabok megsemmisítése nem volt elegendő, hanem ugyanazon számmal, ugyanazon tárgykivonattal kellett olyan tartalmú ügydarabokat szerkeszteni, mely nem sértette a németeket. Ez a munka 2-3 hétig folyt, s közben a bizonytalanság egy időre megbénított mindent s teljes pangás állott be. Ily körülmények között indultam el a kapott parancs szerint április 3-án Ungvárra az ott megalakuló katonai parancsnoksághoz...”

Az új kárpátaljai parancsnokság kezdetleges állapotban volt, megfelelő irodák és asztalok is híján voltak, megfeszített munkát jelentett a személyi állomány alkalmassá tétele is. Közben megnyílt egy újabb fejezet O'sváth István kihívásai között. „Két hét eltelte után, éppen Budapestre készültem, amikor két német tiszt keresett fel azzal, hogy menjek velük repülőgépen Budapestre, hol bizonyos tárgyalások céljából ejtőernyővel leereszkedett amerikai tisztekkel kapcsolatosan ki akarnak hallgatni. A dolog kellemetlenül érintett, mert attól tartottam, hogy a repülőgépen egyenesen Németországba szállítanak valamelyik lágerbe, bár én ebbe az amerikai históriába nem voltam beavatva. /Csak vezérkariak és az al csoportból Király rep. őrgy., akire a tökéletes angol nyelv tudása miatt volt szükségük./

A repülőgép Budapestre vitt, hol azonnal hozzákezdtek a kihallgatásunkhoz, amelynek során kitűnt, hogy én nem voltam ebbe beleavatva.

Közben a németek letartóztatták Ujszászy vörgey-t, az Államvédelmi Központ vezetőjét, Kádár Gyula vk. ezredes, a VKF 2 vezetőjét és Kern vk. örgy.-t, a D. alcsoport vezetőjét, ami még nagyobb bizonytalanságot idézett elő. [...]

Lovas vk. alezredes úgy intézkedett, hogy egyelőre ne utazzak Ungvárra, hanem várjak, hiszen úgy látszik, most már mindent a németek akarnak csinálni, s valamennyiünk sorsa bizonytalan.”⁸⁷ O'sváth István május 15-én megbízás alapján átvette a D. alcsoport vezetését, így immár családjával együtt Budapesten, a Pasaréti út 52/b sz. alatt maradhatott, amely az utolsó itthoni lakásuknak bizonyult.

A németek által eluralt közhangulat nyomasztólag hatott a lakosságra, mégis, ha rejtetten is, az emberhez méltó kiálláshoz illendően, sokan bátran folytatták embermentő életvitelüket, ha azt a kölcsönös bizalom lehetővé tette. O'sváthék alig, hogy befészkeltek magukat az új lakásba, máris akadt egy látogató a régebbi időkből:

„Nagy Lászlót 1939. november óta ismerem Ungvárról, az egyik banknál cégvezető volt. Apja Csapon volt orvos, de már régen meghalt, özv. anyját szintén ismerem /81 éves/ Ungvárról. Nagy Lászlóval Ungváron egy házban laktam. Vele soha semmiféle szolgálati nexusban nem voltam. Házunknál többször is megfordult, mint vendég. Ha sztrapacskát készítettünk /ruszin étel/, rendszerint meghívtuk vacsorára, mert azt nagyon szerette. Mint jó modorú tárgyilagos embert, családom minden tagja szerette. Kisleánnyal órákig eljátszott a kertben. Zsidó származása nem befolyásolt bennünket. [...]

Budapestre való áthelyezésem után csak már a német megszállás idejében, 1944 nyara végén találkoztam vele, mikor is lakásomra hívtam. Itt elmondta, hogy a zsidótörvény hatálya reá is vonatkozik,

miért is jobbnak látta Ungvárról Budapestre jönni. Felajánlottuk, hogy jöjjön hozzánk lakni, mert itt nálunk bántódás sem a németek, sem mások részéről nem fogja érni. Ajánlatunkat Nagy László hálával és köszönettel fogadta, de mint mondta, legalábbis egyelőre nem veszi igénybe...”⁸⁸ Egy barátjánál húzta meg magát. Aztán a háborús események más-más útra terelték őket, többet nem látták egymást, majd csak jóval a háború után, történetüket majd ott folytatjuk.

Az áprilisban kezdődött angolszász bombázások és légiriadók közepette a céltudatos, komoly munka egyre inkább ellehetetlenült. „Az arcvonalnak Budapesthez való közeledése nyomán már október elején szóba került a Budapestről való kitelepítésünk kérdése, mely a Szálasiék által történt hatalomátvétel következtében kitolódott.” A D. alcsoport az indulás előtti utolsó napokban is keményen dolgozott. Ennek köszönhetően történt, hogy a *vámszaki közegek* kis táskát vivő két gyanús egyént megállítottak és megmotoztak. Egy rádió adóvevő készüléket találtak náluk, ezért őrizetbe vették őket. Vallomásuk alapján egy harmadik hírszerzővel is találkozójuk volt, amelyre azonban már az elhárítók kíséretében érkeztek, így az is kézre került. O’sváth István kémelhárító szolgálata alatt ez volt a legutolsó sikeres rajtaütés.⁸⁹

Összefoglaló jelleggel megjegyzendő, hogy az elvégzett kutatások sem hozták el a tisztánlátást az állambiztonsági vezetők pontos névsorát és az időbeli sorrendet illetően, a források is helyenként hiányosak, illetve ellentmondanak egymásnak.⁹⁰ O’sváth István esetében is fennállnak átfedések, de ettől még tevékenysége jól követhető és megítélhető a felszínre került adatok alapján, noha ezek is csak a teljes tevékenység kisebb részét tükrözik.⁹¹

„November 5-én jött meg a parancs, melynek értelmében a VKF 2. osztály Sopron megyében a kiszemelt községbe települ át. A beosztottak családtagjaikat is kötelesek voltak magukkal vinni.”⁹²

A vasúti szerelvény november 6-án reggel készen állott. Rendelkezésre csak a szervezetszerű gépkocsik álltak, ezekkel kellett a sok iratot és a családok legszükségesebb holmiját a vonathoz kiszállítani, ami a rendelkezésre álló rövid idő miatt csak nagy kapkodás közben mehetett végbe.

A D. alcsoport Egyházashaluba települt, egy igen kis vasútállomás nélküli községbe, ahol az egész alcsoport nem is fért el. Néhány alosztálya a szomszédos Szakony községben nyert elhelyezést, a VKF 2. osztály vezetője Zsira községben, a többi alcsoportok a szomszédos községben.

Néhány nap múlva az irodai ügymenet nagy zökkenőkkel megindult, mert az alosztályoknak még irodahelyiséget sem lehetett biztosítani. /Még nekem sem jutott külön irodahelyiség./

Úgy volt, hogy 1945. I. 1-én Németországba települünk át, de ez, bár az előkészületek megtörténtek, elmaradt. Március 27-én kora reggel jött a parancs, hogy még aznap este elindulunk Németországba. Délután megjött a menetintézkedés, mely az oszlopképzést és az egyes állománycsoportok indulását szabályozta. Több parancs vagy intézkedés nem jött. Azt sem tudtam többé, hogy a VKF 2. osztály vezetője hol van. Többé nem is láttam.

A terv szerint Ausztria területén vonatra kellett volna szállnunk, de erre útközben semmiféle parancs nem jött. Mindegyik egység vándorolt nyugat felé, de azt nem tudta, hová.

Útközben véletlenül összetalálkoztunk Várady ezredessel, a személyi alcsoport vezetőjével, aki közölte, hogy a VKF 2. osztálynak Eggenfelden körzetében kell gyülekeznie. Ezért úgy, ahogy elindultunk, ökrös fogatokkal, lovas fogatokkal, néhány személygépkocsival, vándoroltunk tovább Bajorországba, keresztül az Alpokon Eggenfelden felé. Élelmezésről, a nálunk levő magyar pénz beváltásáról, felsőbb intézkedés nem történt. Útközben mindössze kétszer sikerült a német raktárból valami élelmet felvételezni. Élelmet tehát csak csereüzlet folytán szereztünk,

továbbá a menetképtelenné vált ökrök levágása útján. Útközben az osztrákok sok járművünket kifosztották és a 10-15 lovas kocsiból álló oszlopot ismeretlen helyre irányították.”⁹³

A kitelepítés megszervezését és feltételeit kormányrendelet írta elő. A kiürítést az október 24-én országos elhelyezési kormánybiztosnak kinevezett vitéz kisbarnaki Farkas Ferenc⁹⁴ szervezte meg.⁹⁵

„A magunkkal vitt holmi 80%-a elveszett. Április 30-án érkeztünk Eggenfeldenbe,⁹⁶ honnan a tanyavilágban húzódtunk meg. Május 1-jén az amerikai csapatok vonultak el mellettünk. Velünk nem törődtek.”⁹⁷ Egyelőre. A háború zárójeleneteként is felfogható kivonulás viszontagságait már O'sváth István kislánya, az ötéves Klárka is átélte,⁹⁸ aki egyben megkezdte a kényszerű alkalmazkodást a szintén szegény sorsú német tanyavilágban, a fagyos télben máris feledve a pasaréti kertben hagyott játékokat.

Idős korában emlékezetéből így tudta visszaidézni a kisgyermek korából már csak homályosan feljövő életképeket.

„Édesanyám sokat mesélt nekem itteni sorsunk elejéről is. Mielőtt Johanniskirchenbe kerültünk volna, akkor éppen egy tanyán éltünk édesapámmal, Osváth Istvánnal. Az amerikaiak onnan vitték el kihallgatásra, úgy mondván, Salzburgba, ahonnan azonban kiadták a komcsiknak, és onnan kezdve már semmit nem tudtunk róla. Nagyon udvariasan jöttek, mert nagyon fontos ember volt, hogy aztán persze majd visszajön, csak elmennek tárgyalni.

Mi 1945. március körül jöttünk, menekültünk ki, akkor kerültünk rögtön a tanyára, édesapám, édesanyám, meg én. És ott, hogy melyik hónapban, azt nem tudom, de elég hamar elvitték. Az egy tanya volt, egy Einödshof, egész messze a falutól. Ez Niederbayernben volt, lehet, hogy Passau környékén, onnan költöztünk édesanyámmal egy barakkból, a Flüchtlingslagerből az említett tanyára. Mindig egy szobába valaki fölvelt minket. Akkor már egyedül voltam anyukámmal, hisz édesapámat elvitték.”⁹⁹

Megjegyezhetjük, hogy az amerikaiak azért jöttek a ravaszul simulékony, előzékeny modorukkal, hogy ne keltsenek gyanút az álnok mondanivalójukkal, így – valószínűleg fegyveres kíséret nélkül érkezvén – könnyedén törbe tudták csalni áldozatukat, és ezáltal még a jó hírnevüket is kelteni tudták a lakosság körében. Eszerint O'sváth István nem volt a hazai kommunisták feketelistáján, ellenkező esetben ugyanis valószínűleg Himmler Márton és fegyveres kísérete érkezett volna érte, hogy letartóztassa és elvigye.¹⁰⁰

Érthető utólag számunkra, hogy a hivatásából adódóan a gyanakvásuktól nem mentes elhárító ezredes ezért nem tartott semmilyen veszélytől személyét érintően, és tengette életüket nyugodt lelkiismerettel az éppen hogy túlélhető nyomorúságban. Ez esetben tehát máshonnan fűjt a szél, hogy honnan, az később kiderül.

O'sváth István letartóztatása 1945. november 23-án történt Eggenfeldenben,¹⁰¹ ahonnan a mintegy 70 km-re fekvő salzburgi fogolytáborba vitték, a közelség jó esélyt sugallt mindenkinek a mielőbbi visszatéréshez.

Amerikai hadifogságából 18 levelet írt a családjának, de a felesége által írt 10 levél egyike sem jutott el hozzá. Leveleinek legnagyobb részét a kényszerhelyzet szülte érzésekből fakadó, az aggodalmat, vágyódást, jókívánságokat és reménységet hordozó és ismétlődő gondolatok teszik ki, ezekből csak néhány jellemző idézet kerül kiemelésre, főleg a történeti értékű hírmorzsák.

Első levelét november 29-én írta, természetesen a katonai cenzúra szem előtt tartásával. A tompa ceruzával görcsösen írt sorok a következőkről tudósítanak. „Édes jó kis Babsikám! Egészséges vagyok. Fűthető helyiségben lakom. Csak benneteket tudnálak fűthető szobában. Vigyázatok magatokra Babsikám. Meg ne fázzatok, mert hiszen a gyógykezelés fűtetlen lakásban igen nehéz. Aggaszt, hogy csak félcipőd van. Ha kiveszitek *[a katonaládából – M. I.]* azt a néhány főzőedényt, vegyétek ki a csizmabőrt is, és ha lehet, csináltassatok egész cipőt. A nadrág és zubbonyanyagból is

csináltassatok valamit, amire szükségetek van. Remélem, a bevásárlásoknál Nonn Paliék és Győrffyék segítségedre lesznek... Igyekeztek jobban táplálkozni. Nonn Pali ne feledkezzék meg a karácsony előttre ígért zsírról.”¹⁰²

December 20-i levelében fontos körülményre utal: „Bármennyire szeretnék hosszú levelet kapni tőled, azt ajánlom, hogy te is csak 24 sort írh. Így biztosabban megjön. Előre félek a karácsony estétől, mert töletek távol, keserves lesz. Reméljük, a következőt együtt tölthetjük meleg családi körben, ami most oly nagyon hiányzik nekem. [...] Mit csinál vajon a kis Kájikám? Emleget-e? Adnak e a háziak néha vajat, tejfölt? [...] Még kórházban vagyok. Igyekeztek húshoz is jutni. Nincs semmire szükségem.”

December 25-i levele gyámolítással kezdődik: „Elmúlt a karácsony este. Rettentő volt nélkületek... de vigasztalódjunk, mert minden éjszakára nappal következik. [...] A 3 meleg kapcámból csináltass te is mellényt. Én itt szerzek magamnak. A civil mellényemet is viseld. Éjszakára vegyél fel az ingeim közül egyet, vagy kettőt is. Aggódok értetek... Ha szükséges, a konzerveket is fel kell használni, de vigyázni kell, mert régiek.”

1946. január 2-i leveléből kiderül, hogy gondolatban még mindig a családjában él. „Elmúlt az év utolsó napja is. Talán nehezebb volt, mint a karácsony. Vajon hogy töltöttétek Babsikám? Kájika jó kis gyerek? Szófogadó? A cipője tart még? Aggaszt, hogy két nap óta hideg lett. Fáztok ugye nagyon?... Az egyik ablakot beragasztottátok? A ragasztótekerics a kofferemben van. A konzervnyitó is... Csak én is kapnék már egy sort tőled...”

Január 13-án új címről ment ki a levele,¹⁰³ korábbi gondolatokkal és még ennyi: „Még nem kaptam hírt tőled. A Vörös Kereszt útján írh. [...] A kefék [vas/kazettát cserélje be Alex vajra, zsírba stb. [...] Kájikám emleget-e? Foglalkozz vele Babsikám az I. elemi anyagából.”

Január 23-án így ír: „Ma 2 hónapja, hogy el kellett hagynom titeket. Nagy idő ez olyankor, midőn a legnagyobb szüksége volna rám a kis családomnak... [...] Hogy bírja ez a szegény kis gyerek éjjel a hideget? Csak le ne törjete! [...] Minden holmit használjatok fel, hogy ne szenvedjete szükségét. A Zebutól kapott cigarettatárcámat is gondolkodás nélkül adjátok el, ha szükséges.” Hát igen, amikor csak egy közeli kihallgatásra hívták el, hagyott csapot-papot, még a cigarettatárcáját is, arra a kis időre.

Egy hét múlva vált egyet, és németül írja levelét azzal a céllal, hátha ilyen változatban hamarabb kapják meg. Alapjában véve az eddig magyarul írt tartalmakat ismétli meg összefoglalóan. Rá egy hétre ugyanígy jár el, megtoldva azzal, hogy választ erre sem kapott.

„Ezek az események felkavarták a fogvatartottak érzelmeit és megrendítették a bizalmukat mind az amerikai, mind a magyar hatóságokban. A bizalmatlanságot fokozta a *posta teljes hiánya*. A fogva tartottak nyolc alkalommal próbálták elküldeni névsorukat a Hazahozatali Kormányhatóságnak, sikertelenül.”¹⁰⁴

Február 10-én egy új formátum került feladásra, egy nyomtatott levelezőlap, amelyet a hadifogoly tölt ki adatokkal. A címzés a postás utólagos kézírásával „Ungarn Lager Eggenfelden”-re változott, ahová kézbesítette is, amit O’sváth István természetesen nem tudhatott. A lap neve: *Hadifoglyok jelentkezési lapja*. „Fontos! Ezt a levelezőlapot minden hadifogolynak azonnal ki kell töltenie, mihelyt fogságba esett és megérkezett a táborba vagy a kórházba, és minden címváltozás esetén.”¹⁰⁵

Február 15-én így fakadt ki: „Hetenkint írtam legalább, de választ eddig nem kaptam. Kétségbeejtő helyzet. Lassan 3 hónapja, hogy semmit sem tudok rólatok. [...] Oh, legalább az én leveleimet kapnátok meg. Hiszen valószínűleg azt sem tudjátok, hol vagyok, hová tűntem el. Editnek írtam, hogy a Genf-i vöröskereszt útján próbáljon valami összeköttetést teremteni veletek. [...] ... ha elengednek innen. Előbb-utóbb ez is eljön, mert egész életemben

becsületes katona voltam. Semmiféle pártnak tagja nem voltam.” Írta ezt, mintha előre is tisztázni kívánta volna magát a világ szemében, s hátrahagyni mindezt az utókornak.

Február 25-én így ír: „Kis Kájikám emleget? Nő-e a haja illetve a copfja? De szeretném látni! Tanítsátok meg olvasni a kis betyárt. Biztosan öröme lesz benne. Csak vigyázzatok magatokra s ne törjetelek le a sok teher mellett.”

Március 8-án így folytatja a kesergést: „Rettenetes, hogy 4. dik hónapja nem tudok rólatok. Valósággal betege vagyok ennek, hiszen tudom, milyen nehéz viszonyok között éltek. [...] De boldog ember lesz belőlem, csak épen, egészségesen maradjatok meg nekem.”

Március 13 „Nagy öröm fogott el, mikor hallottam, hogy levelem van, de lehangolt, hogy csak saját levelem jött vissza. Én XII.1 – III.2-ig a kórházban voltam. Jók voltak a cukorinjekciók és a diéta. Már 69 ½ kg voltam, mikor kijöttem...”

Március 24 „Tegnap volt 4 hónapja, hogy meg kellett töletek válnom. Azóta semmi hírt nem kaptam tőled. Nem hibáztatlak, mert hiszen tudom, hogy nincs rendes postaforgalom... Edittől [*nővérétől Budapestről – M.I.*] már 4 levelet kaptam. Örömmel olvastam, hogy vitamint s cipőt küldött nektek s levelet is, így talán tudod Babsikám, hogy hol vagyok.”

Március 26-án máris írt még egy levelet. „Édes Babsikám, mire ezt a levelet megkapod, én másfelé kerültem. Ezért további értesítésemig már ne írh. Ne nyugtalankodj kicsikém, mert erre nincs ok. Vigyázzatok magatokra nagyon. Jobban, mint mikor köztetek voltam. Amint módomban lesz, új címemet megírom. Holmijaim közül mindent használjatok fel saját részetekre.” Eléggé árulkodó jellegű a folytatás: „Mindenesetre, amíg lehet, maradjatok Bajorországban. Az is lehet, hogy majd értetek megyek. Addig valószínűleg jobb lesz a gyereknek is, mint otthon... Isten veletek édes Babsikám.”

A levél befejezése után O'sváth István zsebre tette eltompult ceruzáját, és valószínűleg nem gondolta, hogy többé nem lesz alkalma elővenni, s nem is lesz mire írnia. Ez volt az utolsó életjel papíron a család és a rokonok számára, és ezzel váratlanul megszakadt a levelezés, az egyetlen kapcsolat. Nem lépett helyébe semmilyen fejlemény, a hadifogoly egyszerűen eltűnt, látóhatáron kívülre került, megszűnt létezni a társadalom számára.

Felesége és kislánya tehát magukra maradtak az idegen országban, a tanyasi szobában Eggenfeldenben, éppen felengedve a téli fagyoskodás után, a férj és édesapa katonaládájával és benne a most már véglegesen rájuk maradt csizmabőrrel, kapcákkal, ingekkel, zubbonyal. Ezzel kellett beérniük, legalábbis amíg átgondolták, hogy tulajdonképpen mi is történt velük.

Helyzetük – másokhoz hasonlóan – egyáltalán nem volt rózsásnak mondható. „A lakosság érezhetően önző, elzárkózik. Maga a lakosság is szegény, de hirtelen meggyűlöl minden idegent. Aki néhány hónapja még alkalmas hadüzemi munkás vagy mezőgazdasági cseléd volt, az is »schmutziger Ausländer« – koszos külföldi. [...] A német lakosság ferde szemmel nézte a magyar tömeget, féltette kevés ennivalóját; sok helyen egyenesen gyűlöltek a magyarokat, és viszont!”¹⁰⁶

A csonka családnak volt mit elemeznie a házimunka és az erdei rőzsaszedés szüneteiben, hiszen például maga a levelezés is egy rejtélyes és ellentmondásos folyamat volt. A család ugyanis O'sváth István mindegyik levelét megkapta, amiről viszont ő soha nem kapott visszajelzést. Ugyanakkor a feleség is rendszeresen írt neki, ám ezeket soha nem kapta meg, és a levelek a feladóhoz sem érkeztek vissza, kámforrá váltak. Minderre úgy derült fény, hogy a hagyatékban megmaradt az asszony egyetlen, egyben utolsó levele, amelyről kiderült, hogy már a tízedik volt. Ez ugyanakkor közvetett bizonyíték volt a címzett eltűnésére, mert a levél április 10-én kelt, megérkezett a salzburgi hadifogolytáborba, ahonnan egyszerűen

„címzett ismeretlen” jelzéssel a cenzúra visszaküldte. Ez önmagában rendben is volt, mert a március 26-i utolsó levelét követően O'sváth Istvánnak nyoma veszett.

O'sváth Istvánné, a megtevesztett asszony (1909—1988)

Ha a hadifogoly útja a salzburgi táborból felfelé vezetett volna, akkor a család biztosan kapott volna értesítést az elhalálózásról. Ez nem történt meg, így a földi bizonytalanságérzet csak még erősebb lett, hiszen így egyáltalán nem tudtak bármire is gondolni, maradt hát számukra az elfojtott várakozás.

A lelki megrázkódtatás utáni enyhülést követően az anya és lánya élete a napok egyhangúságára ítéltén folytatódott. Ebből a hangulatból időről-időre talán csak a papa karácsonyi levelében tanácsolt sovány gondolat zökkentette ki őket: „vigasztalódjunk, mert minden éjszakára nappal következik.”

Mindazonáltal szépen lassan araszoltak előre, a körülményeket igyekeztek lehetőségeik szerint a maguk ízlésének megfelelően alakítani. Mindeközben lassan kapcsolatokra is szert tettek, hasonló helyzetben lévők és azonos módon gondolkodók között hidak kezdtek épülni.

Azért az édesanyára és lányára rászakadt egy kétségbeejtő felismerés, az, hogy magukra maradtak. Mihez kezdjenek egyedül az idegen országban, a német tanyán egy szobában, ahol megtűrve befogadott menekültek? Egyszerre kellett „berendezkedni” a holnapra, későbbre és a hosszabb életre. Mindezt teljes bizonytalanság kísérte, hiszen minden pillanatukban valahol várták a fogoly családfő hazatérését, betoppanását. Kilátástalan életükben egyetlen iránytű maradt, a kereset.

A remény mindinkább átment csodavárásba, miközben először is gyors leltárt készítettek. Teljes vagyonuk az eltávozott személyes

használati tárgyai voltak egy ládában és a cigarettatárcája. Volt ugyan még párezer pengőjük,¹⁰⁷ amit évek alatt félretettek jobb időkre, de már Egyházashaluban sem tudtak belőle mit venni, nemhogy Eggenfeldenben, ahol viszont az idő lezárt és az összes pénzük hirtelen semmivé vált.

Ahogy telt múlt az idő, az élni akarásból egyre több kezdeményezés fakadt, a kivándorolt emberek társakat kerestek, egy-egy személy vagy ügy körül közösségek kezdtek alakulni, mozgalmak indultak be, segítő egyesületek, hagyományőrző rendek, önkéntes szerveződések bontakoztak. A nagy magára maradásban Ambrózy Erzsébet is egyre inkább segítő társra talált egy jó szomszéd, kisbarnaki Farkas Ferenc tábornok és felesége személyében.

Az újrakezdésre az egykori gyermek így emlékezett vissza idős korában: „Ha ketten maradtunk egy házban, akkor máshova kellett költöznünk egy szobába. Ház nem járt, csak mindig egy szoba valahol, ezért mindig költöztünk egy-egy falun belül vagy másik faluba. Amikor éppen egy barakksoron laktunk, édesanyám ment az erdőbe fát vágni, és karácsonyfát nekem. Ment baltával és férfibakancs volt a lábán. [...]

A háború után Bajorországban vidéken éltünk, mindnyájan nagy szegénységben. Édesanyám, Ambrózy Erzsébet, ebben az időben ismerkedett meg a Kisbarnaki családdal, jobban mondva először Feri bácsi feleségével, Joli nénivel. A két család közeli barátságba került egymással. Gyakran mentek egymáshoz látogatóba, a találkozók rendszerint én is velük voltam.

Mi Feri bácsiékkal Johanniskirchenben, Niederbayernben voltunk, sok magyar lakott ott akkor. Ők egy parasztházban kaptak egy szobát kicsi konyhával, anyukám meg én máshol, a falu végén laktunk. Anyukámnak el kellett mennie a francia zónába intézni valami fontosat, annak ellenére, hogy amerikai zónában éltünk. Emiatt átvitt engem Kisbarnakiékhoz, hogy vigyázzanak a kisgyerekre. Akkor éppen beteg voltam, majdnem tüdőgyulladásom

volt. Emlékeszem, Feri bácsi átengedte nekem az ágyát, azzal, hogy »a gyerekek ilyenkor ágyban a helye«. Ő pedig, a konyha kövezetére feküdt le éjszakára.”¹⁰⁸

Feri bácsinak megvolt a maga kalandos élettörténete, amelyben ekkor nála is egy teljesen új fejezet kezdődött. Nem akárki volt ő azelőtt, amiről a honvédtiszti állomány sokat tudott, az átlagemberek annál kevesebbet. A barátság úgy kezdődött, hogy amikor – még az elején – mama és lánya átmentek Joli nénihez, akkor ő bemutatkozásképpen elmesélte nekik férjeura addigi életét.

Feri bácsi már gyermekkorában katona akart lenni, ezért érettségi után elvégezte a Ludovika Akadémiát, 1912-ben avatták hadnaggyá. Az I. világháborúban az orosz, a román és az olasz fronton harcolt, kétszer is megsebesült. 1917-ben soron kívül századossá léptették elő. Amikor Károly király titokban és meglepetésszerűen Magyarország földjére lépett, Feri bácsi lett a kísérelője. 1920-ban felségül vette Joli nénit, két gyermekük született. Aztán a 48-as cserkész-csapat vezetője lett, 1928-ban a kormányzó vitézzé avatta a Margitszigeten. 1938-ban kinevezték a Ludovika Akadémia parancsnokává, 1943-ban pedig, a debreceni VI. hadtest élére altábornagyi rangban.

Nemcsak jó katona volt, hanem szorgos közösségi ember is. Ő szervezte és vezette 1933-ban a cserkész világdzsemborít Gödöllőn, és ő lett az országos főcserkész is. 1936-ban megszervezte az első magyar Grand Prix autóversenyt, rá két évre a 34. Eucharisztikus Kongresszust. Ezt követően részt vett ludovikásai élén az elszakított területekre történt bevonulásokon.

Aztán közelebb jött a háború. 1944. márciusában Feri bácsi mint hadtestparancsnok immár a Tatár-hágó védelmét vezette három szovjet elithadsereggel szemben. Négyyszer próbálták meg a Hunyadi-állás áttörését nehéztüzérséggel és légitámadásokkal, de ő honvédeivel folyvást visszaverte a rohamokat. A szovjet csapatok

két és fél hónapon keresztül a magyar védvonalak előtt vesztegeltek, Sztálin dühét izzítva.

1944. október 10-én a kormányzó előléptette vezérezredessé és visszarendelte Budapest védelmére, egyben őt kérte fel – szükség esetén – egy új kormány megalakítására. Erre a német megszállás okán már nem került sor, Szálasi felmentette a beosztásából, és Feri bácsi visszavonult Nagycenkre.

1945. februárban a németek hadbírói eljárást indítottak magyar tábornokok ellen. Feri bácsit szakértőnek rendelték ki, aki viszont a vádlottak mellett állt ki. Ezért le akarták tartóztatni, ami elől ő nyugatra menekült, ezért vannak most ők is a Klárikákkal együtt Bajorországban.¹⁰⁹

A mama örömmel vette az elbeszélést, ettől a biztonságérzete egy kicsit javult és nyugodtabbá vált. Klárka ellenben nem sokat értett mindebből, és megkérdezte: — Miért hívják Feri bácsit farkasnak? A mamája elmondta neki a lényegét gyermekszinten: — Azért kislányom, mert amikor Feri bácsi fent a havas hegyekben harcolt, olyan bátor volt, mint egy farkas. Ezért a társai elnevezték őt a „Kárpátok farkasának”. És most mi is úgy várjuk haza a papát, mint Joli néni régen a hegyekből Feri bácsit, aki jó sokára haza is jött. Ettől aztán Klárka is láthatóan megnyugodott és talán jobban is tudott tanulni a Volksschule első osztályában.

A többiek élete is folyt tovább, időről időre még előjött a kérdés: hazamenni vagy maradni? Volt, akinek nemigen volt választási lehetősége, mert otthon börtön vagy kivégzés várt rá, tehát a döntés leginkább a maradásról szólt. Klára kései visszaemlékezése ezt így említi:

„Tudom, hogy Feri bácsit a szíve egyfolytában hazahúzta, de nem kaphatott volna beutazási engedélyt, mert háborús bűnös volt. Egyszer ugyan az amerikaiak feltették egy vonatra, avval a titkos szándékkal, hogy átadják a komcsiknak, de ugyancsak az amik leszedték az utolsó percben, azzal, hogy „belépése Magyarország

földjére nem biztonságos. Az amerikaiak kiszolgáltatták volna őt, de aztán meggondolták magukat.”¹¹⁰ Sorsának szeszélyes, de végül szerencsés alakulására jellemző Radnóczy Antal tudósítása is: „...a foucarville-i amerikai tábornoki hadifogolytáborba került, ahonnan Farkas vezérezredest 1946. január 17-én szabadon bocsátották. Több tábornokunk hazatért, Farkast sikerült rábeszélni, hogy ne rohanjon a vesztébe. Az amerikai és a szovjet övezetet elválasztó határról visszatért a családjához, Johanniskirchenbe.”¹¹¹

Németország-szerte oltalmat talált véreink már két éve táborokban, falvakban, tanyákon szétszóródva éltek megűrt szegényes életüket, sokszor koplalva, hiányos öltözkében. Egyszer csak elérkezett 1947. augusztus 20-ika, amikor felkerekedtek a meggyötört magyarok, és minden irányból busszal, szekérrel, gyalog megindultak Altöttingbe,¹¹² hogy részt vehessenek a Szent István-napi zárandoklaton és az alkotmányozó emigráns országgyűlésnek is tanúi lehessenek a közeli Guttenburgban. 12 000 ember sereglett össze a búcsújáró helyen, bizonyítván összetartozásukat és hűségüket magyarságukhoz.

Az összeült altöttingi Országgyűlés vitéz kisbarnaki Farkas Ferencet miniszterelnökké választotta, aki ott a hivatali esküt is letette. Ez a magasztos történelmi esemény és az ünnep a kint rekedt magyarok első nagy lélegzetvétele volt a háború után.¹¹³

Klára így emlékezett vissza a felemelő élményre: „Nyolc éves voltam, amikor édesanyámmal elmentünk Altöttingbe a Szent István napi zárandoklatra. Johanniskirchenből utaztunk valami autóbusszal, egy csomó magyart összeszedtek, és úgy tudtunk elmenni az altöttingi zárandoklatra. Ott kapta anyukám ezt a szentelt gyertyát... Egy nagymisére emlékszem, a gyertyára, ünnepélyes nagy szertartás volt.

Guttenburgban is voltunk, a Guttenburg-kastély párkányán szaladgáltam a többi gyerekekkel. Az meg az élet meglepetése volt, hogy sok évvel azután a Ludwig nevű lovagom Münchenből elvitt

egy kirándulásra. Guttenburgba érkeztünk, nekem ez újdonságnak számított. Később jöttem rá, ahogy Ludwigéknál a lakásból kinézek: – Jé, hát ezt én ismerem, gyerekkoromban ott járkáltam a falak tetején. Azt mondja: – Hát ez a mi kastélyunk volt. Őt Graf Ludwig Maximilian von Tauffkirchen zu Guttenburgnak hívták.”¹¹⁴

A nagy ünnep hangulata aztán lassan elült, de a szívek tele voltak életörömmel, és az emberek egyre inkább dolgozni akartak, az élet jobbá tétele felé fordultak. Ezzel együtt járt a személyi okmányok rendezése is. O'sváth Istvánné Ambrózy Erzsébet és Klárika hiányzó iratait 1949. június 7-én hitelesítették esküpótló nyilatkozatokkal. Ezeket tanúként Markóczy János altábornagy, vitéz Farkas Ferenc és felesége Jolán néni igazolták aláírásukkal.¹¹⁵

Klárika ekkor már az elemi iskolában tanult, édesanyja pedig, elment a Magyar Segítő Szolgálathoz Münchenbe, hogy rászorultságuk indokával támogatást kérjen és egyben segítséget valamilyen kenyérkereső tevékenység elnyeréséhez. Fogadta őt az egyesület elnöke dr. Ordódy Sándorné,¹¹⁶ aki nagy beleérzéssel hallgatta meg az O'sváth család addigi keresztútját, és teljes támogatásáról biztosította a jövőt, beleértve kislánya további iskoláztatását is. A segítség fejében O'sváth Istvánné először önkéntes munkát vállalt az egyesületben, ahová egyre sűrűbben bejárt. Ennek köszönhetően az elnök asszonnyal is bensőséges kapcsolatba került, később ugyanitt jószolgálati feladatokat kapott, állásba került.

A bemutatkozás alkalmával megismerte az 1949 elejétől ott tisztséget viselő dr. vitéz Czanik Géza¹¹⁷ vezető helyettest is, aki dr. Ordódyné mellett kiemelt feladatokkal foglalkozott. Egy idő múlva az egyesület egyik ünnepélyes estjén oldódott beszélgetésre került sor. Ennek alkalmával az elnök asszony – O'sváth Istvánnét és Czanik Gézát a közelébe engedve – sorsukat is érintő élményeket is felvetett, ami nyilván mindhármukat érintette, elvetve így az egymás iránti együttérzés és bizalom magját, azzal a céllal, hogy a jótékony jellegű tevékenységet végző csapat tagjait egy szintre hangolja.

A napi munka során aztán már tovább nőtt a bizalom O'sváthné és Czanik Géza között, szellemileg közelebbről megismerték egymást, és így a férfinak alkalma nyílt arra is, hogy elbeszélje saját történetét.

Elmondta, hogy Szolnok-Doboka vármegye utolsó magyar alispánja és az összeomlásig hadműveleti kormánybiztos volt, 1945 elején feleségével és két gyermekével együtt a kitelepítési rendelkezések betartásával ment ki Németországba. Az amerikaiak egyszerűen elfogták, így került egy évig a moosburgi táborba, hadifogságba. A feleségének azt mondták, hogy visszakerült Magyarországra. Egyszerűen becsapták. Erre föl 1945 novemberében az anya a két gyermekével visszautazott Magyarországra. Amikor Czanik Géza kikerült a táborból, akkor a felesége már otthon volt, ő meg menekültként Németországban rekedt. Többé már nem tudtak összekerülni, a feleség aztán pár évre rá meghalt.¹¹⁸

Szemben O'sváth István esetével, amelyben ő fogolyként eltűnt és a családja helyben maradt, Czanik Géza kiszabadult a fogságból, csak éppen a családja tűnt el addigra, és közójuk lesurrant egy elzáró zsilip, amin többé még gondolatban sem tudtak átjárni egymáshoz. Így létesült kicsiben, egy család életében, majd nagyban a népeket is elválasztó vasfüggöny és közöny. Czaniknak volt annyi lelkiereje, hogy az örület helyett a túlélést kezdte el gyakorolni. Élete párjának ez kevésbé sikerült, ő néhány év múltán elhamvadt, átadva helyét gyermekeinek a túlélés továbbvitelére.

Czanik Géza, szabadulása után Freising városában telepedett le. A fogság után, a hosszas éhezésnek köszönhetően, hivatalosan 55-75%-os munkaképtelenként tartották nyilván. Az első két évben az Allgäuban létesült magyar babaüzem képviselőjeként dolgozott szerény kereset ellenében. A pénzreform után (1948) az üzem megszűnt, attól kezdve nyolc éven át közsegélyből (Fürsorge, Unterhaltshilfe) élt.¹¹⁹ Emellett vállalt vezetői tisztséget a Magyar Segítő Szolgálatnál.

Az ezredesné és a volt alispán között a munkatársi viszony egyre inkább átlényegült, kölcsönös vonzalommá erősödött. A jószolgálati iroda helyszíne egyre inkább egy nagy találkozás színterévé alakult, ahol két sorsüldözött áldozat egymás mellé penderült. Ezzel a forgószeleszerűen beköszöntött helyzettel kellett szembenézniük és megbirkózniuk. A játékszabályok egyenlőtlenek voltak, hiszen emberünknek a helyzete egyértelmű volt, az ő családi története bevégeztetett, de az asszony élete kétéselyessé vált, mert két tűz közé került, és ebben a helyzetben kellett döntenie a mikénti folytatásról.

Elkezdett tájékozódni: mi lehet a neki örök hűséget fogadott férjének a sorsa? A maga részéről kötelem volt a saját esküje, de akihez kötötte, az eltűnt az életéből. Egy esetleges halálhír pedig, a kínzó bizonytalanság légkörében ugyan lebegett, „jól értesültek” ezt erősítették is, de értesítés addig nem érkezett. A szorult helyzet egyszerű döntéssel nem volt feloldható, egyébiránt nem is volt éppen időszerű.

Mégis, O'sváth Istvánné folyvást csak töprengett, szeretett volna kiutat találni élete nyugodtabb folytatásához, gyermekét létbiztonságban tudni, ezért mindenkit megkérdezett és meghallgatott, aki arra alkalmas és méltó volt, sőt, találkozásokra is elutazott és a levelezést sem hagyta ki ez ügyben.

Különféle dermesztő gondolatok támadtak. Czanik Géza sugallata szerint, ha egy szál maga marad a kislányával, akkor „lágerbe vihetik”, és emellett a segínyt is megvonhatják tőle. Mindeközben férje sorsa és holléte ismeretlen. Volna azonban egy támasza, ez a közeledő jó ember, de hogyan lépjen?

A sors váratlanul bejelzett, felütötte a fejét a halálhír. Ez önmagában megrázó volt, mindazonáltal a bizonytalan életkilátást az egyedüli és biztos megoldás felé terelte. A halálhír egyre inkább teret hódított elméjében, de a környezetében is.

Az egyik volt munkatárstól elindult rémhír szerint „...a szovjetek Szlovákiában elfogták a visszavonulásban lévő egész ungvári Kho-t

és Osváthot agyonlőtték.”¹²⁰ Ez a hír is eljuthatott a feleséghez, aki feltehetőleg csak az idézet végén talált „ténnyről” értesült, de ennyi elég is lehetett számára.

Az asszonynak legfontosabb két ember tudhatóan mellette álltak a tragédiában. Az új férfijű ráadásul „szabadon”, aki egybekelési szándékát is kinyilvánította. Ebben nem is volt kockázat, hiszen hazarándult családjához nem térhetett vissza, mert beutazása esetén rögtön lekapcsolták és talán koholt vádak alapján kivégezték volna, amit családja sem kívánhatott, emiatt maradt kint végleg.

Mindezek után O’sváth Istvánné még lefolytatta a levelezéseit, az érintett rokonokat is beleértve. Írásaiban – biztos forrásokra hivatkozva – mindenkinek tudtul adja, hogy férje már nem él, neki pedig választ kell találnia arra a kérdésre, hogy mi lesz vele, ha megöregszik, másrészt egy ilyen jó embert soha nem találna, és gondolnia kell kislányára is.

Az állásfoglalások eltérőek voltak. O’sváth – első házasságából való – fia azt üzenté neki, tegyen belátása szerint, de ő érzi, hogy apja él, míg Edit nővére – miközben se rá, se le nem beszélt – egyszerűen helytelenítette, ellenezte; további két testvér pedig, helyeselte az új kapcsolatot. Babsi pesti húgainál mindkét férj hadifogságot járt, így érzelmileg másként álltak az ügyhöz. Mindketten lebeszélték őt, mondván, hogy amíg nem jön bárholnan hivatalos értesítés, addig az életben lét mindig feltételezhető.

Végül az asszony beadta a derekát és a válókeresetet, megalapozva azzal, hogy szemtanúk szerint O’sváth István meghalt. A folyamodvány alapján kimondták a válást, ily módon szabaddá téve az utat számára egy új házasságra lépéshez.

Megkezdődtek az új frigy előkészületei, 1949. december 29-én eljött az ideje a költözésnek is, anyja és leánya Johanniskirchenből átjelentkeztek Freisingbe, Czanik Géza otthonába.

Mindezek után már nem volt akadálya annak, hogy a Németországi Magyar Református és Evangélikus Lelkigondozó

Szolgálatnál Freisingben 1950. augusztus 11-én sor kerüljön házasságkötésükre, majd 12-én Münchenben az úrasztalánál az esküvőjükre. A vőlegény tanúja Német Jenő vezérkari őrnagy, a menyasszony tanúja ferenchalmi dr. Ordódy Sándorné volt.¹²¹ Ilyen formában hangsúlyosan jelen volt a Magyar Segítő Szolgálat is, az ottani barátság szintén révbe ért.

A szertatás után a még virágzó korban lévő asszony megszabadult az állandó döntési kényszer súlyos terhetől, nem őrlődött tovább a fel-feltörő kétségek között és a teljes elerőtlenedés elől a megnyugvást nyújtó karok játékos oltalmába dőlt.

Mi is történt valójában? Nem más, mint hogy a feleségnek volt egy élőhalott férje, de nélküle kellett élnie, erre ítéltetett, ezért összekötötte saját és kislánya életét egy biztos megélhetést jelentő férfiemberrel. Ennyi volt a bűne, amit mások tartottak annak és róttak fel neki.

A menekültek emelkedőben lévő élete reményekkel telten folyt tovább, Klárika már gimnáziumba járt. Czanik Gézáné egyre nagyobb igyekezettel dolgozott a segélyszolgálatnál, az adományok elosztását és irodai munkát végzett, 1952-ben már a vezetőségbe is bejutott, mint bizottsági tag.

Dr. vitéz Czanik Géza szintén a vezetőség tagja volt, emellett továbbra is betöltötte közéleti tisztségeit is. A Németországi Magyar Református Lelkigondozói Szolgálat főgondnoka, majd tanácsbírója, később országos főgondnoka s végül világi elnöke volt. 1953-tól a Johannita Rend lovagja, majd konventtag lett. Évek múlva a Vitézi Rendben, a Vitézi Szék törzskapitányi tisztségébe emelkedett.

Ahogy az idő haladt, úgy fejlődött tovább a Magyar Segítő Szolgálat is, amely dr. Ordódy Sándornénak köszönhetően egyre nagyobb befolyásra és tiszteletre tett szert a magyarok körében, köszönhetően az elnök asszonynak szóló támogatásnak a Nemzetközi Vöröskereszt részéről.

Dr. Ordódynénak jelentős szerepe volt a magyar oktatás beindításában, amely 1945-ben Rosenheimben egy vasúti kocsiban kezdődött, ebből fejlődött ki a Magyar Leánygimnázium, benne az első cserkészcsapattal. 1951-re már minden létesítményt kinőttek, és évek múlva megalapították a legjelentősebb magyar gimnáziumot Burg Kastlban.

Nem tudni, hogy Feri bácsi ott volt-e az esküvőn, de azt igen, hogy röviddel azután családi tragédia érte: veje, Pottyondy László volt százados, a PUMA vadászrepülő osztály 101/8 század parancsnoka, számos légi győzelemmel a szovjet légierőkkel szemben, lezuhant és meghalt. Ez a gyász nem az első volt, hiszen fia már 1944-ben hősi halált halt Szentesnél.¹²²

Vitéz kisbarnaki Farkas Ferenc tábornok 1953-ban József királyi herceggel megalapította a Magyar Honvédelmi Tanácsot, 1954-ben felújította a Szent László Emlékbizottságot. Családi szájhagyomány útján és fényképekről tudható, hogy kapcsolatát O'sváth Klárikával ekkor is és mindig fenntartotta.

O'sváth István családja a háborút követően szétszóródott a világban, aki nyugaton rekedt, szabadon utazott, levelezett (László öccse először Németországba, onnan Brazíliába, Edit nővére Svájcba, majd testvérei után az USA-ba ment). Mások otthon maradtak, mint O'sváth fia, ők nem utazhattak sehova, leveleiket ellenőrizték, mindenki osztályellenség volt a család feje, a horthysta ezredes miatt. A levélváltásokból mindenki tudta, hogy kinek miként alakul a sorsa – egy valaki kivételével. Ő O'sváth István volt, akinek sorsáról senkinek nem volt híre – egészen 1955-ig.

Az élőhalott visszatérése

Münchenben folyik a szürke hétköznapi élet, egyszer csak 1954 karácsonyára adventi sorsfordulat köszöntött be. A postás levelet

hozott a méltóságos asszonynak az eggenfeldeni ügyvédtől, aki a következőkről ad hírt:

„Mai napon a mellékelt levelet hozta a posta O'sváth István ezredes úrtól, az orosz fogságból. Mivel Osváth László még 1949-ben ismeretlen helyre /Brazília?/ kivándorolt, azért ezt a levelet a postától átvettem, mert különben visszaküldték volna a feladónak. Tekintettel arra, hogy korábban O'sváth ezredesné a Segítő Szolgálatnál dolgozott, ezért ezt a levelet továbbítás végett Méltóságos Asszonynak küldöm meg.

Nagy meglepetés volt részünkre ez a levél, mert hiszen úgy tudtuk mindannyian, hogy O'sváth ezredes urat, még 1946-ban kivégezték.

Midőn Méltóságos Asszonynak kellemes karácsonyi ünnepeket s nagyon boldog új esztendőt kívánok, maradok kézcsókkal, dr. Dobos Gyula.”¹²³

A családi emléktárban fennmaradt és elolvasható ez a Moszkvából keltezett német nyelvű lap, amelyet O'sváth István a testvérének, Lászlónak írt, és dr. Dobos borítékjában volt.¹²⁴

O'sváth István alakja úgy bukkant elő, mint az egykori bibliai jelenetben Jónás próféta a cet gyomrából, valójában azonban a nagy szovjet birodalom belsejéből. Ilyeténképpen a dráma egyik hősének titka kiderült a másik számára, de fordítva még nem, mert a másiké Németországban a hazatért hadifogoly előtt még rejtve maradt. Ha egy örvendetes hírt lehet megsemmisítő jelzővel illetni, akkor ennek a levélnek a tartalma ilyen volt.

Amikor a már más nevet viselő O'sváth Istvánné, az egykori Babsi elolvasta O'sváth Pista levelét, hirtelen gubbasztó félelem ülte meg a lelkét.

Férje a hamis halálhíre mögül előlépve, sok év elteltével lepi meg a halovány asszonyt, akit ezzel hirtelen az égbe emel, de mindjárt el is ejt, hogy a következő pillanatban a szabadesés gyorsaságával zuhanjon vissza a földre, a rideg valóságba.

Babsi tehát ilyen módon értesült férje váratlan visszatéréséről. Ez derült égből villámcsapás volt számára, első és örök házasságának emléke – amelyet azért a szívburokban őrizve még hordozott –, mint Jerikó falai omlott le abban a pillanatban. Egyetlen szeretettjének újjászületése nem örömmámort okozott, hanem romba dőlését idézte elő, a könnycsatornák szomorú áradását indította el, elsüllyedt lélek lett. Az egyik ember örömhíre a másik tragédiáját okozta. A vallásos ember hite szerint ez az isteni beavatkozás nem volt más, mint a gyarló emberre mért valóságos istencsapás.

Az idők folyamán, a látóhatáron túli nagy orosz földön már számtalan meteor becsapódott, de eddig még nem volt példa arra, hogy egy földről indítható üstökös onnan vegye útját errefelé és Münchenben csapódjon be. Mert ilyen erővel jött meg a hír, hogy O'sváth István életben van, sőt a távoli bányák mélyéből feljövén, hazavergődött s meg is érkezett családja hűlt helyére, Budapestre.

Münchenben hamar híre ment a rendhagyó esetnek, nem tudjuk, kit hogyan érintett a hideg zuhany. Azt sem, hogy a család szívbéli támogatója, kisbarnaki Farkas Ferenc, miként vette a hírt jóval később, hiszen ebben az időben – a Szent László Emlékbizottság felújítása után – éppen Spanyolországba ment, hogy megismerkedjen Alcasar védelmével. Visszajövet memorandumot nyújtott be Adenauer kancellárnak a magyar katonák nyugdíjellátásáról. Ezt követően Kanadában részt vett a Niagaránál rendezett VIII. Világ-dzsemsborin. Onnan tért vissza aztán a Czanikéktól 130 kilométerre lévő Johanniskirchenbe.

Klárika ekkor tizenhat éves volt, ősszel megkezdte a tanévet, és igyekezett jól tanulni a gimnáziumban, hogy a szünidőt majd egy képzőművészeti tanfolyamon tölthesse Norvégiában. Édesanyja és Czanik Géza élete egy kanyargós mederben folydogált tovább Münchenben, miközben súlyos terhüktől roskadozva haza-haza gondoltak, lelkük mélyén mindegyikük valaki másra.

O'sváth István élete az utolsó harmadban

Sztálin halála után a húsz-huszonöt év kényszerszolgálatára ítélteteket is hazaküldték a Szovjetunióból.

Magyarországra 1955. november 20-án érkeztek az utolsó vonat-szerelvények, amelyekről több száz egykori kényszerszolgálatást a jászberényi ÁVH-börtönbe hurcoltak tovább, ahol a szovjet táborokból hazaérkezőkre újabb kegyetlenség és szenvedés várt. Köztük menetelt a lesoványodott O'sváth István volt kémelhárító ezredes is.¹²⁵

Őt 1956. május 29-én a jászberényi börtönből átszállították a Budapesti Gyűjtőfogházba. A gyűjtőben le kellett húznia még négy hónapot, onnan történt a viszonylagos szabadulás. Azért volt a szabadulás viszonylagos, mert jó egy év múlva az Államvédelmi Hatóság beidézte és szorító keblére ölelte, hogy ott szinte a haláláig vallomásokot és jelentéseket tegyen, elemzéseket írjon; erről később lesz szó.

Hazai földre visszatérve, amikor 1956. szeptember 25-én a dráma főhőse kilépett a budapesti gyűjtőfogház vaskapuján, még nem tudott semmit családja helyzetéről, szemben azokkal, mert az említett levélből ők már mindent tudtak őrá.

Váratlanul teljesen szokatlan helyzetbe került, miután a szovjet birodalom belsejéből szabadult, kilépett a szabad levegőre és szétnézett. Azt látta, hogy semmi sem úgy van körülötte, mint amikor elnyelték. Tudta, hogy családjának hűlt helye, tehát nem jöttek haza; a Pasaréti úti lakásukba be sem nézhet, csak az utcáról; volt munkaadója – az Államvédelmi Központ – ugyan megvan, csak éppen átkeresztelték Államvédelmi Hatóságra, és ennek ő már nem egyik vezetője, hanem egyszerű foglya. Elsőre ennyi is elég volt neki.

Hirtelen nem is tudott talajt fogni, csak annak örült, hogy a zsebében lapul a fogházi *Elbocsátó levél*, amely érvényes egyszeri alkalommal

villamosra és buszra, így megkezdhette első önálló utazását Budapesten. Nála volt még fejben fiának a lakcíme, amelyet a fogolylevelezésből ismert, így hát nekiindult az V. Nagy Ignác utcából az Üllői út felé, ott villamosra szállt és kiutazott Albertfalvára, a Szabadság út 77/a számú házhoz.

O'sváth István fia örömmel ölelte át a betoppant „vendéget” és azonnal befogadta *tanácsi* bérlakásába. Már nem volt ezredes, nem volt fogoly, ismét apa lett, aki mindjárt ismerkedésbe is kezdett a fiatalokkal, hiszen tíz éve nem látta fiát, és már mellette ott volt mennyasszonya, leendő menyje is.

Emlékezetből annyit még tudott, hogy fia a háború vége felé, éppen hadnaggyá avatása előtt állt a Ludovikán,¹²⁶ amikor neki parancs szerint családjával együtt vonatra kellett szállnia, hogy a VKF 2. osztály Sopron megyei kistérségi körletébe utazzanak. Fia életének történetét onnan indulva hallgatta végig.

A háború után itthon a szovjet megszállás korszaka következett, ifjú O'sváth Istvánnak hamar el kellett nyomnia magában a királyi hadnagyi ranggal járó büszkeségét, sőt, határozott hátraarcot kellett lépnie annak érdekében, hogy ez lehetőleg ne is derüljön ki a kommunista gépezet nyomkereső káderei előtt. Maradt számára az önkéntes társadalmi alulmaradás útja, hiszen osztályellenségnek számított, és jól tudta, hogy nem ajánlatos ágaskodnia azért, hogy egyetemre mehessen, majd magasabb beosztásban dolgozhasson. Elment hát egy szakmunkásképző iskolába és kitanulta az üveges mesterséget, amivel néhány évig eltartotta magát. Ugyanakkor tehetségesen rajzolt, festett, estéken verseket szavalt, így ezekkel az adottságokkal igyekezett úgymond feljebb lépni. 1955-ben ez ténylegesen is sikerült, biztos állásba került, „a Csemege Élelmiszerkereskedelmi Vállalat Dekorációs Üzemében, mint grafikus dolgozik, hol szorgalmával és tehetségével igen jó nevet vívott ki magának. Szerény, kellemes modora miatt kedvelt ember.”¹²⁷ Az itthoni szürke életterben ennyi volt tíz év mérlege.

Később, 1957-ben megnősült, egy gyógyszerész hölgyet vett feleségül, majd két fiuk született. A hazatért volt hadifogoly mindvégig velük maradt.

A fiatalok hamar rövid történetük végéhez értek, és türelmetlenül várták a világot fölül-alul megjárt öreg elbeszélését. Ugyanennyi év alatt az ő élete jóval nagyobb ívet húzott történetének elejétől a végéig, Salzburgtól Kijeven át egészen Szibériáig, és vissza Budapestig, ahonnan 1944-ben indult.

O'sváth Istvánnak nagyon meg kellett erőltetnie az emlékezetét, hogy előjöjjön az időpont, amikor ténylegesen megszakadt a kapcsolata a külvilággal. Forgatni kezdte az idő kerekét, amely egy bizonyos napon megállt, jelezvén 1946. március 26-át, amikor a salzburgi amerikai hadifogolytáborból az utolsó levelét megírta feleségének és Klárikának a tanyára, Eggenfeldenbe.¹²⁸ Ebben a levélben már elejtett egy sejtelmes megjegyzést: „mire ezt a levelet megkapod, én másfelé kerültem”. Tehát tudott vagy sejtett már valamit.

Többet már nem volt lehetősége bármilyen úton is hírt adnia magáról, mert elragadták és kivették még a közismertségből is. Levélbeli megjegyzése mögött a háttérben a következő fejlemények történtek, amelyek végleg megpecsételték a sorsát.

A salzburgi táborban megjelentek a szövetséges amerikai embervadászok. Ők Ausztria és Németország szerte lista szerint kerestek és lefogtak olyan magyar menekülteket, akiket a magyar vagy a szovjet kommunista hatalom a karmai közé akart kaparintani. Nyilván O'sváth István is észlelte a jövevényeket a táborban, ezért írhatta az idézett mondatot.

Sorsa beteljesedett: „... repülőgépen Magyarországra szállították. Az Andrássy út 60-ba került, ezen a helyen csak rövid ideit tartották fogva, majd átadták a Nádor utcai Kat. Pol. Osztálynak, ahonnan átkísérték 1946. március végén a Vilma királyné úti szovjet szervekhez. Itt részletesen kihallgatták tevékenységére vonatkozóan.

Budapesten 1946. július 24-én a szovjet katonai bíróság kémkedés miatt 20 évi javító munkatáborra ítélte. Vallomása szerint, konkrétan az volt ellene felhozva, hogy hírszerzőket küldött át szovjet területre, és szovjet hírszerzőket fogott el alosztálya.”¹²⁹

Mi volt a bűne, amiért levadászták? A Szovjetunió Legfelsőbb Bírósága Katonai Kollégiuma ítéletének megállapítása szerint „A beosztott hírszerző tiszteken keresztül, O’sváth ügynökséget szervezett a kémtevékenység folytatására. Az ügynökséget kiképzésben részesítette, majd átdobta őket a Szovjetunió területére. O’sváth a háború kezdetére 1941 júliusáig részletes kémadatokat gyűjtött nyolc szovjet hadosztály elhelyezkedéséről, a Szovjetunió határvédelmi berendezkedéséről, a Szovjet Hadsereg légi és élelmiszerbázisáról.

Ezeket az adatokat a magyar VKF. felhasználta a Szovjetunió megtámadására készítendő terv kidolgozásánál.

A német-magyar csapatoknak a Szovjetunió területére történő behatolása után O’sváth fokozta kémelhárító tevékenységét, a Kárpát-Ukrajnában kibontakozott népi antifasiszta mozgalom ellen.

1943 júliusában O’sváth a VKF/2 kémelhárító osztály helyettes parancsnoka, később parancsnoka lett. Így az ő irányítása alá tartozott az egész kémelhárítás. [...]

O’sváth Istvánt az OSZSZKSZ Btk. 1. bek. 58-6 cikkelye alapján 20 évi szabadságvesztésre ítélte vagyonának megtagadása mellett.”¹³⁰ Tényként mindjárt hozzá kell tenni, hogy vagyona nem is volt, illetve a Pasaréti út 52/b szám alatti öröklakásukat – amelyet a szovjetek „meghagytak neki” –, azt a jótékony magyar kommunisták kisajátították maguknak.

Az ítélet kihirdetése után „1946-ban a szovjet hatóságok Ungvárra vitték és az ungvári börtönben volt 1951-ig, ahonnan Szibériába került. Ungváron különböző kihallgatásoknál használták fel, mint tanút.”¹³¹

Megjegyzendő, hogy a különböző források, de még egy forráson belül is az adatok és az összefüggések néha egymásnak ellentmondanak. Ennek egyik magyarázatát magára nézve O'sváth István adja meg egyik jelentésében: „Ennek oka ... részben a hosszú fogság, mely idő alatt kb. 30 helyen voltam s több ezer emberrel kellett akarva nem akarva megismerkednem. /Átlag félévenként mindig más-más lágerbe vittek./ Részben pedig, magas korom következtében s az elszenvedett betegségek és a jelenlegi egészségi állapotom folytán emlékezőtehetségem erősen csökkent. /A 67. életévben járok./”¹³²

„... a Podkamien-i lágerből 1947. március közepén a lebergi NKVD-hez vittek, majd innen 1947. július 28-án Ungvárra az ottani NKVD parancsnoksághoz, hol 1950. december 3-ig voltam. Elképzelhető, hogy ezen nagyméretű szervek a kho. egész működésén végimentek.”¹³³

Még Lemberg előtt történt valami egészen váratlan szerencsés esemény: „1947 nyarán a Podkamien-i lágerből szabadult egy leány, akivel ott együtt voltam, aki beszámolt rólam a feleségem Budapesten lévő mostohaanyjának s fiamnak.”¹³⁴ Nos, ez az üzenet egy elföldelt akna lett, amely évek múlva robbant fel a családi zűrzavarban.

Talán éppen akkor, amikor jóval később – ahogy O'sváth István levelében áll – Czanik Géza „1949 elején megismerkedett feleségemmel, akit azzal rémítgetett, hogy az ott lévő idegeneket belágerezik, a segílyt nem fogják folyósítani stb. stb., majd hamis halálhíreket hazudta. Fiamnak is meg merészelt írni, hogy szemtanúk vannak halálomról, akiknek a neve fel vannak jegyezve. Lassanként rávette a válókereset beadására, mégpedig olyan ürügy alatt, hogy hollétem és sorsom ismeretlen...”¹³⁵

O'sváth István tehát „1947 júliusától 1950 decemberéig Ungváron volt őrizetben, ahol részletesen kihallgatták az ungvári működésével kapcsolatos dolgokról, sőt vallomása szerint

szembesítették olyan szovjet állampolgárokkal, akiket annak idején a hírszerzés miatt őrizetbe vett, és átadott a katonai bíróságnak.”¹³⁶

Egy belügyi dokumentum szerint „A büntetést töltötte: Lemberg – Ungvár – Tajseti körzet lágerei – Krasznójarszki körzet lágerei, Szverdlovszki körzetben Crompih-i lágerben.”¹³⁷

Lassan és verejtékesen teltek-múltak az évek, de a szenvedések közepette később egy kis enyhítés is bekövetkezett, felvehették a kapcsolatot a külvilággal. O'sváth István is írt egy lapot Münchenbe. A „feleség” ezúton és ekkor bizonyosodhatott meg arról, hogy valóban él és szovjet fogságban van. „Mikor 1954-ben /ettől kezdve írhattunk havonta egy lapot/ lapot kapott tőlem, fiamhoz írott leveleiben kétségbeesve panaszkodott a kegyetlen sorsról és lelki gyötrelmeiről s lépését gyermeke érdekében történnék igyekezett feltüntetni. Tőle is kaptam két lapot, melyet mint feleségem írt, elhallgatva a valóságot, valószínűleg azon hiszemben, hogy soha nem kerülök haza.”¹³⁸

Ezzel ellentétben, O'sváth István viszont semmit nem tudott a hátramaradt viszonyokról. Még 1954 novemberében László testvérének írt Münchenbe azzal a kéréssel, hogy kutassa fel felesége tartózkodási helyét és küldje meg a címét, mert azt sem tudja, Németországban él-e vagy hazament Magyarországra.¹³⁹

Amikor már kitudódott számára a németországi cím, beindult a vontatott levelezés. Mindezzel együtt a feleség folyvást elhallgatta új családi állapotát, ez derül ki egy fél év múlva a feleségnek ment válaszlevélből.¹⁴⁰ Két hónappal később ment postájából is az olvasható ki, hogy nincs tudomása a feleség válásáról.¹⁴¹

O'sváth István hadifogoly fogát összeszorítva dolgozott egy szibériai bányában és tért meg esténként valamelyik barakkba, valahol a Bajkál-tó környékén. Gondolataival erősítette lelkét a további kitartásra, mielőtt elaludt. Így teltek ott a napok az elején még reménytelenül, de akkor már bizakodva egy valamikori

sorsfordulóban, hiszen nem az ottani örök létre készültek, Sztálin halála után pedig, amúgy is megalapozottabb lett az efféle töprengés.

Egyszer csak bekövetkezett a nem várt, de áhított pillanat, amikor 1953 őszét követően táborról-táborra elkezdték felsorakoztatni a lágerrek rabjait és kihirdették a szabadulásukat, sőt, a mielőbbi hazaindulást. Ezzel megkezdődött a toprongyos és éhező embersereg szállítása a transzszibériai vasúton Kelet-Szibéria területeiről a Kárpát-medence felé.

O'sváth István esetében első hírként azt tudjuk, amit Ujszászy István adott közre röviden: „1956 tavaszán az irkutszki munkatáborból hazaengedték, a magyar hatóságok további 5 hónapra internálták.”¹⁴²

Ez a – majdnem igaz – hír azért került ide elsőként, mert az elátkozott helyszínről indul, ahol a szabadulás megtörtént. Lehet, hogy ez Irkutszk környéke volt – a Bajkál-tótól mintegy 60 kilométerre fekszik –, de az O'sváthra vonatkozó forrásokból ez hiányzik. Ott Krasznójarszk szerepel, több fogolytársa esetében is van utalás ottlétükre, de ettől még ez is érintett helyszín lehet, hiszen Krasznójarszk csak egy állomással odébb van a Transzszibériai vasútvonalon, ez esetben a láger a kettő között létezhetett. Ugyanakkor az általa említett 30 helyszínbe is belefér. Az adat, miszerint ez 1956 tavaszán történt, egyszerűen téves, mert O'sváth István ekkor már a budapesti gyűjtőfogházban raboskodott. Amúgy pedig, a magyar hatóságok a Jászberénybe érkezést követően nem őt, hanem tíz hónapra internálták.

Tehát a hiteles történet az, hogy 1955 őszén megérkezett Jászberénybe. O'sváth István nem tett említést arról a fogolytársáról, akit odakint ismert meg és nagyon közel kerültek egymáshoz, együtt is jöttek haza. Ezen a vonaton érkezett vele együtt sorstársa, Vukovári Pál középiskolai tanár is,¹⁴³ akivel korábban Vorkutában egy szibériai szénbánya mélyén egymás mellett robotoltak. Őtöle tudjuk, hogy együtt voltak. Ugyancsak ezen a szerelvényen jött haza

Kádár Gyula volt vezérkari ezredes is, vele szintén együtt élte át O'sváth az orosz hadifogság viszontagságait.¹⁴⁴

A három együtt érkezett fogolyból ketten mint hivatásos főtisztek Jászberény után „továbbszolgáló” besorolást kaptak, a tanárembert mint civilt hazaengedték.

Meglepetésként taglózta le a megviselten hazatért honfitársakat az a sanyargatás, amellyel a magyarnak alávaló, de kommunistának kiváló hazai elvtársak sorsukat még tovább keserítették, hogy pokolra való megpróbáltatásaik után még ezt is elszenvedjék. Itthoni börtönéletüket Jászberényben kezdték el, és Budapesten a gyűjtő-fogházban folytatták és fejezték be.

Itt a börtönben talált egymásra az orosz hámezőket is megjárta két sorstárs, O'sváth István és dr. Schandl Károly ügyvéd,¹⁴⁵ akiknek külön történeteik vannak, de közös emlékeket is hordoznak, miáltal mélyebben megismerték egymást. A mi főhősünk történetével most ismerkedünk, nézzük a másikat.

Schandl saját történetében a sorsdöntő időszak az 1944-es ellenállási mozgalom idejére esik. A Magyar Függetlenségi Mozgalom keretében működött egy önállóan tevékenykedő náciellenes csoport, ennek az oszlopos tagja volt. A nagyrészt volt piarista diákokból és cserkészekből álló csoport együtt dolgozott holland és lengyel ellenállókkal, Tito partizánjaival, és a híres zsidó ejtőernyős különítménnyel Palesztinából, amellyel közös tevékenységbe kezdtek Magyarországon.

Eredményes harcaik végét különös balsorsuk határozta le. „Az oroszok közeledése arra bátorította az ellenállókat, hogy kapcsolatot kezdeményezzenek velük. Haraszi az orosz parancsnok elébe ment, hogy élelmet kérjen szökött hadifoglyai számára. Az NKVD kihallgatta angol társával együtt és rögvést agyonlövötte őket, a holland ellenállót és Schandlt 1944. december 8-án letartóztatták, utóbbi 1956-ig raboskodott a Szovjetunióban.”¹⁴⁶ Ez a dráma nem

lóg ki abból a sorból, amelyben sok hasonló döbbenet megtörtént a szovjet megszállás vonulatában.

Több mint meghökkentő volt ez a gátlástalan bolsevik eljárás, hiszen a bátor, keményen náciellenes csapat az angolszászokat segítette, és kereste a kapcsolatot a szövetségesek egyik hadseregével, mire azok megölték a vezetőjüket és segítőjét. Schandlt és O'sváthot életben hagyták, de foglyul ejtették.

A közös szellemiségben kialakult barátság alapján kijelenthető, hogy O'sváth németellenessége is ugyanúgy megfogható, mint a barátjáé. Minden ezzel ellenkező beállítás tehát igazi hamisítás. Sajnálatosan erre éppen Ujszászy könyve hoz példát, amikor O'sváth Istvánt „a *Németbarát és fasiszta érzelmű magyar tiszték névjegyzéke*”-be sorolja.¹⁴⁷ Érdekes, mintha ezt akarná cáfolni az a két tény is, hogy éppen a Hitler-ellenes Canaris német tengernagytól kapott magas állami kitüntetést szakmai elismerésként, és fő munkatársával, Marogna-Redwitzcel volt szoros együttműködésben.

Mindeközben, megszerzett ismereteinken túllépve, még mindig a börtönnél tartva tehát azt tudjuk, hogy O'sváth István abban a tudatban görnyed a priccsen, hogy családja, még nem tudja, hol, de bizonyára várja a viszontlátást, a nagy összeborulást, hisz a két éve folytatott levelezésből másra nem is gondolhatott. Ez az érzés segített neki még egy utolsó nagy erőgyűjtéssel abban, hogy kibírja létfeltételeit a teljes szabadulásig.

1956 októberében a napi tengődés közepette, egy váratlan alkalommal egyszerűen rázuhant élete legnagyobb meglepetése. A vele egy szobában raboskodó Schandl Károly nagy levegőt vett, és megkérdezte társát, nagyon nehéz-e elviselnie azt, hogy fogsága alatt felesége a gyermekükkel együtt elhagyta őt. A válasz egyszerűen letaglózta, mert O'sváth elsápadva közölte, hogy ő erről nem tud semmit.

O'sváthnak felvillant az agyában az 1954-ben a megindult levelezés, amire később így emlékezett: „Tőle is kaptam két lapot,

melyet, mint feleségem írt, elhallgatva a valóságot, valószínűleg azon hiszemben, hogy soha nem kerülök haza. [...] Fiam féltett s nem merte közölni a hírt, amit végül is 1956. október közepén tudtam meg Dr. Schandl Károly ügyvédtől.”¹⁴⁸

Az utókor nem tud arról, hogy Schandl Károly mikor és miként jutott a történet birtokába, de tény, hogy ő volt az első, aki a kisemmizett férjnek elsőként közölte a lehangoló hírt. Ha már így esett, legott elbeszélte mindazt, amit tudott. Az elbeszélő nem láthatta társa belső színeváltozását, csak azt vette észre, hogy elképedve hallgatja a magáról szóló, saját életéhez tartozó történetet. Végig uralkodott magán, tűrte a híreket, majd katonás feszességgel így zárta le a jelenetet: „Közlése után oroszul jól elkáromkodtam magamat s beszéltünk másról.”¹⁴⁹

Ezzel O’váth István be is fejezte története elmesélését fiának és menyasszonyának, részéről véget vetett a levert hangulatnak, pihenésre tért, majd azon gondolkodott, hogy miért nincs másoknak is olyan tartása az életben, mint neki. Fia pedig, ottmaradt az örökre nyitott kérdéssel, hogy helyesen cselekedett-e, amikor kíméletből elhallgatta a tényeket édesapja elől.

O’sváth István nem volt egy tétlen ember, ebben az esetben mégúgy sem. Már másnap készen volt egy cselekvési tervvel, amellyel – elhatározása szerint – a dolgok végére fog járni, hogy legalább tudja, mi és miképpen történt, mielőtt lezárná életének e tízéves, de inkább mindaddig terjedő teljes szakaszát, megélve benne egy hűségesen elhunyt és egy hűtlenül élő asszony létét is. Átnézte addig kapott leveleit, és maga is levélírásba kezdett, ezek szemügyre vételével folytatódik a történet.

„Volt feleségem 1957. februárban hosszú levelet írt, melyben kenetteljes szavakkal, logikátlan mellébeszéléssel igyekezett magyarázni lépésének szükségességét. Levelére a mai napig sem tartottam érdemesnek válaszolni.”¹⁵⁰

Ezzel szemben viszont, mielőtt elkezdett volna rendezkedni, a tisztánlátás kedvéért kialakított egy valóságos képet a fennálló helyzetről saját maga számára. „Volt feleségem kislánnyal és jelenlegi férjével Czanik Gézával Münchenben él az Akelbert Str. 27. sz. alatt. Úgy hallottam, hogy Czanik Dabason főszolgabíró volt, s a nyilasok alatt alispán lett... Feleségétől, aki itt él Budapesten, Németországban elvált. 1949 év elején megismerkedett feleségemmel, akit azzal rémítgetett, hogy az ott lévő idegeneket belágerezik, a segélyt nem fogják folyósítani stb., majd hamis halálhíremet hazudta. Fiamnak is meg merészelte írni, hogy szemtanúk vannak halálomról, akiknek a neve fel van jegyezve. Lassanként rávette a valókereset beadására, mégpedig olyan ürügy alatt, hogy hollétem és sorsom ismeretlen, miért is az együttélés nem lehetséges. /Mindebből csak az utóbbi volt igaz, mert jól tudták, hogy hol vagyok. 1947 nyarán a Podkamien-i lágerből szabadult egy leány, akivel ott együtt voltam, s aki beszámolt rólam a feleségem Budapesten lévő mostohaanyjának s fiamnak./

Bebeszelte Czanik a feleségemnek, hogy ha netalán mégis hazakerülnék, rosszul esne nekem, hogy holtá nyilvánítottak, miért is az általa kifundált mód szerinti valókereset a helyes. Mindezeket a szűk látókörű, életet nem ismerő asszony elfogadta s nem is igyekezett az állítólagos szemtanúkkal érintkezésbe lépni s így a válás kimondása után 1950-ben egybekeltek. /Jól tették, legalább megszabadultam a silány lelkű nőtől, aki a házastársi hűséget úgy látszik, legalább is polgári jóléttel körítve tartotta csak kötelezőnek.”¹⁵¹

Első lépésként O'sváth István mások számára is egyértelműsítette a helyzetet: „Ezután fiam útján táviratilag értesítettem a nőt, hogy mindent tudok s lemondtam róla. Ez a férjét valószínűleg kellemetlenül érintette, mert többek előtt hangoztatta, ha én mégis megjelennék, ő átadja a helyét.”¹⁵²

Ezt követően 1957-től több levél ment Münchenbe és jött onnan is Budapestre. Ezekből vegyük először O'sváth István fennmaradt levelét, amelyet elolvassa, ráláthatunk lelki vívódásainak mélyről jövő okaira. Érdekes módon e levelét ahhoz a dr. Ordódy Sándorné Krisztinához írta, aki a Magyar Segítő Szolgálat vezetője, de ami még fontosabb, az új házasságban a feleség tanúja volt.

A sokoldalas levélből számunkra két említésre érdemes kinyilatkoztatás olvasható. Az egyik egy sommás bírálat: „Vajon nem érzi-e Babsi, hogy egy érvényesen megkötött és gyermekkel megáldott házasság felrúgásával mit cselekedett? Nem érzi-e, hogy jelenlegi házassága csak a bigámiának egy formája?”¹⁵³

A másik idézet O'sváth István felelősségteljes életfelfogásáról és a családapá csapdában is hűséges gondoskodásáról szól. „1953 nyarán hazament tőlünk a legjobb barátom, egy német állampolgár, kinek sokat beszéltem a családomról. Kérésem nélkül ígéretet tett, hogy felkutatja a Vörös Kereszt útján családomat, magukhoz veszi őket, ellátásukról, a gyerek taníttatásáról ellenszolgáltatás nélkül gondoskodik s nyugodtan várhatják az apát. Rendkívül jómódú ember lévén, ennek semmi akadálya nem volt. Hazamenve, feleségével megbeszélték ezt, aki leányával együtt nagy örömmel várta megjelenésüket. Barátom fel is kutatta őket, de a házban kérdezősködésére megtudta a megváltozott körülményeket stb... – korábbi tartózkodási helyeiket is végigjárta –, mire hátat fordított. A velem hazajött társaimtól címemet megtudván, a napokban értesített eljárásáról azzal, hogy jól ismeri felfogásomat, cselekedetét kétségtelenül helyeslem.”¹⁵⁴

A nemrég megözvegyült asszony, Krisztina, leveléből jól kivehető a rideg valóság, az életszerű fordulat, amely a vétkesnek kikiáltott feleséget felmenteni igyekszik a vád alól.

„Ismerem a családi tragédiát egész közlelről és teljes valójában. Tudom, hogy halálhíret hozták és jelen voltam, amikor az azóta elhalt Tiles közös ismerősünk – szemtanúk elmondása alapján – magát a borzalmas halálnemet is közölte volt feleségével, ami olyan borzalmas volt, hogy itt nem kívánom leírni. De nem csak ő, hanem mindannyian rémséges hatása alatt voltunk.

Tudnia kell, hogy itt mi nagyon nehéz éveket éltünk át és láttunk erős fiatal férfiakat összeroppanni, lelki egyensúlyukat elveszíteni a reménytelen kilátástalanságban. Meg kell tehát érteni, ha egy gyenge asszony, egyedül állva a világban elfogadott egy támaszt, mert nem merte vállalni a kemény harcot az élettel, különösen, ha van egy kis leánya, akit úgy kell felnevelnie, hogy egykor odafent az apjának és az Úr Istennek számot kell érte adnia.”¹⁵⁵ — írta jó szándékkal az elnök asszony.

Ebben a történetben a két főszereplő, a rendíthetetlen katona és az esendő asszonyka életének párhuzama állt fenn, amely törvényszerűen nem hordozta magában egyetlen árva „köztes” megoldás lehetőségét sem. Az utókor számára a történetnek ez a részvétellel teli szakasza itt véget is ér. O’sváth István más helyütt ezt a következőképpen zárta le. „Elkáromkodtam magamat munkanyelven, majd azt mondtam: »Finita la commedia. Consummatum est. Beszéljünk másról!« és beszélünk másról... O’sváth István nem trotli, nem rongy ember.”¹⁵⁶

Életét meghagyták, tehát valamit kezdeni kellett vele, valahogy meg kellett teremteni benne az értelmes tartalmat. Ahogy a hosszú háborúból hazatért katona sem tud átmenet nélkül visszailleszkedni a szelídnek mondható békés mindennapi életformába, úgy a hadifogság után O’sváth István sem tudott hirtelen mit kezdeni a váratlanul ráköszöntött szabadság adta lehetőségekkel, így hát örült annak, hogy fiánál hajlékra talált, és nem mások rendelkeznek

életével, minden napjának rendjével, hanem ő maga. Rövidebben szólva megkezdte a szürke hétköznapi és fakó ünnepnapok egybefolyó sorának megélését.

A naptárban az 1958-as év napjai peregetek, a levert „*ellenforradalom*” után viszonylag eseménytelenül teltek. Lassan beállt az egyhangú napirend és egy kis keresetre is szert tett.

O'sváth István a fiánál lakott, aki havonta 150 forinttal támogatta őt. Alkalmi munkákból tartotta fenn magát. Egy róla szóló belügyi jelentésből tudjuk a következőket: „továbbra is írásbeli dolgokat végez »ismerősenek« /nevet nem említ/. Legutóbb egy tszcs. átszervezésének tervét készítette el /?/. Ritkán tartózkodik otthon.”¹⁵⁷

Időközben ugyanis – elsősorban testvéreinek köszönhetően – ismét kezdett kialakulni társasági élete is: „Mikor már annyira amennyire fel tudtam öltözni, mindhárom családot felkerestem.”¹⁵⁸

Ment rokonokhoz, ismerősökhöz látogatóba, így sógornőjéhez is, leginkább fényképeket nézegettek. Közben azok elindították kítűnő *zenegépüket*, mert O'sváth István rendkívül szerette és élvezte a zenét, miközben könyvekről és családi dolgokról folyt a beszélgetés.

Nem ritkán „én vigyáztam a gyerekekre, amit szívesen megtettem, hiszen húgomhoz jártam ebédre s különösen a hideg időben a nap nagy részét ott töltöttem.”¹⁵⁹

Másik alkalommal látogatóba ment nővére anyósához, „aki megtudván hazatérésemet, egy nagy skatulya süteményt küldött”. Később fiával együtt is ment, majd öccsével, magával vitte leánya leveleit és róla is beszélgettek.¹⁶⁰

A rokonsági körön túl másokkal is kapcsolatba lépett. „Kádár Gyulát, akivel a fogságban, különféle lágerekben többször találkoztam, s akit 1934 óta ismerek, szabadulásom után /ő is velem együtt szabadult/ az ellenforradalom után meglátogattam. Feleségét is ismerem 1935 óta. Fiainkat együtt vittük be felvételi vizsgára a kőszegi honvéd alreáliskolába 1935 őszén. [...] Kádár Gyulát az elmúlt évben talán háromszor vagy négyszer kerestem fel. Folyó

évben háromszor akkor, midőn Pongrácz Dezső neki is szóló levelét vittem el elolvasni.

Kádárnak, aki hét-nyolc évvel fiatalabb nálam, szabadulása után rövidesen sikerült jól elhelyezkednie valahol Csepelen. [...] Kádár komoly, megfontolt ember, aki józanul ítél meg mindent. Visszavonult életet él. A szombat délutánt és a vasárnapot a fia családjánál tölti. Mint mondja, hétköznapi munka után nincs kedve sehová sem menni. Ritkán mennek moziba is. Szerényen élnek. Jóformán csak kosztra és cigarettára költenek.

Kádáréknál létemkor rendszerint a fogságbeli élményekről beszélgetünk és az ottan szerzett ismerőseinkről. Tudomásom szerint a régi fogolytársak közül dr. Dancsfalvy Lajossal érintkezik. Mondotta, hogy egyszer Szombathely Béla a feleségével együtt vízitelt náluk, s egyszer Kiss Sándor /ezredes volt a VKF/2-nél hosszú ideig szolgált s jugoszláv vonatkozásban dolgozott, s mikor Kádár a pécsi hadtest vk. főnöke volt, Kiss egy hadtesthez tartozó ezrednél zászlóaljparancsnok/ is felkereste. Mondta, hogy ne vegye rossz néven, de a köztük lévő baráti viszony ellenére sem tartja célszerűnek, ha volt tiszték egymással érintkeznek, miért is nem tudja, mikor keresi fel ismét.¹⁶¹

Kádárt a politika nem érdekli, s hozzám hasonlóan azt tartja, az erről való beszélgetés időfecsérlés és veszedelmes is, mert könnyen kicsavarhatják az ember mondatait, ami bajt hozhat, márpedig nekünk elég volt a börtönökből.

Úgy rémlik előttem, mintha a múltban megemlítette volna, hogy egyszer Hász Ottó¹⁶² felkereste feleségével együtt /vk. ezredes, Szófiában volt katonai attasé, a lágerben együtt voltak/.¹⁶³

Nagy László történetét ott hagytuk abba, amikor 1944-ben O'sváthék felajánlották, hogy bujtatják saját lakásukban, de ő más megoldást választott. Mindent túlél és évek után most bukkan elő. „Fiamtól tudom, hogy a háború befejezése után gyakran érdeklődött utánam, s fiamat megkérte, ha hazaérkeznék, okvetlenül értesítse,

amit fiam meg is tett. Telefonon értesítette s Nagy László hazatérésem utáni napon felkeresett s erősítő tablettákat, vitamintablettákat hozott részemre.”¹⁶⁴

„Időnként távbeszélőn felhívtam a szerzői jogvédő irodában, ahol állásban van. Fiamtól ő is érdeklődött utánam távbeszélőn s hogylétemről kérdezősködött. Vele szemben tanúsított magatartásom miatt hálás volt. Az elmúlt tél folyamán egy- vagy kétszer húgom lakásán keresett fel. /Mi ugyanis nem fűtöttünk a lakásunkban, s a nagy hidegben nem lett volna kellemes tartózkodni./ [...] Megemlítette, hogy édesanyja is szeretne látni. Megígértem, hogy felkeresem s meg is tettem. Nagy László nem volt otthon. Édesanyja kért, hogy szeretné kislányomat legalább fényképen látni, akit mint kisgyermeket annyira szeretett... Órákig kellemesen elbeszélgettem az intelligens, kedves, idős asszonnyal a politikát kivéve mindenről. [...] Nagy Lászlót hat-hét hetenként fel szoktam keresni a hivatalában.”¹⁶⁵

O'sváth napi életének részeit képezték az alkalmi találkozások is, olyan emberekkel, akik régi-új ismerősei voltak. Ilyen volt Ógyallai Ede, volt híradó csapatbeli alezredes, fiaikat egyszerre vitték a honvéd alreáliskolába Kőszegre, akik aztán együtt végezték el a főreált, majd az akadémiát.

Egy másik a Tavi nevű egykori délvidéki rendőrtisztviselő, korábbi fogolytárs volt, akivel Szverdlovszkban, azt követően Jászberényben voltak együtt.

Jó ismerőse volt Szalontai Ferenc százados is, aki az ungvári kho.-hoz volt beosztva, később a hadseregben kinevezték zászlóaljparancsnoknak. Ungvári lakásukba többször meghívták vacsorára, utána tangóharmonikán játszott, O'sváthné zongorán kísérte. A fogságban a Szverdlovszk melletti táborban, majd a szabadulásig végig együtt voltak.¹⁶⁶

Legutóbb Szalontaiéknál találkozott össze Maróty Dezső huszár hadapródőrmesterrel, együtt ültek Jászberényben.¹⁶⁷

Örömmel találkozott a fiatal Pongrácz Dezsővel is, „... kivel három lágerben is együtt voltam, s aki rólam beteges elesettségemben úgy gondoskodott, mint fiú az apjáról, igen megszerettem. Intelligens, szülő- és testvérszerető ember.” 1958-ban Dél-Afrikába disszidált, anyjának írt leveleit O'sváth István is alkalmanként elolvashatta.¹⁶⁸

Különösen szoros érzelmi szálak fűzték a Nemeskürty család tagjaihoz. Gyakran látogatta özv. Nemeskürty Dezsőné, akit 1924 óta ismert. „Férje iskolatársam, majd ezredtársam is volt, Itáliában hadifogságban is vele voltam. 1934-ben, mint vezérkari őrnagy halt meg. Fiam keresztapja volt. Egy fia¹⁶⁹ és egy leánya maradt. Fia a fiamnak volt iskolatársa. N. Dezsővel a legjobb baráti viszonyban voltam. Kölcsönösen szerettük és becsültük egymást... Gyakran jártunk össze. [...] Mikor N. Dezső kórházba került, minden nap meglátogattam. Halála előtt két nappal kért, hogy ne hagyjam el a családját, ő ui. tudja, hogy meghal. Meg is ígértem.”¹⁷⁰

„Nemeskürtyné kis unokái bennem a nagyapjukat látják s boldogok, ha eljátszom velük... Nem egyszer előfordult, hogy ha valahova el kellett menniük, engem értesítettek, hogy jöjjenek el, mert a gyerekeket nem hagyhatják egyedül.

Nemeskürty Istvánéknál aránylag ritkábban fordulok meg, mert nagyon elfoglalt ember. Otthon este is dolgozik. Irodalomtörténész, kandidátus lett a télen. A „Magvető”-nél dolgozik. Fordításokkal is foglalkozik. Legutóbb olaszról fordított egy könyvet. A „Nagyvilág”-ban is jelennek meg cikkei.

A mama „Rendkívül olvasott, művelt nemes lelkű teremtés. Példás anya és nagymama. Nagy zenekedvelő és értő. Az erkölcsösség és korrektség mintaképe. Fiatalon maradt özvegyen. Nem ment férjhez, nem ijedt meg az élettől. Vállalt mindenféle munkát. Volt idő, hogy a Városligetben *sertamint*¹⁷¹ főzött s bedolgozónő volt. Egy időben kosztosokat is tartott. Más időben gyermekeket vállalt gondozásra.”¹⁷²

O'sváth István személyes kapcsolatai egyre számosabbak lettek, szinte állandóan látogatóúton volt. A fentiekén kívül érdemes még említeni további egy-két olyan embert, akik a sorsában helyelközzel osztoztak.

Ilyen volt Sohár Ferenc, akivel jó ideig egy lágerben voltak és együtt is jöttek haza. „A fogságban megkedveltem. Ő is engem. A hazatérésnél is nagy segítségemre volt. A csomagomat hozta, cigarettát adott. Neki ui. volt pénze, mert mint erőteljes ember a lágerben is dolgozott s egészen jól keresett.”¹⁷³

Találkozott Baricza Pállal is, akivel együtt volt a krasznajarszki munkatáborban, egy szobában laktak. „Egyszerű, végzettség nélküli ember, akinek igen jó esze van. Az iskolák hiányát olvasással pótolta. Autodidakta. A lágerben szerették. Igen jó énekhangja van. Esténként magyar nótákat énekelt nekünk. Vele is együtt jöttem haza.”¹⁷⁴

O'sváth István mindig tetre kész ember volt, a sok találkozás mellett hiányoztak neki a feladatok, amelyek mindenkori teljesítése életének ösztönző eleme volt. Azon gondolkodott, mihez tudna kezdeni, kellene felmutatni valamit. Miközben így tengette dologtalan napjait, váratlan fordulat kopogtatott be élete kapuján. Nem tudjuk pontosan, mikor és milyen módon kapott meghívást, de egyszer csak ott találjuk őt a belügyi kihallgató tisztek előtt. Kapott papírt és ceruzát, asztalt és széket, hogy nekikezdjen írói munkásságának élete harmadik harmadában.

Erről az eseményről semmilyen írásos anyag, de családi elbeszélő említés sem maradt fenn, így – leginkább az ÁBTL archívumának kutatása és feldolgozása alapján – csak az utólagos nyomrögzítések követése és az összefüggések feltárása útján lehet képet alkotni O'sváth István életének 1958-tól folytatódó szakaszáról. Ennek ismertetése előtt azonban vissza kell lapozni az időben, mert életének szimatolása és bekerítése a belügyi intézménynél az ő tudta nélkül már korábban beindult.

Mialatt a Szovjetunióban a háború után tíz-tizenkét millió hadifogoly¹⁷⁵ között magyarok tízezrei is a föld alatt, a sarkkörüi szén- és ólombányákban, a föld felett a szűzterületek feltörésén, Szibéria őserdeinek kivágásán, út- és vasútépítésen dolgoztak, fogalmuk sem volt arról, hogy miként zajlik az élet Magyarországon.

Ki gondolta volna 1951-ben, amikor O'sváth István éppen a távoli szovjet hadifogolytábor rabja volt, hogy e vörös nagyhatalom hazai szuronytartói is pányvát vetnek életére. Ezt a cselekményt az akkor még létező „Államvédelmi Hatóság a Munkásosztály vasökle” hajtotta végre. Itthon sem volt, mégis a hatalom *in contumaciam* berántotta maga alá, a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériumában dossziét nyitottak „A VKF 2-es beosztottakról”, külön mappában pedig, „Osváth István ezredes”-ről.¹⁷⁶

1952-ben ugyanez a gépezet önálló „Vizsgálati dosszié”-t is nyitott „Osváth István és társai” címmel.¹⁷⁷ Ez már kifejezetten őrá irányult, sőt, egyet előre is lépett, mert – távollétében – ő lett a főkolompos. Megjegyzendő, hogy valamilyen parancsra a két dossziét ugyan megnyitották, de irat hat éven át nem került beléjük.

Az 1958—1965 közötti időszakban a dossziékban található iratok a BM II/5-b, a II/6 és a III/III/3-b alosztályokon keletkeztek. O'sváth Istvánt még halála előtt egy évvel is megfigyelték és ügynöki jelentést írt róla az egyik besúgó.¹⁷⁸

„A jellegzetes külalakot viselő beszámolók készíttetése rutinszerű procedúra volt, amely során az államvédelem legtöbb, gyakran háborús bűnösként fogva tartott őrizetesét – az eljárás különböző szakaszaiban – arra kötelezték, hogy papírra vesse önéletrajzát, helyenként részletes szakmai beszámolókat írjon. [...]

Ujszászy szűkebben vett pályatársai közül is számosan készítettek az állambiztonsági szervek fogságában... beszámolót. Közülük Wayand Tibor egykori politikai detektívet, Kádár Gyulát, a 2. vkf. osztály volt vezetőjét, Sigetter Viktort és Garzuly Józsefet, a HM VI-

2, illetve 2. vkf. osztályon szolgáló katonatiszteket érdemes kiemel-
nünk.”¹⁷⁹

Az elsőbálos fellépő tehát Ujszászy volt, jól tartották, mindent megkapott, ő pedig, mindent megírt. Egykori szervezési megoldásait, irányítási módszereit, tapasztalatait mind felhasználták az ÁVH szervezetének és eljárásainak tökéletesítésére éppúgy, mint a megismert fortélyokat, amelyekből aztán álérveket kovácsoltak a koholt vádak összeállításához. Ujszászy tehát ismereteivel szellemileg gazdagabbá tette a terrorgépezet vezetőit és a bennfentes pártvezéreket, amit végül meg is háláltak neki.

Meglehet, hogy az ÁVH összes raktárában nem találtak selyemzsinórt, mert 1948 végén Péter Gábor köszönetképpen egy nyakkendőt adott neki ajándékba a civil élet elkezdéséhez, Ujszászy ezt 1948. december 10-i levelében nagyon udvariasan meg is köszönte. Valószínűleg félreértette a jelképes gesztust, mert „rövid időn belül már nem volt az élők sorában, nyilvános per és ítélet nélkül eltűnt, meghalt, megölték, vagy itthon vagy »...valahol Oroszországban.«”¹⁸⁰

Ujszászy eltüntetése után tíz évvel – ugyan nem volt fogvatartott –, O'sváth Istvánt mégis nyomatékosan felkérték ugyanerre a munkára. Közelebbről arra, hogy írjon egy részletes szakmai és önéletrajzot, vázolja fel a VKF-2 szervezeti felépítését, sorolja fel a személyi állományt név és beosztás szerint, tárja fel összes személyes kapcsolatát stb. Ő is belelépett ugyanabba a folyóba, amelyikbe az elődje, valószínűleg anélkül, hogy tudott volna bármit is annak gyászos történetéről.

Nekiállt tehát az egykori éles eszű kémfőnök, és az „*etesd a bestiát*” elgondolással írni kezdett. Valószínűleg elemében volt, mert olyan információáradatot zúdított a vizsgálótiszteknek nevezett kopókra, olyan jelentést írt saját magáról, unalmas családi találkozókról, összes fontos és lényegtelen kapcsolatáról, körülményesen körülírta tragikus válásának jeleneteit, hogy ezzel akár a leg-

szorgalmasabb együttműködő díját is elnyerte volna, ha lett volna ilyen. Mondhatni, hogy ezzel tulajdonképpen *dekonspirálta* az egész társaságot.

A belügyi hatóságra¹⁸¹ jellemző volt általában az üldözési kényszerképzet, ennél fogva mindenkivel szemben bizalmatlan és gyanakvó testtartást vettek fel – sok esetben egymás irányába is. O'sváth István hiába írt le mindent és válaszolt keresztkérdésekre is kihallgatásai alkalmával, ez nem adott elegendő bizonyosságot állításaira. Ezért besúgói hálózatot szerveztek köréje, amelynek tagjai villamoson, buszon vagy az utcán a nyomában lihegtek, ezek mellett a volt barátai is képmutató módon viselkedve a társaságában, azt követően bizalmas jelentéseket adtak le róla. Közülük négy olyan személyt sikerült „lefülelni” és azonosítani, akik a legbensőbb köréhez tartoztak és orvul jelentettek. Ezek a jelentések ott lapulnak a dossziékban. Ezek az emberek csak részben, az O'sváthhoz fűződő kapcsolatukra nézve kerültek „beazonosításra”, valódi személyiségükre – az akkori és jelenleg is érvényben lévő rendeletek miatt – nem derült fény,¹⁸² egyébként az e kötetben leírt történet szempontjából ennek nincs is jelentősége.

Kik jelentettek O'sváth Istvánról?

Mielőtt megnyitnánk ezt a fejezetrészt, egy olyan valaki kéri az említésre, aki – szemben az alább következő személyekkel – nem a hatóságnak jelentett, de sokat mesélt baráti, családi társaságban O'sváth Istvánról és közös emberpróbáló szibériai élményeiről.

Történetünkben ott hagytuk el őt, amikor O'sváth István és Kádár Gyula társaságában 1955-ben leszállt a hadifogolyvonatról Jászberényben, és őt később onnan szabadon engedték.

Élve az élet újrakezdésének lehetőségével, vonatra szállt és hazautazott a családjához Budapestre, oda, ahonnan elvitték, a II. ker. Endrődi Sándor utca 46/b sz. házukba. Hamar tekintélye lett az

emberek körében a környéken, a suttogó szőlőncban mindenki értesült arról, hogy a háború után 25 év kényszerszolgálatára ítélték és 1955-ig szovjet szénbányában dolgozott Vorkutában.

Pali bácsi eredetileg német nyelvet tanított, de miután szert tett az orosz nyelvtudásra is, ez jól jött a kommunizmusban, mert azt engedték neki tanítani a Fenyves utcai iskolában. Akik oda jártak akkoriban, ők mesélték el a következő történetet. Valamilyen fegyelmezetlenség folytán az osztályát sorfalba állította az udvaron, és végigpofozta a fiúkat, lesorozta őket egyformán. Tehát ő nem csak oktatta, hanem nevelte is az ifjúságot. A baj csak azt volt, hogy a Marosán fia¹⁸³ is részesült a népnevelésben. Jött is a telefon másnap a pártközpontból, hogy Marosán elvtárs a helyszínen akar elégtételt venni. A gulágon edzett tanár kiállt mindenki elé és elmondta, miért is alkalmazott fenyítést. A nagyember türelmesen válaszolt: — Rendben, jól tette kérem, tegye meg nyugodtan máskor is! Így aztán a félelem feloldódott, senkit nem tartóztattak le.

Ahogy telt az idő az eset után, a közeli Pasaréti templomban egyre többen rokonszenvező pillantásokkal néztek rá, a mise után pedig, szóba elegyedett a hívőkkel, s így a tekintély mellé bizalmat is kapott a pasaréti emberektől. A barátkozó hívők között került kapcsolatba G. Ambrózy Magdolnával és családjával is, ahová később többször meghívták „vizitbe”.

Népszerűsége egyre növekedett a környéken, annak ellenére, hogy vizslakutyája, ha úgy volt kedve, elkószált, bement az – akkor még bekerítetlen – kertekbe, lerángatta a száradó ruhákat a kötélről, és mind vitte haza. Ennél fogva a környék lakói gyakran jártak Vukováriékhoz, és az ottani ruhakupacból ki-ki válogatott és vitte vissza a saját ruhaneműit. Senki nem haragudott, mindenki szerette a köztisztelőnek örvendő embert és csibész kutyáját.

Osváth István, miután beköltözött fia otthonába Albertfalvára, onnan kezdte el látogatni a számba jöhető családtagokat. Elsők között ment el látogatóba Ambrózy Magdolnáékhoz, Münchenben

elő felesége húgához Pasarétre, Vukováriékhoz egészen közel. A két száműzött fogoly a légtérben immár kétszáz méter közelségbe került egymáshoz, de erről fogalmuk sem volt, így kettejük vizionálására soha nem került sor.

Mielőtt rátérünk a jelentők odaadó munkásságára, rá kell világítani arra a tényre, hogy tulajdonképpen O'sváth István ügyében háromszor is nekikezdték nyomozni ellene. Ez a szándék – az előzőekben már említettek szerint – tetten érhető 1951-ben és 1952-ben, amikor dossziét nyitottak róla, de iratok csak 1958-tól kezdődően kerültek bele.

Az első dokumentum egy „Javaslat O'sváth István ügyében. 1956. augusztus 4.” címmel. Részletek: „Osváth István... magyar állampolgár ügyét megvizsgáltuk.” A dokumentum, származásának és katonai pályájának a szovjet fogsággal bezárólag történt leírásából áll, a végén a következő záró mondatok olvashatók: „Osváth István ügyével kapcsolatosan anyagok birtokunkban nincsenek.¹⁸⁴ Javasoljuk szabadlábra helyezését. A szovjet bíróságok által kiszabott büntetéséből tíz évet töltött le.”¹⁸⁵

„Kovács Kálmán”

A harmadik start 1958-ban O'sváth István bekerítésére a Belügyminisztérium II/5-b alosztályán keletkezett jelentéssel¹⁸⁶ kezdődik: „Adta: »Kovács Kálmán«, vette: Varga Imre r. fhdgy. 1958. április 10. Tárgy: Juhász Bálint volt vk. örgy.”

Juhász Bálint vk. százados (1908—1998) a történetben mellékszereplő, családi állása szerint O'sváth Istvánné Ambrózy Erzsébet sógora volt. A 12. könnyű hadosztály vezérkari főnökeként 34 évesen vonult ki a keleti frontra. 1942-ben a Don menti Korotojajknál vívott harcokat vezette.¹⁸⁷ 1943-ban Scsucsjénél vezette a hatalmas veszteségekkel járó áttörést Tolna megyei katonáival.¹⁸⁸

Az ügynök elbeszélése kevésbé fontos, a tartótiszt állásfoglalása annál inkább lényeges: „Megjegyzés: Osváth István volt VKF/2-es ezredes személyével operatív célból foglalkozunk. A jelentés Osváth kapcsolataira vonatkozóan tartalmaz értékes adatokat. Utasítás: Ügynökünk feladatul kapta, hogy keresse meg Kádár Gyula volt VKF/2-es ezredest és közösen beszéljenek meg találkozót Osváth Istvánnal. A találkozón igyekezzen megtudni Osváth bel- és külföldi kapcsolatait. Tudja meg, Kádár és Osváth között fennálló kapcsolat jellegét.”¹⁸⁹ Az utókor számára még fontosabb a következtetés, miszerint a Kovács Kálmán fedőnevű beépített ügynök magas rangú ill. beosztású egykori ludovikás tiszt vagy főtitár lehetett, bírnia kellett Kádár Gyula és Osváth István bizalmát, birtokon belül kellett lennie, hiszen csak úgy lehetett képes a közelükbe vagy a társaságukba kerülni.

„Gulyás”

Következzen egy új besúgó egy új dokumentumban, amelyben – az időközben rangemelésben részesült – tartótiszt ugyanaz: „Adta: »Gulyás«, vette: Varga Imre r. szds. 1959. március 19. Tárgy: Osváth István volt VKF/2-es ezredes és Edelényi László volt VKF/2-es ellenőr.

Ügynökünk jelenti: »... este a Kőrúti Sörözőben /volt Szívós/ összetalálkoztam Edelényi László volt VKF/2-es D osztállyal szolgált honvéd ellenőrrel. Nevezettel 1938 táján egy alosztályban a 'B'-nél voltam...

Edelényi elmondta, hogy a VKF/2-D utolsó parancsnoka Osváth István ezredes Budapesten van, járt is fent az ő lakásán.« Ezután röviden felvázolta Osváth háború alatti és utáni sorsát és Edelényi kijelentéseit, majd így folytatta: — »Edelényi beszélt a szintén nemrégiben szabadult Nagy Andor ezredessel is, hívta lakására, de Nagy ezredes nem kereste őt fel. Jobbágy Domokos 15 évre ítélt volt

VKF főellenőréről tudja, hogy 1956. októberben kiszabadították a börtönből, s külföldre távozott. Engem hívott Edelényi, hogy keressem fel lakásán.«

Megjegyzés: Edelényi László több volt VKF/2-es beosztottal tart fenn kapcsolatot, másoldalú hálózati jelentések szerint is. Utasítás: Ügynökünk feladatul kapta, hogy tartsa fenn a kapcsolatot Edelényi-vel. Vegyen részt az Edelényi és társai összejövetelein.”¹⁹⁰

Az előző ügynökre jellemző sajátságok „Gulyás” személyében és helyzetében hasonlóképpen tetten érhetők, ő is úgymond a régi bajtárs új ellenség jelképe volt.

„Ökörmezői”¹⁹¹

„Az ÁVK még összeköttetésben állott Meskó Arisztid tanácsossal, az ungvári határszéli rendőrkapitányság vezetőjével. Meskó határszéli rendőrkirendeltségeivel – Fenyvesvölgy, Ökörmező, Kőrösmező – részt vett a szovjetellenes aktív katonapolitikai hírszerzésben, Kárpátalja kémelhárító és nemzetvédelmi szolgálatában. [...] Meskó politikailag mérsékelt, szorgalmas, közepes tehetségű ember volt, aki az ungvári hadtest 2. osztályának vezetőjével, Osváth István ezredessel szorosan együttműködött.”¹⁹²

Az előző ügynök típusával szemben ez a hiteltelen besúgó annak éppen az ellentétpárja volt. Az ő jelentését a II/6. Osztály ÉT. csoportja tartotta nyilván, amelyről egy *Koordináló jelentés*-t készítettek házon belülre.

„Megbízható ügynökünk a következőket jelentette, melyet esetleges felhasználás céljából közlünk: Osváth István ezredesi ügynökünk 1940 őszén ismerte meg, amikor az Erődítési Parancsnokság Kho. ökörmezői kirendeltsége megalakult. [...]

Osváth bonyolította le azt a nagyszámú, 3-400 fős őrizetbe vételt eredményező ügyet, amelynek száalai Kolomeából indultak ki, ahol is egy Fóthy nevű csendőr őrnagy egy szemétdombon sértetlenül

megtalálta a kárpátaljai szovjet hírszerzők egy részének a nyilvántartási kartotékját.

Osváthot ügynökünk utoljára 1942-ben látta a VKF/2. D osztálynál Budapesten. Ügynökünk Katona Sándor segédellenőrtől úgy értesült, hogy a szovjetek Szlovákiában elfogták a visszavonulóban lévő egész ungvári kho-t és Osváthot agyonlőtték.

Megjegyzés: Fentieket azért közöljük, mert Osváth agyonlövésével kapcsolatos jelzést ellenőrizni nekünk nem áll módunkban, s az elvtársak esetleg ez irányban adatokkal rendelkeznek.”¹⁹³

A jelentésben szereplő hamis hírek a visszavonulásról és a lelövetésről önmagukért beszélnek. Az ilyen és ehhez hasonló dokumentumok számos lefogott személy megkínzásához vezethettek. Jól nézett volna ki O'sváth István, ha ügyét ennek az iratnak alapján kezelték volna. Fontos megállapítani, hogy ez az ember is egykori bajtársa volt, mégis – vagy ún. *hazafias* alapon, vagy fogva volt – jelentett róla.

„Késmárki”

„Jelentés 1958. május 29. Ügynökünk [*Késmárki – M.I.*] jelenti: – Ügynök emlékezetből hosszabban bemutatja O'sváth István katonai pályának állomásait, azután így folytatja –: »Általában a Defenzív alosztály kötelékében volt. Budapesten a Kárpátalja megszállása után, mint őrnagy vagy alezredes az ungvári kirendeltség vezetője volt, ahonnan kb. 1942/43-ban bevezényelték a központba Budapestre, ugyancsak a Def. alosztályhoz. 1944. áprilisban a német megszállás alatt a Def. alosztály vezetőjét, Kern Károly vk. őrgy.-ot a németek letartóztatták és a Def. alosztály vezetője Osváth István ezredes lett és maradt a háború végéig.«”¹⁹⁴ Mi történt a háttérben?

A kiugrásunkra tett utolsó diplomáciai kísérletként az angolok 1944. áprilisban titkos küldöttséget indítottak Magyarországra.

Ujszászy tábornokra, valamint Kádár Gyula ezredesre hárult a feladat, hogy előkészítsék az angol küldöttség útját és elszállásolását.

Edmund Veessenmayer SS-Brigadeführer, a teljhatalmú birodalmi megbízott dühödten követelte Ujszászy tábornok és Kádár Gyula ezredes, valamint több más katonatiszt azonnali eltávolítását. Mivel a magyar katonai vezetés vonakodott ezt megtenni, az SD letartóztatta őket, valamint Kern Károly hírszerző tisztet, Kádár Gyula hadsegédjét is. Veessenmayer mindezt „Kémtevékenység” címmel jelentette berlini feletteseinek, árulónak nevezve Ujszászy tábornokot.

Horthy Miklós kormányzó kérte kiadatásukat, de a németek vonakodtak elengedni foglyaikat, csak júniusban adták át őket a magyar hatóságoknak. Július elejére mindnyájan szabadlábra kerültek. A felbőszült németek ekkor Kern őrnagyot ismét letartóztatták. Ujszászy és Kádár megszöktek.¹⁹⁵

„A háború befejezte Osváthot Nyugaton érte, ahonnan mint háborús bűnöst az amerikaiak repülőgépen Budapestre hoztak. Itt a Szovjetunióknak adták át, ahol 20 évi javító és munkatáborra ítélték. 1946-ban a szovjet hatóságok Ungvárra vitték és az ungvári börtönben volt 1951-ig, ahonnan Szibériába került. Ungváron különböző kihallgatásoknál használták fel, mint tanút. 1955 novemberében került haza, majd 1956. szeptemberig tartó vizsgálati fogság után szabadult.

Osváthot első ízben 1931-ben ismertem meg. Én akkor Debrecenben szolgáltam, mint a 11. gyalogezred segédtisztje, Osváth pedig a VKF/2. osztály Def. alosztályánál Budapesten. Egy éjszaka megjelent Debrecenben egy általa vezetett def. nyomozócsoport, engem a lakásomból maguk elé rendelték és Osváth – ekkor szds. – előadta, hogy az én ezredirodámba beosztott egyik szakaszvezető... a cseheknek kémkedik és több bizalmas ügyszerűséget adott át a cseheknek, le fogják tartóztatni... gépíró volt, akiben én teljesen megbíztam, már évek óta nálam szolgált, s így a bizalom következtében számos alkalommal adtam neki gépelésre olyan

ügydarabokat, amelyek »titkos«-ak voltak. Ez szabálytalan volt, mert ilyen darabokat nem volt szabad legénységi állományúaknak kezelni... aznap éjjel letartóztatták. Kihallgatása során beismerte, hogy már hosszabb ideje a kassai cseh hírszerző osztály fizetett hírszerzője. Lakásán rádió-leadó, fegyverek stb. voltak. [...] Az ügyet Osváth nyomozta ki, Miks emlékezetem szerint 15 évet kapott. [...]

Osváthtal ezen eset után nem találkoztam, csak akkor, amikor 1943-ban a VKF/2. osztály vezetője lettem. Ez alatt a nyolc hónap alatt is vele csupán két-három alkalommal beszéltem, mert a def. ügyeket nem ő, hanem a Def. alosztály vezetője, Kern Károly vk. őrgy. referálta. 1951-ben találkoztam vele újból Szibériában, ahol kb. négy-öt hónapig egy táborban voltunk, majd 1955-ben, amikor a külföldi állampolgárokat összegyűjtötték, s ettől az időponttól 1956 szeptemberéig voltam vele együtt.

Kárpátaljai szerepléséről több egymásnak ellentmondó véleményt hallottam. Általában a vélemények zöme az volt, hogy nem követett el törvénytelenéseket, szigorú, igen kötelességtudó embernek jellemezték. Részletes működését én nem ismerem. Az én parancsnokságom alatti idejében Budapesten Kern vk. őrgy. – közvetlen felettese – is úgy emlegette, mint a Def. alosztály szinte egyetlen igazi szakemberét. Ebben az időben irodából, irányító munkát végzett.

Én azt hiszem, Osváth nem volt politizáló egyéniség. Ő belegyöpösödött ebbe a szolgálatba, nem tartozott semmilyen frakcióhoz, egyet látott maga előtt, egyet keresett: kémét.

Amikor 1951-ben összetalálkoztam vele Szibériában, összetört ember volt, csontig lesóványodva, úgyhogy először meg sem ismertem. A fogság alatt igen jó bajtárs volt, általában jó lelki egyensúlyban. Hangsúlyozta, hogy ő mint katona csupán kötelességét teljesítette, ebben a különleges szolgálatban. Említettem neki, hogy emlékezetem szerint egy-kétszer a háború alatt... szovjet

résről megfenyegették, hogy a háború után »elbánnak« vele. Ezt Osváth úgy magyarázta, hogy természetes dolog, hogy az ellenség haragszik a másik fél kémelhárítására, viszont tény az, hogy kihallgatásai alkalmával a Szovjetunióbeli kihallgató tisztjei elismerték azt a jogát a velük szemben álló ellenséges hatalomnak, hogy a kémeket megkeresse és ártalmatlanná tegye. Ennek köszönheti, hogy nem ítélték halálra.

Osváth a fogság alatt mindig akként nyilatkozott, hogyha egyszer hazakerülünk, egészen mindegy, hogy milyen világ van otthon, ő már öreg és megszenvedett ember, kis igényekkel, minden vágya az, hogy csendben leélhesse hátralévő napjait, semmivel sem törődik. /Ez különben általános fogoly-megnyilvánulás volt./ Egyetlen gondja volt, hogyan tudna feleségével összekerülni, akit nagyon szeretett. E tekintetben csupán fantáziákra volt utalva – ha őt nem engedik ki Nyugatra /tudta, hogy felesége és leánya 1945. után Nyugaton maradt/, talán felesége hazajön, ha tudja, hogy ő itthon van.

A Jászberénybe való megérkezés után – nem kis mértékben az ottani tapasztalatok következtében – már csak azon álmodozott, hogy hogyan lehetne elmenni innen. Részben az ottani bánásmód keserítette el, részben pedig, a vágy családja után.

1956. szeptemberi szabadulásakor tudta meg, hogy felesége már 1946-47-ben elvált tőle, Münchenben él és férjhez ment.

Ennek a körülménynek tudom be, hogy az 1956-os ellenforradalmi disszidálási lehetőség őt már nem vonzotta. Itt Budapesten él első házasságából származó kb. 33 éves fia, akivel együtt lakik. Itt mégis van valakije, míg odakint csak egy elvált feleség hozzátartozója lenne. Politikai vagy érvényesülési ambíciói nincsenek, az amerikaiakért csöppet sem lelkesedik.

Osváth hazakerülésünk óta kb. négy ízben keresett fel lakásomon. Megelégedett és jó kedélyű ember benyomását kelti...”¹⁹⁶

„Jelentés 1958. július 1. Ügynökünk [*'Késmárki' – M.I.*] jelenti: »
„1958. június 12-én többszöri meghívásomra felkeresett Osváth
István volt százados. Beszélgetésünkről az alábbiakat jelentem:

Osváth, nős fiával együtt lakik Albertfalván. Ő maga alkalmi
szellemi munkával foglalkozik. Időnként könyveket kap kivonatolni
stb. Havi keresete változó, átlag 5-600 Ft. Külföldről néha,
Amerikában élő Edit nővérétől csomagokat kap. Bár többször
megírta neki, hogy ne küldjön, néha mégis küld. Csak egy volt
fogolytárssal – Pongrácz Dezsővel – szokott levelet váltani.
Pongrácz Dezső Dél-Afrikában van, ahol valami szűzföldet kapott...
Érdeklődtem Pongrácz hűgáról /Mussetné/, akivel Osváth gyakrab-
ban találkozik.

Beszélgettünk régebbi [VKF] 2. osztályos dolgokról. Osváth
elmondta, hogy az osztálynak rengeteget ártott az az időszak, amikor
Ruszkay Jenő volt az osztályvezető /1934—36/. Ruszkay erőszakos,
szinte szadista jellemű ember volt... Ő szervezte be a VKF/2
osztályba egy csendőrnnyomozó osztag rendszerezését, aminek a
vezetője egy Doboj nevű mindenre kapható cső. tiszt volt, Ruszkay
szolgái közege. Ez az időszak volt az, amikor az osztály kommunista
és egyéb politikai ügyekkel is foglalkozott, és számos törvénytörés
és erőszakoskodás történt. Szerinte Ruszkay és Doboj gyilkoltatták
meg Sill cső. tbk-t, aki valami összeesküvést szervezett Horthy ellen.
[...] Mostanában olvasta a Népszabadságban, hogy jelenleg Doboj,
Habsburg Ottó mellett van...»¹⁹⁷

„Jelentés 1959. június 15. Ügynökünk [*'Késmárki' – M.I.*]
jelenti: »F. hó 5-én meglátogatott lakásomon Osváth István volt
ezredes. Beszélgetésünk során, az általános, ilyenkor szokásos
beszédtemákon /családi vonatkozású ügyei, unokája dicsérete,
egészség, keresete stb./ kívül felmutatott egy levelet, amelyet
Pongrácz Dezső írt Afrikából. A levél mindkettőnknek van írva.
Ebben Pongrácz beszámol élete folyásáról. [...]

Felemlíti levelében, hogy Kézdivásárhelyi Béla /ugyancsak volt fogoly a Szovjetunióban/ jelenleg Svédországban van, vele levelezik és tőle kérdezte az én címemet, amit ő nem tudott megírni, mert már elfelejtette. Osváth válaszol Pongrácznak levelére, amelyben tolmácsolja az én üdvözetemet és megírja címemet. [...]

Hangoztatta, hogy bár sokat van el hazulról, de igyekszik kerülni a volt tisztek stb. társaságát, nagyon megnézi, hogy kivel áll szóba. Nem érdeklik különösebben az események, örül, hogy él. Alkalmi munkákat végez, amiből havonta párszáz pengőt (sic!) keres. Kértem, ha van ideje, máskor is látogasson meg.«

Ügynök megjegyzése: »... A fogságban ismerkedtem meg vele [*Kézdivásárhelyivel – M.I.*], ahol 1949 őszétől 1950 nyárig voltam vele egy lágerben. 1955-ben jött haza és 1955. novemberben Nyíregyházáról szabadult. Pongráczzal jó barátságban voltak /együtt érkeztek a Szovjetunióba/. Az együtt töltött idő alatt köztem és közte jó viszony volt.«

Megjegyzés: A jelentésben szereplő Osváth István személyével operatív célból foglalkozunk. Osváth kapcsolatot tart a Nyugaton tartózkodó, a Szovjetunióban korábban elítélt és hazaengedett személyekkel, akik az 1956-os ellenforradalom során disszidáltak.

Utasítás: Ügynökünk feladatul kapta, hogy látogassa meg Osváth Istvánt lakásán. Igyekezzen megállapítani Osváth kapcsolatait és lakáskörülményeit.”¹⁹⁸

„Jelentés 1964. március 10. 'Késmárki' jelenti: »F. hó 4-én du. felkeresett lakásomon Osváth István volt ezredes, akit előzetesen én kértem telefon útján a látogatásra. Igyekeztem Kern Károly volt vk. őrnaggyal kapcsolatos értesüléseit megtudni. Eszerint:

Kern közölte vele is, hogy útlevelet kapott, de útba indulása előtt nem kereste fel, úgyhogy búcsúzás nélkül váltak el. Osváth fia beszélt vele utoljára, aki megkérte Kernt, hogy látogassa meg Münchenben hűgát és mostohaanyját /Osváth második, elvált feleségét/. Osváth szerint Kern régebbről ismerte az ő elvált

feleségét, mert annak családjához valamikor bejáratos volt, udvarolt is az elvált felesége húgának... Osváth kint élő leánya írta, hogy Kern meglátogatta őket. [...]

Egyébként: Osváth magánkörülményeiről az eddig már általa többször elmondott formában nyilatkozik. Menyével állandóan veszekednek, erről bőbeszédűen untat, foglalkozását különböző alkalmi írásbeli munkák végzésében jelöli meg, fiától állítólag csak havi 150 Ft-t kap, amit azért fogad el, mert az ő tulajdonát képező zongorát használják. Étkezni különböző helyeken /ahol éppen eszébe jut/ szokott, ritkán tartózkodik otthon. Külföldről ritkán kap csomagot, mert a vám miatt nem tartja érdemesnek.«¹⁹⁹

„Jelentés 1965. október 18. *'Késmárki'* jelenti: »F. hó 14-én de. felkerestem lakásán Osváth István volt ezredest. Beszélgetésünk során említette: egészségi állapotát /amivel úgy látszik, sokat foglalkozik, különféle gyógyszereket ismer stb./, közelmúltban meghalt ismerős tisztet, családi dolgait /unokáiról bőven beszélve/, leánya Új-Zélandban tartózkodik, levelez vele és más apróságokat.

Kérdeztem: nincs-e valami kellemetlensége a hatóságokkal? Válasza: nincs és nem is ad rá alkalmat. Megválogatja kivel áll szóba, azokkal sem hajlandó politikai beszélgetésekre, semmiféle állandó társasága /összejövételek/ nincs. Nyugodtan akar élni.

Pongrácz Dezső /volt SZU-beli fogolytárs/ anyjával beszélt. Ez meglátogatta fiát, aki olyan barátságtalan volt vele szemben, hogy alig várta, hogy visszajöhessen. Pongrácz nővére továbbra is a Paksi Halászcserájában dolgozik, ritkábban szokott találkozni vele. Münchenből ismeretlen feladótól egy csomagot kapott, csupa vacak, viseltes holmit / egyes darabokat megmutatott/, nehezen fizette ki a vámot, a csomagból semmi haszna nincs. Időnként találkozik Gohér Ferenc /volt SZU-beli fogolytárs/ és Kiss Ferenc színésszel, akinek számára Gohér szerzi be a bort /Kiss Ferenc szeret poharazni/.

Kérdeztem: mit tud Nagy Andor volt ezredestől? Válasza: nem találkozott régen vele, nem tudja, mit csinál, nem is hallott róla.

Felemlíti, hogy az újságban olvasta a most folyamatban lévő háborús bűnös perrel kapcsolatban, hogy azt a társaságot, amely vád alatt áll, a VKF/2 osztály szervezte a nyilas időben. Soha nem hallott ilyenről. A VKF/2-t sok mindennel vádolják, pedig ő, aki hosszú éveket töltött ebben a szolgálatban, állítja, hogy ott bántalmazások, törvénytelenések – Ruskay Jenő osztályvezetőségének időszakát kivéve, amikor cső. nyomozók is voltak az osztályhoz beosztva – nem voltak.

Nehezményezi, hogy nem kap nyugdíjat, holott nyugdíjalapra egész szolgálati idő alatt levonásokat eszközöltek.«”²⁰⁰

„Késmárki” jelentéseit elolvastva szembetűnik mindenekelőtt az, hogy túl sok mindent tud O’sváthról és olyan jellegű ismeretei vannak róla, amelyeknek alapján egy hozzá már régóta nagyon közeli ismeretsséggel bíró személyre lehet következtetni. Olyan utalások igazolják ezt a feltevést, mint hogy: szolgálati viszonyban voltak egymással már 1931-ben Debrecenben; 1943-ban ismét találkoztak, amikor „Késmárki” a VKF/2. vezetője lett; 1951-ben Szibériában hónapokig együtt voltak, ahol régi történeteket elevenítettek fel; 1959-ben volt fogolytársuk Pongrácz, kettőjüknek írt levelet Afrikából, ők pedig, együtt küldtek vissza üdvözlöt; O’sváth két alkalommal is kijelentette, hogy megválogatja, kivel áll szóba, és teljesen nyilvánvalóan az egyik ez az ügynök volt. Feltűnő tény az is, hogy többször egymás lakásán voltak látogatóban. Vajon ki lehetett ez a Késmárki, aki ilyen helyzetben jelentgetett?

A fedőnév mögötti valóságos személy azonosítását két adat egybevetése tette lehetővé. Az egyik a saját jelentésében szerepel: „Osváthot első ízben 1931-ben ismertem meg. Én akkor Debrecenben szolgáltam, mint a 11. gyalogezred segédtisztje...”²⁰¹

Ennek azonosítására kellett egy hiteles forrás, amelyet Kádár Gyula katonai pályafutása leírásában sikerült megtalálni: „1924. május 15. — 1933. augusztus 1.: m. kir. 11. hajdú gyalogezred,

századparancsnok, illetve ezredsegédtiszt”.²⁰² *Késmárki*-t tehát *Kádár Gyula* személyesítette meg.

Mindezek alapján tehát az egyik ügynök ismertté vált, és a már korábban felmerült tipp a kilétére vonatkozóan szintén beigazolódott, miszerint a *K* kezdőbetűre kellett valódi vezetéknevet találni. Régebben ugyanis a névváltoztatásoknál (magyarosítás, fedőnév, becenév stb.) sok esetben a kezdőbetűt szándékosan meghagyták.

A belügyben a jelentésgyártó iparág volt a húzóágazat, akit ebben – megfizetve, zsarolva, kényszerítve vagy hazafias alapon – foglalkoztattak, az mind jelentéstevő hasznos munkaerő volt a cég számára. Ebből a szempontból O'sváth István is „jelentett”, fonák módon saját magáról is.²⁰³

Elrendelt kihallgatásai során viszont Kádár Gyuláról is nyilatkozott, jöllehet, az információk politikailag nem voltak elmarasztaló jellegűek. Amúgy, nyilván nem tudta, hogy ő meg „Késmárki” fedőnéven ügynökként őrola jelent. Nem tudhatjuk, hogy ki mit tudott a másik ez irányú tevékenységéről. Két lehetőség van eltalálni az igazságot: vagy – szándékuk ellenére, megalkuvásképpen a helyzetükkel – egymástól függetlenül mindketten vallottak a másikkra elvárás szerint, vagy, kibeszélték a háttérben, hogy nyugodtan nyilatkozhatnak egymásról, hiszen a műintézet úgyis mindent tud róluk. Nyomatékosan meg kell jegyezni mindazonáltal, hogy egyikük sem mondott be érzékeny vagy hátrányos információt a másikról, sőt, legtöbbször érényes tulajdonságokat vagy cselekedeteket adtak elő egymásról. Ha és amennyiben egyeztetés történt a háttérben, akkor ez kemény dekonspiráció volt, ami két magasan képzett kémelhárító főtszt esetében nem is volna meghökkentő.

Mint olvashattuk, a legutolsó jelentés 1965-ben készült, amelyben már említésre került O'sváth István egészségi állapota, nyilván nem volt jól. A belügyi gépezet természetesen fáradhatatlan volt, nem szálltak le róla, de aztán fel kellett adniuk a megfigyelést, mert 1966. október 19-én – napra az utolsó jelentés után egy évvel – a kém-

elhárító nagyfőnök meghalt. Legnagyobb szívfájdalma az volt, hogy igen szeretett kislányát fogságba esése óta soha többé nem láthatta. O'sváth István – mint tudjuk – került a német földet, Klárikát pedig, akkor még nem engedték beutazni Magyarországra.

Hátramaradt élet Németországban

O'sváth István halála után a volt ezredes felemás családjának élete Münchenben tovább folytatódott, a gyász nyomában a lelkek egy kicsit közelebb húzódtak egymáshoz. A volt feleség és második férje bizonyára némiképp megkönnyebbültek.

Klárika szíve viszont elnehezült, a gyász hír Új-Zélandon érte utol, ahol azokban az években dolgozott. Édesapja az utolsó levelezőlapját 1966. május 23-án írta neki Wellingtonba.²⁰⁴

O'sváth Klára 1967-ben visszament Münchenbe, majd 1969-ben vízumot kért és eljött Budapestre, hogy felkeresse édesapjának szórványban fennmaradt családtagjait. Ez volt az első alkalom, hogy megkapta a vízumot, kéréseit korábban elutasították.

Visszatérése után egyre inkább bekapcsolódott az emigráns magyar közösség életébe, amiben nagy segítségére volt továbbra is kisbarnaki Farkas Ferenc, aki gyakran vitte őt és hívta a családját is a Vitézi Rend eseményeire, amikor is leginkább „Feri bácsi” mellett volt a megtisztelő helye.

Klára, serdülése óta rajongott az ő nagy jótevőjéért: „Feri bácsi Európa szerte nagyon ismert volt, sőt, még Csang Kai Sekkel is tárgyalt Tajvanon. Akkor ez nagyon imponált nekem.”²⁰⁵ Ehhez tudni kell, hogy Chiang Kai-Sek kínai főhadvezér, Formosa államelnöke meghívására Farkas Ferenc tábornok részt vett egy partraszállási, aztán egy ejtőernyős hadosztálygyakorlaton, megtekintett egy repülő bombázó versenyt, majd az elnök tanácsadónak is felkérte. Ez annak volt köszönhető, hogy a *Tatárhágó visszanéz* c. könyvét²⁰⁶ lefordították kínai nyelvre, és a generalisszimusz hadve-

zetése ebből is készült a sziget hegyes vidékeinek harcászati gyakorlatára.

A nehéz időkben köztük elmélyült kapcsolat kölcsönös szereteten alapult, Klára is időnként meglátogatta a már özvegy idős embert Arnstorpban. 1978-ban történt az utolsó látogatás, amiről az öreg remete tábornok köszönőlevele tanúskodik.²⁰⁷ Ekkor már neki sem volt sok hátra, 1980-ban kisbarnaki Farkas Ferenc is meghalt.

Klára tovább élt szüleivel Münchenben, mígnem mellőle először édesanyja Ambrózy Erzsébet „Babsi” ment el örökre 1988-ban, őt követte az örökkévalóságba nevelőapja, vitéz Czanik Géza 1991-ben.

Jóval később, 2012-ben kapta a hírt, hogy mostohabátyja ifj. O'sváth István is meghalt Budapesten. Az ő ágán ment tovább az O'sváth család leszármazása.

O'sváth Klárának nem jutott se magyar, se német igazán finom kenyér, mindkettőt valahogy keserű szájjal ette. Ezt a lelki terhet azért cipelte, mert egész életében viselnie kellett azt a bélyeget, hogy édesapja háborús bűnös, nevelőapja háborús bűnösnek kikiáltott, édesanyja „erkölcsileg feddhető” volt.

Egy személyes beszélgetés alkalmával elmondta a szerzőnek, annak örül, hogy legalább a levelét²⁰⁸ megírta, mert ez élete alkonyán értelmet adott addigi, a száműzetés fülledt levegőjében kényszerűen elviselt sorsának.

Aztán életének utolsó fennkölt gesztusaként meglepetésképpen előhozta lakása rejtékéből édesanyja féltve őrzött ereklyéjét, az elsárgult eredeti altöttingi gyertyát.

„Az altöttingi zarándoklaton vettünk egy emlékgyertyát, amelyet – emlékszem – meg is szenteltettünk. Azóta is itthon állt nagy becsben, mert a tízezernél is több magyar akkori egybegyűlése felejthetetlen emlék volt és ma is az. Mi soha nem gyújtottuk meg ezt a gyertyát, mert mindig vártunk valamire, egy olyan alkalomra, amikor megint lesz egy nagy összetartás, inkább akkor lenne érdemes – gondoltuk.”²⁰⁹

Évtizedekkel később, miután az O'sváth család történetünkben szereplő mindegyike elment már az élők sorából, és Klára egyedül maradt, hetven év után létrejött az összetartás. 2017-ben a Kárpát-medencéből sokan elzarándokoltunk Altöttingbe az évfordulós megemlékezésre, ahol a majd' nyolcvan éves Klára először gyűjtotta meg a kislánykorában kapott gyertyát.

A gyertya rá maradt, de ő – egyedül élén – még idejében átadta a nemzeti ereklyét magyarországi rokonának, hátrahagyva azt az utókor számára.

Klára egy olcsó müncheni szociális bérlakásban fejezte be életét, 2022 nyarán ment el örökre. Alatta egy szánhúzó malamut kutya lakott, vele volt megkülönböztetett érzelmi kapcsolatban. Utolsó pillanataiban már csak ő nézett fel rá az alsó erkélyről.

O'sváth Klára soha nem ment férjhez, az ő nyomában már nem született senki, a német állam visszakapta a lakást, ahová – szemtanúk szerint – beköltözött egy afrikai bevándorló család.

Milyen ember volt O'sváth István?

Vérbeli kémelhárító volt, amihez tehetség kell – adottságok, mint az empátia sajátos képessége, érzékeny kölcsönhatás a környezettel és a körülményekkel, kitartás, bátorság, gyors felismerés és az azonnali döntés képessége.

Mind e tulajdonságok mellett láthattuk, hogy az utódok közül valószínűleg O'sváth István ütött leginkább a nagypajára, mindnyájuk nagy elődjére, aki igen csattanósan találta el saját két jellemző adottságát, amikor azt írta: „Ajánlom az általam elhagyott téren működő utódaimnak is, hogy e mondást: »Többet észszel, mint kézzel« mindig eszükben tartsák.”²¹⁰ Láthattuk, hogy a kémelhárító ezredes személyében ez az intellems igencsak megfogant.

Katona volt, nem politizált. Szellemiségében nem tűrte sem a németek, sem az oroszok uralmi befolyását. Ha tudott, cselekedett is

ennek jegyében. Jóval később azért lett egykedvű, mert mindezek mellett a családját is félig elvesztette, nemzete pedig, amelynek védelméért esküjéhez híven egész hivatását áldozta, ólmos rémálomban volt és béklyóban küzdött a túlélésért a sarló és kalapács fenyítő uralma alatt.

„O’sváth, mint a VKF 2. egyik legképzettebb embere, a Szovjetunió felé irányuló hírszerzés és elhárítás legtekintélyesebb tagja volt.”²¹¹

Mint már említettük, egy dolog érdekelte: elfogni a kémet. O’sváth István állami feladatokat ellátó hivatást gyakorolt, egyéni túlkapásai nem voltak, ezt még a szovjet hadbírók is elismerték.

Felesége elpártolása és kislánya elszakíttósága erkölcsileg és érzelmileg lelki vesztőhelyre taszította őt. *Hulló angyal, tört szív, örült lélek*²¹² lett belőle, teljes meghasonlásra jutott családi életében, de mégis állva maradt. Kacsaringós életének pályája jócskán meg volt tűzdelve halálkanyarokkal, ezeket jól vette és végül mindent túlélte.

Milyen ember volt O’sváth István? Féltő, óvó szeretet, és elvágólag férfias szigor egy személyben.

Előbbi erényéről tanúskodnak szerelmes levelei, amelyeket Szombathelyről írt Ambrózy Erzsébet „Babsinak” 1936 januárjában.²¹³ Utóbbi tulajdonságára nézve – kemény hivatásgyakorlásán túlmenően – magánéletében is vannak példák. A családi elbeszélések a következőket őrizték meg.

Vannak olyan adottsággal megáldott asszonyok, akik odavetett meggondolatlan és oktalan megjegyzéseikkel azonnali dührohamot képesek kihozni a férfiemberből. O’sváth István felesége egy ilyen tehetség volt. Ezért következett be ritka alkalmanként otthon, hogy ilyenkor – még élte virágában – O’sváth István nem szólt, csak erősen megmarkolta az abrosz hozzá legközelebb eső sarkát, és egy erős rántással a parkettára küldte a díszes terítéket a gyertyatartóval együtt. Ez egy jóval visszafogottabb gesztus volt a fegyelmezett

vezérkari ezredes úrtól annál, mintha orrvérzés miatt a szép zsabós blúzt és a damasztabroszt kellett volna mosásba vinni. Ő ilyen egyéniség volt, ekképp uralkodott férfiasság természetén. Erre nyilván megszeppent a finom asszonyság, aki református felekezeti iskolában nevelkedett és szépen zongorázott. Ezután a kitört vihar elült.

Megvetette Németországot a bigámia elismerése miatt, és – családi szájhagyományból ismert nyilatkozata szerint – ezért nem ment ki „egy ilyen államba”. Pedig hívták, állampolgárságot, kiemelt nyugdíjat, jólétet ígértek számára. Utána akár Ausztriába is áttelepülhetett volna. Ennek bizonyosságául szolgált v. kisbarnaki Farkas Ferenc példája, aki 1962-ben kapott először hivatalosan nyugdíjat, „az annak idején József kir. herceggel együtt Adenauer kancellárnál tett kérelem alapján, aki elrendelte, hogy annyi nyugdíjat adjanak márkában, mint amennyi otthon az utolsó fizetés volt pengőben.”²¹⁴ Elvhűségének és egyenes tartásának köszönhetően azonban inkább a hazáját és a tisztességes szegénység kenyerét választotta.

„Az igazságot azonban ott, ahol helyénvalónak látom, mint egész életpályámon, nyíltan megmondom mindenkinek...”²¹⁵ – vallotta büszkén az elsodort élet.

O’sváth István életének megítélésekor mindennél többet mond a kései legnagyobb elismerés, amelyet 1993-ban a Magyar Köztársaság elnökétől kapott: „Osváth István ezredest (1892—1966) »posztumusz« vezérőrnaggyá kinevezem. Göncz Árpád s. k.”²¹⁶

O'sváth István kémelhárító ezredes családon kívüli kapcsolatai

Név

Gulagon

Baricza Pál

Dancsfalvy Lajos

Kamszk, Tajset, Resoti,

Krasznojarszk, Szverdlovszk

Edelényi László

Gohér Ferenc

több kényszermunkatáborban, utolsó

Tajset II.

Hatz Ottó

Jobbágy Domokos

Juhász Bálint

Kádár Gyula

több kényszermunkatáborban

Kern Károly lovag

Kézdy-Vásárhelyi Béla dr. v.

több kényszermunkatáborban,

Bajkál-tó környéke

Kiss Sándor

Maróthy Dezső

több kényszermunkatáborban

Meskó Arisztid dr.

több kényszermunkatáborban

Nagy Andor dr.

Nagy László

Nemeskürty István

Ógyallay Ede

Pongrácz Dezső báró

Schandl Károly dr.

több kényszermunkatáborban

Moszkva-Lefortovo, Vlagyimir

(börtönök)

Sebestyén Lajos

Sohár Ferenc

Szalontai Ferenc

Szombathelyi Béla

Tavy László dr.

Vorkuta, Sztálingrád, Azbeszt

több kényszermunkatáborban

több kényszermunkatáborban

O'sváthtal Szverdlovszkban

1. Függelék

ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

Dr. Miklauzič István
úrnak

Budapest

München, 2013. augusztus 15.

Kedves István!

Kérted, hogy írjam le történelmi jellegű emlékeimet, főleg az altöttingi országgyűléshez és vitéz kisbarnaki Farkas Ferenc személyéhez kapcsolódóan. Kérésednek örömmel teszek eleget a jelen levél formájában.

A háború után Bajorországban vidéken éltünk, mindnyájan nagy szegénységben. Édesanyám, Ambrózy Erzsébet, ebben az időben ismerkedett meg a Kisbarnaki családdal, jobban mondva először Feri bácsi feleségével, Joli nénivel. A két család közeli barátságba került egymással. Gyakran mentek egymáshoz látogatóba, a találkozók rendszerint én is velük voltam.

Mi Feri bácsiékkal Johanniskirchenben, Niederbayernben voltunk, sok magyar lakott ott akkor. Ők egy parasztházban kaptak egy szobát kicsi konyhával, anyukám meg én máshol, a falu végén laktunk. Anyukámnak el kellett mennie a francia zónába intézni valami fontosat, annak ellenére, hogy amerikai zónában éltünk. Emiatt átvitt engem Kisbarnakiékhoz, hogy vigyázzanak a kisgyerekre. Akkor éppen beteg voltam, majdnem tüdőgyulladásom

volt. Emlékeszem, Feri bácsi átengedte nekem az ágyát, azzal, hogy „a gyereknek ilyenkor ágyban a helye”. Ő pedig, a konyha kövezetére feküdt le éjszakára. Feri bácsi velem mindig kivételezően kedves volt, és ha bármilyen fontos személlyel beszélt is, ha meglátott, mindig jóságosan üdvözölt engem.

Nyolc éves voltam, amikor édesanyámmal elmentünk Altöttingbe a Szent István napi zárándoklatra. Johanniskirchenből utaztunk valami autóbusszal, egy csomó magyart összeszedtek, és úgy tudtunk elmenni az altöttingi zárándoklatra. Ott kapta anyukám ezt a szentelt gyertyát, amelyet szeretettel küldök Nektek. Egy nagymisére emlékszem, a gyertyára, ünnepélyes nagy szertartás volt.

Guttenburgban is voltunk, a Guttenburg-kastély párkányán szaladgáltam a többi gyerekekkel. Az meg az élet meglepetése volt, hogy sok évvel azután a Ludwig nevű lovagom Münchenből elvitt egy kirándulásra. Guttenburgba érkeztünk, nekem ez újdonságnak számított. Később jöttem rá, ahogy Ludwigéknál a lakásból kinézek: – Jé, hát ezt én ismerem, gyerekkoromban ott járkáltam a falak tetején. Azt mondja: – Hát ez a mi kastélyunk volt. Őt Graf Ludwig Maximilian von Tauffkirchen zu Guttenburgnak hívták.

Aztán voltam olyan eseményeken, amikor vitézi találkozót rendeztek Münchenben. Azt hiszem, kétszer voltam ott, mert különben nevelőapám, Géza bácsi volt ott, az anyu is talán. Egy nagy vitézi találkozó volt 1977-ben, amikor le vagyunk fényképezve, Feri bácsi mellett ülök és édesanyám is. Az egy nagy-nagy vitézi találkozó volt, sok helyről jöttek ide Münchenbe. Nevelőapám, dr. vitéz Czanik Géza, már korábban szoros barátságba került Feri bácsival, sűrűn összefártak, minden fontos magyar eseményen együtt voltak. Feri bácsiék – talán még Johanniskirchenben – megismerkedtek egy német gróffal, akinek volt egy kastélya Arnstorfbán, aki aztán átvitte őket oda. Kaptak egy lakást az arnstorfi kastélyban, és Feri bácsi ott élt haláláig. Joli néni előbb meghalt, Feri bácsi nyolcvanban.

Vitéz kisbarnaki Farkas Feri bácsinak két gyermeke volt. A fia Szentesnél 1944-ben repülővel lezuhant és hősi halált halt. 1964-ben Landshutban meghalt a felesége. Éva leánya, aki manöken lett Amerikában, 1965-ben egy érműtét következtében meghalt Los Angelesben. Kisbarnaki leszármazottak nem maradtak.

Tudom, hogy Feri bácsit a szíve egyfolytában hazahúzta, de nem kaphatott volna beutazási engedélyt, mert háborús bűnös volt. Egyszer ugyan az amerikaiak feltették egy vonatra, avval a titkos szándékkal, hogy átadják a komcsiknak, de ugyancsak az amik leszedték az utolsó percben, azzal, hogy „belépése Magyarország földjére nem biztonságos”. Az amerikaiak kiszolgáltatták volna őt, de aztán meggondolták magukat. Feri bácsi Európa szerte nagyon ismert volt, sőt, még Csang Kai Sekkel is tárgyalt Tajvanon. Akkor ez nagyon imponált nekem.

Említenék még két személyt, akik talán szintén jelentősnek tűnhetnek számotokra a közeli múlt idejéből. Székely György volt az egyik udvarlóm itt Münchenben. 1985-ben menekült ki Pestről, idejött Münchenbe, és itt volt nálunk. Azért látogatta meg a szüleimet, mert édesapám nagyon jó barátságban volt Gyurka papájával, aki mint csendőrtiszt kísérte ki IV. Károly királyt a pályaúdvarra, ahonnan elindult a száműzetésbe Madeirára. Édesapám el tudta intézni Gautingban Gyurka papájának az orvosi kezelését, tüdőbaja volt szegénynek. Aztán beszélt Habsburg Ottóval Gyurka érdekében, aki fogadta is őt személyes bemutatkozásra. Így segített neki valahogy – ha német állampolgársághoz jutni nem is –, de Fremdenpaß-t kapni, merthogy az édesanyja német volt.

Édesanyám sokat mesélt nekem itteni sorsunk elejéről is. Mielőtt Johanniskirchenbe kerültünk volna, akkor éppen egy tanyán éltünk édesapámmal, Osváth Istvánnal. Az amerikaiak onnan vitték el kihallgatásra, úgy mondván, Salzburgba, ahonnan azonban kiadták a komcsiknak, és onnan kezdve már semmit nem tudtunk róla. Nagyon udvariasan jöttek, mert nagyon fontos ember volt, hogy aztán persze

majd visszajön, csak elmennek tárgyalni. Így került akkor Szibériába. Talán tudták azt is, hogy édesapámnak még Canaris tengernagy is kitüntetést adományozott a jó munkájáért. Mi 1945. március körül jöttünk, menekültünk ki, akkor kerültünk rögtön a tanyára, édesapám, édesanyám, meg én. És ott, hogy melyik hónapban, azt nem tudom, de elég hamar elvitték. Az egy tanya volt, egy Einödthof, egész messze a falutól. Ez Niederbayernben volt, lehet, hogy Passau környékén, onnan költöztünk édesanyámmal egy barakkból, a Flüchtlingslagerből az említett tanyára. Mindig egy szobába valaki fölvelt minket. Akkor már egyedül voltam anyukámmal, hisz édesapámat elvitték.

Nevelőapámat, Géza bácsit is az amerikaiak fogták el itt Németországban, és került egy évig amerikai lágerbe, fogságba. Ő szintén menekültként jött ki a feleségével meg a két gyermekével, és akkor elfogták az amik, majd bekerült a moosburgi táborba. A feleségének meg azt mondták, hogy visszakerült Magyarországra. Becsapták. Erre föl az anya a két gyermekével visszautazott Magyarországra. Bemenni lehetett, csak kijönni nem. És amikor Géza bácsi kikerült a moosburgi táborból, akkor a felesége már otthon volt, ő meg itt maradt. Soha többé nem tudtak már összekerülni. A feleség aztán nemsokára meghalt.

Apám másokkal is szoros kapcsolatokat ápolt, ismert volt a menekült magyarok körében. Itt annyi vitézi találkozó volt, itt nagyon sokan voltak a vitézek, de, akiket én ismertem, azok már mind meghaltak. Aztán voltak, akik hazamentek, Radnóczy Antal például.

Összeszámoltam, hogy édesanyámmal mi itt Németországban huszonegyszer költöztünk a kimenekülésünk óta. Ha ketten maradtunk egy házban, akkor máshova kellett költöznünk egy szobába. Ház nem járt, csak mindig egy szoba valahol, ezért mindig költöztünk egy-egy falun belül vagy másik faluba. Amikor éppen egy barakksoron laktunk, édesanyám ment az erdőbe fát vágni, és

karácsonyfát nekem. Ment baltával és férfibakancs volt a lábán. Azért mindig jobb helyre kerültünk, Eggenfeldenbe, Pfarrkirchenbe, ez mind Niederbayern környék. Aztán Freisingbe, aminek előtte ismerkedtek meg az ötvenes években Géza bácsival.

Egyszer ki akartunk menni édesanyámmal Amerikába. Apukámnak az egyik nővére Svájcban volt és onnan került ki a fiához Amerikába, és úgy volt, hogy ő segít majd nekünk. De, azt mondták az édesanyámnak, hogy egy „hírhedt” embernek a feleségét nem engedik ki, Amerikába nem teheti be a lábát. Édesapám, ugyanis a kémelhárító osztálynak volt a vezetője. Szóval nem tudtunk odamenni, és aztán úgy volt, hogy Géza bácsival, amikor már összeházasodtak, Dél-Amerikába, Argentínába megyünk. Már minden el volt intézve, amikor én bárányhimlőt kaptam, beteg lettem, és a lehetőség elszállt. Így maradtunk Németországban. Géza bácsi sem tette volna be a lábát Magyarországra, amíg kommunizmus van – ahogy mindig mondta. Aztán meg már nem tudta, mert 1991-ben meghalt.

Az altöttingi zárandoklaton vettünk egy emlékgyertyát, amelyet – emlékszem – meg is szenteltettünk. Azóta is itthon állt nagy becsben, mert a tízezernél is több magyar akkori egybegyűlése felejthetetlen emlék volt és ma is az. Mi soha nem gyújtottuk meg ezt a gyertyát, mert mindig vártunk valamire, egy olyan alkalomra, amikor megint lesz egy nagy összetartás, inkább akkor lenne érdemes – gondoltuk. Koromnál és a körülmények miatt már nem táplállok ilyen reményeket, az emlékláng meggyújtásáról viszont nem szabad lemondani. Úgy gondoltam ezért, elküldöm a Szűz Mária kegyképpel díszített szentelt gyertyát az egyesületeknek, azzal a kéréssel, hogy ha egybehívnátok egyszer sok magyar embert az 1947-es altöttingi országgyűlés emlékére, ott gyűjtsátok meg először, és gondolatban engem is hívjatok majd oda a nagy élmény átélésére.

Szüleimtől hallottam réges-rég, hogy már Trianon előtt törvényt hoztak az elesett katonák tiszteletére. Ez a törvény kimondta, hogy a

nemzet hősi halottjaira mindig kegyelettel kell emlékezni, és ezt a magyarok minden év májusának utolsó vasárnapján nemzeti emlékűnnep keretében meg is tették.

Ha esetleg visszaállítanátok ezt az emléknapot, egyben az 1947-es altöttingi néhai közjogi harcosoknak is emléknapijául téve, évente újra lehetne gyűjtani a lángot az eredeti emlékgertyán is.

Szeretettel

Clara von Osváth-Czanik
Forstenrieder Allee 44
München

Melléklet:

Altöttingi emlékgertya

4 db újságcikk

3 db fénykép

2. Függelék

Vitéz kisbarnaki Farkas Ferenc

(Kismarton, 1892. május 27. — Arnstorf, 1980. április 14.)

Vitéz kisbarnaki Farkas Ferenc Kismartonban, a mai Eisenstadtban született. Ott kezdte iskoláit, a soproni főreáliskola után magánszorgalomból Budapesten érettségizett. 1909-től 1921-ig tanult a Ludovikán az Esterházy-alapítvány ösztöndíjasaként, 1912-ben avatták hadnaggyá. Katonai pályafutását a 18. soproni honvéd gyalogezrednél kezdte.²¹⁷

„Az orosz, a román és az olasz fronton harcolt, kétszer sebesült. Több hadikitüntetést kapott és 1917-ben soron kívül századossá léptették elő. Az összeomlás a francia fronton találta Verduntól nyugatra. A proletárdiktatúra alatt a bécsi Teleki-Lehár féle ellenforradalmi bizottsággal való kapcsolata miatt Szombathelyen letartóztatták, de a kommün bukása következtében kiszabadult. Károly király meglepetésszerű magyarországi útja alkalmával a kísérője volt. 1920-ban nősült, 1921-ben született Éva lánya és 1924-ben Ferenc fia. A 48-as cserkészcsapat vezetője. 1921 és 1923 között a Hadiakadémia hallgatója volt Budapesten. A kormányzó 1928-ban avatta vitézzé a Margitszigeten. Ebben az évben a Honvéd Főparancsnokságon a kiképzési osztály vezetője lett. 1938-ban kinevezték a Ludovika Akadémia parancsnokává és az is maradt 1943-ig. Ekkor kinevezték a debreceni VI. hadtest parancsnokává altábornagyi rangban.”²¹⁸

Katonai pályafutása mellett társadalmi tevékenysége is kiemelkedő volt. „1933-ban Teleki Pál oldalán ő szervezte és vezette a gödöllői világdzsemporit, majd Teleki Pál tragikus halála után az államfő kinevezte országos főcserkésszé. [...] 1936-ban egyik fő szervezője volt az első magyar Grand Prix autóversenynek. Mint az

Actio Catolica vezetőségi tagja, megszervezte a 34. Eucharisztikus Kongresszust. A pápa kitüntette a Pius Rend Középkeresztjével. A közben »reménytüzekből örömtüzekké« vált Magyarországon részt vett ludovikásai élén az elszakított területek visszakerülése alkalmával az emlékezetes bevonulásokon.»²¹⁹

1944 márciusában v. k. Farkas Ferenc hadtestparancsnok immár a Tatár-hágó védelmét vezette három orosz elithadsereggel szemben, amelyeknek Sztálin parancsa szerint július 1-ig kellett volna áttörniük a védelmi vonalat. Ekkor érkeztek oda a szovjet páncélosok, őket egy szovjet hadsereg követte, de támadásaik összeomlottak. A szovjet erők négyszer próbálkoztak a Hunyadi-állás áttörésével, nehéztüzérségükkel szemben és a légitámadások ellenére honvédek sorozatosan visszaverték a rohamokat. A szovjet csapatok két és fél hónapon keresztül a magyar vonalak előtt vesztegeltek, a román átállás után azonban a Déli Kárpátok szorosain átvonulva, harc nélkül törhettek be hazánkba. Az októberi debreceni páncéloscsata idején a Kárpátok védői még mindig a helyükön voltak. Ezeket a harcokat vitéz kisbarnaki Farkas Ferenc a „*Tatárhágó visszanéz*” c. könyvében írta le.²²⁰

1944. október 10-én a kormányzó előléptette vezérezredessé, majd 13-án visszarendelte Budapest védelmére. 14-én a kormányzó arra az esetre, ha a Lakatos-kormány lemond, kormányalakításra akarta felkérni. Október 15-én, amikor a kormányzót elfogták, beosztás nélkül maradt, a Szálasi-kormány rendelkezési állományba helyezte, ő pedig, Nagycenkre költözött.

„1945. februárban a német vezetés követelésére hét tábornok és ezredes ellen hadbírói eljárást rendeltek el... »Engem szakértőnek rendeltek ki – írta [v. k. Farkas Ferenc – a szerk.] önéletrajzában. Hét halálos ítéletet vártak. Közbenjárásomra, de Justhy vezérezredessel egyetértve öt felmentő és két 15-15 évi felfüggesztett fegyház ítéletet hozott a bíróság. 1945. március 27-én elrendelték

azonnali nyugdíjazásomat és letartóztatásomat, de én ez elől nyugatra települtem.«

Csakhamar megszállták az oroszok az egész országot. A kormány és (az 1939-ben titkos szavazással választott) országgyűlés és közel egymillió magyar is nyugatra menekült. [...]

»Ellenem népbíróági vizsgálatot rendeltek el és a fentiek és általában hazafias munkám miatt életfogytiglani fegyházra és vagyonelkobzásra ítélték.«²²¹

Vitéz kisbarnaki Farkas Ferenc teljes erőbedobással kezdte meg új életét a kivándoroltak hazájában. 1946–47-ben a Passau-Waldbergi táborban megalakította a „Teleki Pál” cserkész-közösséget, majd megszervezte az emigráció első mozgalmát, a Magyar Szabadság Mozgalmat. 1947. augusztus 20-án Altöttingben egy tízezer fős magyar zarándoklat alkalmával az utolsó (1939) törvényes országgyűlés menekült képviselői országgyűlést tartottak, amelyen Farkas Ferencet választották meg miniszterelnöknek. 1948-ban az Antibolsevista Nemzetek Blokkja katonai bizottságának vezetője lett.

1951-ben családi tragédia érte, amikor veje, Pottyondy László volt százados, a PUMA vadászrepülő osztály 101/8 század parancsnoka, számos légi győzelemmel a szovjet légierőkkel szemben, lezuhant és meghalt.²²² Ez a gyász nem az első volt, hiszen fia már 1944-ben hősi halált halt Szentesnél.²²³

1953-ban József királyi herceggel megalapították a Magyar Honvédelmi Tanácsot, 1954-ben felújította a Szent László Emlék-bizottságot. 1955-ben Spanyolországban járt, megismerkedett Alcasar védelmével. Memorandumot nyújtott be Adenauer kancellárnak a magyar katonák nyugdíjellátásáról. Kanadában részt vett a Niagaránál rendezett VIII. Világdzsemsborin. „Az 1956-os magyar forradalom hírére azonnal Kismartonba utazott, hogy közvetlen kontaktust tartson az eseményekkel. Rádióadásokkal és

röpcédulákkal próbálták gyengíteni az orosz ellenállást. Menekülttáborokat látogatott.”²²⁴

1957-ben az Asian Peoples Anticommunist League meghívására részt vett a saigoni konferencián, ahol szoros kapcsolatot teremtett az egykori kínai belügyminiszterrel. „Itt érte Csang Kai-sek generális meghívása Formosára (Taivan). Az elnök igen érdeklődött a magas hegyekben folytatott harcokat illetően és ezért lefordíttatta a „Tatárhágó visszanéz”-t kínaira. Farkast majdnem egész idő alatt Csang fia kalauzolta, akivel hadgyakorlatokon vettek részt. [...] Farkasnak alkalma volt a Szovjetunióban, illetően a Szibériában sínylő magyar hadifoglyoknak magyarul – oroszra fordítva – beszélni, illetve üzeni. [...]

1957-ben részt vett a *Kirche in Not* 7. konferenciáján Königssteinben. 1958-ban meglátogatta a római Collegium Germanicum-Hungaricumot. Ennek az évnek a programja a zürichi szabadságharcos találkozó, a belga világkiállítás, ismét eucharisztikus kongresszus Münchenben, de magyar szempontból legfontosabb esemény, hogy József kir. herceggel új életre hívta a Vitézi Rendet.”²²⁵

1962-ben meghalt József kir. herceg, őt v. kisbarnaki Farkas Ferenc követte a Vitézi Rend főkapitányi székében. Emellett őrá szakadt a Szent László Társaság vezetése is. Ebben az évben kapott először hivatalosan nyugdíjat, „az annak idején József kir. herceggel együtt Adenauer kancellárnál tett kérelem alapján, aki elrendelte, hogy annyi nyugdíjat adjanak márkában, mint amennyi otthon az utolsó fizetés volt pengőben.”²²⁶

Aztán következtek a megpróbáltatás évei. 1964-ben meghalt a felesége a landshuti kórházban, 1965-ben pedig, Éva leánya Los Angelesben, mindketten az Arnstorfi temetőben nyugszanak.

1970. év végén írja Farkas *Emlékezéseiben*: „Az elmúlt 20 év alatt 68 külföldi és tengerentúli utam során számtalan eladást tartottam, tanulmányt és cikket írtam, sok magas rangú személynek adtam a

magyar kérdésekben megfelelő felvilágosítást. A felsorolt kongresszusokon több ezer külföldi előtt beszélhettem, de tudom, hogy mindez eredményeiben csak egy csepp a tengerben. Jól esett azonban, hogy munkámat a Vatikán és a külföldi országok vezetői szinte maradéktalanul elismerték és értékelték. Ezzel szemben sok magyar támadás ért, különösen, ami a hazai kommunistákat illeti. Eddig 118 ilyen támadást tartok nyilván (cikkek, rádióelőadások, könyvek, stb.), amelyek sokszor, mint a magyar nép első számú ellenségét tüntettek fel. Ezek a támadások mutatják, hogy nyilván jó munkát végeztem! [...]

A rágalmak alaptalanságára álljon itt bizonyosággal a kommunista hatalom titkolt önbeismerése: »... a Népügyészség meglehetősen későn – 1948 őszén – de annál nagyobb »sürgősséggel és fontossággal« elrendelte kisbarnaki Farkas Ferenc háborús tevékenysége ügyében a nyomozást. A vizsgálatot végző rendőr hadnagy a HM Katonapolitikai Csoportfőnökségén is eljárta az ügyben, de sajnálattal jelentette, hogy »terhelte és általában kifejtett fasiszta tevékenységére nézve nem sok adat van a birtokukban«”.²²⁷

A jól megérdemelt nyugalmat, amit emlékiratainak és feljegyzéseinek a rendezésére fordított, nem sokáig élvezhette. 1978 őszén egy szerencsétlen esés következtében súlyosan megsérült. Hosszú gondos kórházi ápolással sikerült életben tartani, de többé már nem tudta ellátni magát, amiért is egy helyi öregotthonba vonult Arnstorfbán,²²⁸ 1980. április 14-én ott is hunyt el.

Érdemeit és emlékét az utókor itthon és külföldön is hálával őrzi és ápolja. Bizonyos tényezők igyekeznek őt – több kortársához hasonlóan – hátrányos megkülönböztetéssel illetni, de a tárgylagosan gondolkodók közül néhányan a Tatár-hágó hőseit – saját nevével fémjelezve őt – találóan a „*Kárpátok Farkasa*” beszédes utónévvel láttuk el.

3. Függelék

dr. vitéz Czanik Géza

(Bugyi, 1899. április 16. — München, 1991. június 5.)

„Hadműveleti területi beosztásomnál fogva az utolsó napokban a Zala vm.-i Szőce községben volt a székhelyünk. 1945. március 28-án reggel – amikor az orosz túlerő áttörte a magyar arcvonalat – a katonai közigazgatási parancsnokság elhatározta az azonnali áttelepülést Ausztriába, tervszerű találkozási helyekkel. Én útba ejtettem Kőszeget, ahol első feleségem két gyermekünkkel tartózkodott. Előzetes terv szerint úgy volt, hogy ők vonattal települnek át Németországba. Azonban oly gyorsan történt az orosz előnyomulás, hogy vonatot már nem indítottak, Kőszeg kiürítése már az előző napon megtörtént. Így saját kis gépkocsimon indultunk nyugatra.

Többnapos utazás után Ebnath községben (Oberpfalz) kaptunk elhelyezést és április 20-án ott ért bennünket az amerikai megszállás. Az amerikaiakkal való találkozáshoz kellemetlen emlékek fűződnek, mert mindjárt az első napon elvették német pénzkészletemet s egy hét múlva az autómát, majd pedig a szabadságomat. [...]

Amerikai fogságban. — Az amerikaiak a német lakosságnak regisztrálásával kapcsolatban többszázezer embert automatikusan őrizetbe vettek és internáltak, éspedig a pártvezetőket, közigazgatásban ténykedőket, falusi polgármesterektől fölfelé.

Én egy tévedésnek lettem az áldozata, mert a velem egyenrangú német közigazgatási tisztviselőket őrizetbe vették, hiába hivatkoztam arra, hogy mi Magyarországon nem voltunk párttagok, de a végrehajtó primitív közegek ezt nem értették meg. Kihallgatási lehetőség pedig, nem volt. Így kerültem a hírhedt Moosburg-i politikai internálótáborba, ahol csak hónapok múlva kezdődtek el a

kihallgatások. Ekkor ugyan kiderült a fogva tartásom jogtalansága, de a lehetetlen, primitív bürokratikus rendelkezések miatt újabb hónapok teltek el a szabadulásomig.

A tábor szörnyű állapotait itt nem részletezem – elég csupán annyit említenem, hogy ott többen éhen haltak – engem mély hitem és akaraterőm tartott életben.

Itt említem meg, hogy fogságom ideje alatt családom visszatért 1945. november havában Magyarországra, mert amikor ők tartózkodási helyem után tudakozódtak, az amerikaiaktól azt a felvilágosítást kapták, hogy engem már hazaszállítottak. Ezt a félrevezetést sokakkal szemben elkövették, az emberietlen bosszúnak ez is egyik eszköze volt.”²²⁹

A „Czanik de Biboth” család őse 1643. február 28-án kapott nemességet előnévvel. A család zöme a Kisalföldön, a színmagyar és református Magyarsók községben (Nyitra m.) telepedett meg. Az 1809-es nemesi felkelésben három Czanik vett részt. A 2. világháború előtt még megvolt az 502 kat. hold családi birtok Bugyi (Pest m.) határában.

Czanik Géza Bugyin járt elemi iskolába, majd az Arany János Főgimnáziumban érettségizett Nagykörösön 1917-ben.

Katonai kiképzését 1917-ben kezdte meg a monarchia vártüzér és nehéztüzér tisztiiskolájában Hajmáskéren. A tiszti vizsga után harctéri szolgálatra vezényelték, négy hónapot az orosz-román arcvonalon, nyolc hónapot az olasz fronton, az Asiago fennsíkon harcolt. Egy gáztámadást is elszenvedett, de tovább szolgált. Hősies helytállását Signum Laudis, I. és II. osztályú Ezüst Vitézségi Érem és további tíz kitüntetéssel ismerték el.

Ezt követően a Pázmány Péter Tudományegyetem jogi és államtudományi karán végzett, amit államtudományi doktorátussal zárt, majd a Közgazdasági Egyetem közgazdasági és közigazgatási karán szerzett végbizonyítványt 1925-ben.

Hivatásbeli tevékenységét leginkább a közszolgálat területén fejtette ki. 1926-tól Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye szolgabírája, 1928-tól az Aszódi járás főszolgabírája volt.

1928. június 17-én a Margitszigeten – kisbarnaki Farkas Ferencsel együtt – vitézzé avatták és a Vitézi Rend tagja lett, 16 éven át járási vitézi hadnagyként vállalt tisztséget.

1928-ban házasságot kötött nagyborsai Farkas Klárával, aki írói tevékenységet folytatott, regénye, novellás kötete jelent meg, tárcáit, cikkeit az *Új Idők*ben és szépirodalmi folyóiratokban adták közre.

Erdély visszacsatolása után a Belügyminisztérium megbízásából Udvarhely vármegye közigazgatásának szervezését intézte, elismerésként tb. megyei főjegyzővé nevezték ki. Ezt követően 1944-ben Szolnok-Doboka vm. utolsó magyar alispánja lett. Végül az összeomlásig hadművelleti területeken működött kormánybiztosi hatáskörben.

Amikor Czanik Géza kikerült az amerikai fogolytáborból, akkor a felesége a gyerekekkel már otthon volt, ő meg menekültként Németországban kényszerült maradni. Többé már nem tudtak összekerülni, a feleség aztán pár évre rá meghalt.

Szabadulása után Freising városában telepedett le. A fogság után, a hosszas éheztetésnek köszönhetően, hivatalosan 55-75%-os munkaképtelenként tartották nyilván. Az első két évben az Allgäuban létesült magyar babaüzem képviselőjeként dolgozott szerény kereset ellenében. A pénzreform után (1948) az üzem megszűnt, attól kezdve nyolc éven át közsegélyből (Fürsorge, Ungterhaltshilfe) élt. 1950-ben újból megnősült.

1956 és 1961 között alkalmazotti jogviszonyban dolgozott. Négy hónapon át alkalmi producerként a Szabad Európa Rádió központi produkciójánál működött közre, ahol több nyelven történt felvétel ill. közvetítés a lisszaboni adóállomás felé.

Nyolc hónapon át – itthoni szabadságharcunk idején és azt követően – a Johannita Rend és a Magyar Segítő Szolgálat közös

„Ungarnhilfe” akcióját vezette, mint ügyvezető. 1961-ben „Angestellten-Rentner” alkalmazotti nyugdíjas lett.

Ezzel egy időben aktív tevékenységbe kezdett, mint vitézi hadnagy, később törzskapitány és a Vitézi Szék tagja. Számos tisztséget töltött be az emigráns magyar szervezetek és református intézmények élén, a magyarságról előadásokat tartott, tanulmányokat, cikkeket írt, ünnepségeket szervezett.²³⁰

1989-ben – röviddel halála előtt, majd jóval utána is – v. Czanik Géza koholt vádakkal támadták meg nagy nyilvánosság előtt külföldi és hazai pályán egyaránt.

Rágalmak – háború utáni politikai küzdelsei

A rágalom sorozat R. L. Braham *Magyar Holocaust* c. 1988-ban megjelent könyvével²³¹ indult, amely mint „forrás” a további fejlemények alapjául szolgált. E „forrásműben” annak írója pusztán csak Czanik Géza nevét, tisztségeit, szolgálati helyét és az idézett esetek idejét írta hibásan vagy tévesen.²³²

Ez a könyv aztán Sipos Tibor müncheni református lelkész kezébe került, aki az irodalmi élményen felbuzdulva megalkotta és közreadta „*Ökumenikus körlevél 1989*” c. iratát. Bár a könyv lényegében csupán arra hivatkozik, hogy Czanik Géza egy gettókat ellenőrző küldöttség tagja volt, de a lelkész „felkészültebb” volt, és további vádakot fogalmazott meg a zsidóellenesség jegyében. Tudni vélte s tényként le is írta, hogy Czanik Géza „az Eichmann-különítmény második legjelentősebb magyar szakembere volt”. Továbbiakban írja, hogy az erdélyi zsidó származásúak összegyűjtését, kitelepítésüket, ill. a német állam szerveinek történő átadását is intézte. A jól értesült lelkész szerint Czanik Géza a zsidóellenes ténykedéseinek jutalmául kapta meg a „zsidótlanított” Szolnok-Doboka vármegye alispáni állását. Czanik Géza a

koholmányokat „Nyilatkozat” c. írásában válaszként tételesen megcáfolta.

Az érdekesítő téma ezután Münchenből átgyűrűzött Bécsbe, ahol a *Die Gemeinde*, a bécsi hitközség folyóirata már együtt ismerteti R. L. Braham és Sipos Tibor munkáját. Erre a lap felhívta egyenesen a német evangélikus egyház elnökét, hogy „intézkedjék a méltatlan egyházi tisztségviselő menesztésére”.

Ezt követően természetesen az ügy megérkezett Budapestre. A *Szombat* – nyilván a *Die Gemeinde* cikkét átvéve – leközlölte annak tartalmát, és a következő megállapítással zárt:

„Czanik Géza rákosligeti jegyző, majd aszódi főszolgabíró 1944-ben az Eichmann-különítmény második legjelentősebb magyar szakembere volt. Eichmann és emberei magyar »szakértők« kíséretében már 1944. április 24-én szemleútra indultak Kárpátalja és Észak-Erdély legnagyobb gettóiba. Dr. Czanic Géza ott volt közöttük.”²³³

Rágalmazás okán Czanic Géza pert indított a budapesti újságíró ellen, aki azt el is vesztette, a lelkész pedig, visszavonta a körlevelében foglaltakat. Mindkét elkövetőnél sok adat hibás volt, és meg nem történt tényeket beszéltek el.

Az ösztönös rágalmazási kedv Czanic Géza 1991. évi halála után sem csitult el. 2008-ban – pertől már nem tartván – Kozákné Grosz Erna ismét felvillantotta a vádat a *Szombat* c. újságban és ezt írta:

„Vitéz kisbarnaki Farkas Ferenc, a Vitézi Rend későbbi harmadik főkapitánya, honvéd-altábornagy a Nyilas Számonkérő Szék elnökeként számos halálos ítéletet hagyott jóvá (közülük nem keveset, az ellenállásban résztvevő magyar vitézi bajtársai felett). Vitéz Detre Gyula Szálasi Ferenc testőrsége parancsnokaként szolgált, vitéz Czanic Géza törzskapitány pedig Adolf Eichmann magyarországi tanácsadójaként »tevékenykedett«.”²³⁴

Czanik Géza teljes ártatlanságát tények is bizonyítják. Neve az új kommunista rendszer semmiféle kutató listáján nem szerepelt. Ha

bármit elkövetett volna, akkor 1945-ben Németországban az „embervadászó” itthoni közegek felkutatták és hazaszállították volna, mert az amerikaiak az internálótáborból mindenkit kiadtak, akit kikértek, ahogy az például *O'sváth István* esetében is történt. 1945 nyarán a moosburgi tábor is felkeresték magyar nyomozó biztonságiak. A 15 magyarból öt főt elvittek, Czanik és a többiek maradtak. 1946–1951 között a nemzetközi menekültügyi szervezet (IRO) is megvizsgálta itthoni működésének körülményeit, és rá nézve nem találtak terhelő adatot. Ugyanígy az amerikai biztonsági szervek is kivizsgálták az ügyeit, és megkapta a kivándorlási engedélyt az Egyesült Államokba. Czanik Géza tehát hivatalosan is minden gyanún felül állt.

Jegyzetek

-
- ¹ Szakály Sándor: *Egy életút vázlata – Osváth László*. In: Bugnits-Székely: *Rendvédelem-történeti Füzetek Repertórium*a. IV. évf. (1993) 5. szám.
- ² A család és saját életének történetéről szól O'sváth György: *Élettörédek. Életem – O'sváth György önéletrajzi könyve*. O'sváth Alapítvány, Csenger-Budapest, 2017. *[A továbbiakban: O'sváth György]*
- ³ Névjegyén ez áll: „O'sváth István m. kir. ezredes”. Hátoldalon: „Babsikámnak 1944 Karácsonyra más egyéb lehetőség hiányában, Pista”. Családi emléktár E759.
- ⁴ O'sváth György i. m. 18. o.
- ⁵ Uo. 17. o.
- ⁶ Csergheő, Géza von: *Der Adel von Ungarn sammt den Nebenländern der St. Stephans-Krone*. In: *J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wapenbuch*. Von Bauer und Raspe, Nürnberg, 1893. 468. o.
- ⁷ Seres István (szerk.)–Sándor Mária–Török Péter: *Források O'sváth Pál sárréti csendbiztos életéhez*. A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága és a Bihari Múzeum Baráti Köre közös kiadványa. Berettyóújfalú, 2010 (Források és Adatok Bihar történetéhez I. kötet), 37. o. *[A továbbiakban: Seres]*
- ⁸ Uo. 42. o.
- ⁹ Uo. 44. o.
- ¹⁰ Az esemény részletes leírását olvasni lehet László Géza: *Osváth Pál 1848/1849-es hadnagy visszaemlékezése a 10. honvédszászlóaljra c. tanulmányában*. Szabolcs-Szatmár-Beregi levéltári évkönyv 15. Nyíregyháza, 2001. Eredeti: *Szabadság*, Nagyvárád, 1886.
- ¹¹ Seres i. m. 50. o.
- ¹² Uo. 51. o.
- ¹³ Uo. 52. o.
- ¹⁴ Uo. 53. o.
- ¹⁵ Uo. 55. o.
- ¹⁶ Uo.
- ¹⁷ Uo. 56. o.
- ¹⁸ O'sváth Pál: *Közbiztonságunk multja és pandur korom emlékei (A régi magyar élet feltüntetésével)*. Fritz Ármin Könyvnyomdája, Budapest, 1905, 13. o. *[A továbbiakban: Pandurkorom]*
- ¹⁹ O'sváth Pál: *Zsandár kell-e vagy pandúr?* Hügel Ottó Könyvnyomda, Nagyvárád, 1875, 148. o.

-
- ²⁰ Megjegyzés: O'sváth Pál fia Imre a József körút 71. III. em. címen lakott. Ez áll az 1892. január 1-jén született fia O'sváth István – O. Pál unokája – keresztlevelében. Családi emléktár E718. – A fiúk közel költözhetnek egymáshoz, hiszen a vidéki családoknál az egymáshoz közelség az egyik legfontosabb életérzés, amit így tudhattak megszervezni a nagyvárosban.
- ²¹ Seres i. m. 16. o.
- ²² Kivonatolt ismertetés. Forrás: Bódiné Beliznai Kinga: „Többet ésszel mint kézzel.” *O'sváth Pál a Sárrét csendbiztosa*. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), 2018, 55. sz., 15–30. o.
- ²³ Bódiné Beliznai Kinga előadása: *A Sárrét csendbiztosa, Osváth Pál*. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Állam- és jogtörténeti Tanszéke konferenciája, Budapest, 2018-02-16.
- ²⁴ O'sváth Pál: *Bihar vármegye Sárrétjárás leírása*. Helikon Kiadó, Budapest, 2009. Seres István (szerk.): új kiadás, 55. o. [*A továbbiakban: Bihar*]
- ²⁵ O'sváth István keresztlevele szerint ekkor apjával Budapesten, a József körút 71. sz. III. emeletén laktak. Ez eltér a Seres i. m. 16. oldalon említett címtől. Családi emléktár E718.
- ²⁶ Bihar i. m. 72. o.
- ²⁷ 167. számú *Iskola Napi Parancs*. M. kir. nagyvárad honvéd hadapródiskola. Nagyvárad, 1912-08-18. Családi emléktár E722.
- ²⁸ Magyar királyi honvédelmi miniszter 16259 eln. sz. kinevezése. Budapest, 1913-11-03. Családi emléktár E724.
- ²⁹ *Előjegyzési lap a minősítvényi leíráshoz*. 1914. szept. 12 — okt. 19-ig terjedő időre. M. kir. budapesti 1. honvéd gyalogezred. Kézirat. Családi emléktár E725.
- ³⁰ *Magyar Ezredek Beszámolója kiváló hőseikről*. In: Tábori Kornél (szerk.): *Magyar hősök 1914-1916*. Pesti Napló, Budapest, 1916, 134. o. – A parancsnoki minősítésekben leírt helységnevek és időszakok meg-egyeznek az e forrásban leírtakkal.
- ³¹ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 3. 1. 9. V-78470, 5. o. [*A továbbiakban: ÁBTL 78470*]
- ³² Magyar királyi honvédelmi miniszter 5563 eln. sz. kinevezése. Budapest, 1915-05-04. Családi emléktár E727.
- ³³ Leveleit Castello di Baia fogolytáborából írta 1915-06-20 és 10-21 között. Családi emléktár E728—E731, E735.
- ³⁴ *Előjegyzési lap a minősítvényi leíráshoz*. 1915. ápr. 18 — júl. 19-ig. M. kir. budapesti 1. honvéd gyalogezred. Kézirat, Budapest, 1915-01-01. Családi emléktár E732.

-
- ³⁵ Magyar királyi honvédelmi miniszter 9215 eln. sz. levele. Budapest, 1915-08-16. Családi emléktár E733.
- ³⁶ *Előjegyzési lap a minősítvényi leíráshoz*. 1915. szept. 8 — okt. 21-ig terjedő időre. M. kir. budapesti 1. honvéd gyalogezred. Kézirat, Berettyó-újfalú, 1915-01-12. Családi emléktár E734.
- ³⁷ M. kir. „Mátyás király” 5. honvéd gyalogezred bizonyítványa. Szombat-hely, 1935-05-06. Kézirat. Családi emléktár E740.
- ³⁸ ÁBTL 78470, 4. o.
- ³⁹ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 4.1. A-856/1, 4–5. o. [*A továbbiakban: ÁBTL 856/1*]
- ⁴⁰ Magyar királyi honvédelmi miniszter 83.626. sz. leirata. Budapest, 1927-11-23. Családi emléktár E736.
- ⁴¹ Haraszi György (szerk.): *Vallomások a holtak házából. – Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései*. Corvina Kiadó, Budapest, 2007, Ujszászy i. m. 550. o. [*A továbbiakban: Ujszászy*]
- ⁴² Magyar királyi honvédelmi miniszter 114.211. eln. 8.sz. leirata. Budapest, 1931-08-28. Családi emléktár E737.
- ⁴³ Magyar királyi honvédelmi miniszter 104.204. eln. 8. sz. leirata. Budapest, 1932-08-18. Családi emléktár E738.
- ⁴⁴ Bundesministerium für Landesverteidigung Nr. 53747. Ausweis. Wien, 25-01-1935. Családi emléktár E739.
- ⁴⁵ ÁVH „Késmárki” ügynök jelentése, 1958-07-01. ÁBTL 78470, 31. o.
- ⁴⁶ ÁVH „Késmárki” ügynök jelentése, 1965-10-18. ÁBTL 78470, 28. o.
- ⁴⁷ ÁBTL 856/1, 6–7. o.
- ⁴⁸ *Sárrét* 3. (1877.) 21. sz. május 27. 3. [„Újdonságok”] Seres i. m. 145–146. o.
- ⁴⁹ M. Kir. Honvéd Vezérkar Főnöke 144.437. eln. VI-4. leirata. Budapest, 1935-05-22. Családi emléktár E741.
- ⁵⁰ ÁBTL 78470, 4. o.
- ⁵¹ Magyar királyi honvédelmi miniszter 38.973. eln. 8. sz. leirata. Budapest, 1939-07-25. Családi emléktár E743.
- ⁵² Magyar királyi honvédelmi miniszter 61.441. eln. 8. sz. leirata. Budapest, 1939-07-28. Családi emléktár E744.
- ⁵³ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 4. 1. A-856, 25. o. [*A továbbiakban: ÁBTL 856*]
- ⁵⁴ Ujszászy i. m. 523. o.
- ⁵⁵ M. Kir. Honvéd Vezérkar Főnöke 24.890. eln. 2. vkf. k. leirata. Budapest, 1940-12-02. Családi emléktár E747.

⁵⁶ Ujszászy i. m. 325. o.

⁵⁷ Uo. 579. o.

⁵⁸ A II. világháború alatt többször járt Magyarországon, s (nyílt) látogatásai idején mindig meglátogatta Horthy kormányzót is. Mind jobban felismerte a nemzetiszocialista vezetés veszélyeit, s ezért titokban szembe fordult Hitlerrel. Beosztásából adódó kapcsolatait kihasználva felvette az érintkezést az angolszász hatalmakkal, illetőleg fedezte a Hitler-ellenes tiszti csoportokat. Mivel Hitler elégedetlen volt vele, leváltották az Abwehr éléről. A Hitler ellen végrehajtott sikertelen merénylet után őt is letartóztatták és a flossenburgi koncentrációs táborba hurcolták, ahol a háború legvégén megölték. Ujszászy i. m. 245. o.

⁵⁹ Uo. 246. o.

⁶⁰ A Német Sas Rend Érdemkereszt kitüntetés a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás 1919 és 1945 közötti tíz irányítója* közül négyen kapták meg. O'sváth István kivételes elismerésként érdemelte ki. *Szakály Sándor: *A 2. vkf. osztály. Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéből 1918–1945*. Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2015, 33. o. [*A továbbiakban: Szakály 2015*]

⁶¹ Der Deutsche Reichskanzler. Verleihung: das Verdienstkreuz des Ordens vom Deutschen Adler Zweiter Stufe. Berlin, 26-06-1941. Kézirat. Családi emléktár E749, E750.

⁶² O'sváth Klára levele, München, 2013-08-15. Kézirat. Családi emléktár E651. (Lásd 1. sz. Függelék.) [*A továbbiakban: O'sváth Klára*]

⁶³ *Wilhelm Canaris tengernagy, az Abwehr főnöke Babilónán*. Fénykép. Ujszászy i. m. 627. o., 13. képmelléklet.

⁶⁴ Az elismerésben O'sváth István osztozott a VKF/2 négy vezetőjével, köztük Kádár Gyula vk. ezredessel is, aki 1943-ban szintén megkapta a kitüntetést. Tragikus életpályájuk később összehajlott, szoros barátságba kerültek egymással, amiről később történik említés. Szakály 2015 i. m. 76. o.

⁶⁵ Ujszászy i. m. 553. o.

⁶⁶ 1942-ben „Kállay és Keresztes-Fischer Ferenc májusban döntöttek a belügyminisztérium alá tartozó Államvédelmi Központ (ÁvK) létrehozásáról, amelynek központi szervként kellett összefognia a belbiztonsági vonalon működő rendvédelmi testületek munkáját. Létrehozását egyrészt az indokolta, hogy a számos vonalon működő titkos információgyűjtés (rendőrség, csendőrség, vezérkari főnökség) áttekinthetetlenné vált, másrészt Kállay kiugrási politikájának háttéréhez is szükség volt az összehangolt elhárításra. Vezetőjeül a kiugrás szervezésében is fontos

-
- szerepet kapó Ujszászy István vezérőrnagyot nevezték ki.” Szekér Nóra (szerk.): *Miniszter a frontvonalban – Zsindely Ferenc naplója 1941. február 25. – 1946. március 9.* ÁBTL-Kronosz, Budapest-Pécs, 2021, 311. o.
- ⁶⁷ Ujszászy i. m. 326. o.
- ⁶⁸ Kovács Tamás: *Államvédelmi Központ 1942 – Az első kísérlet az egységes magyar állambiztonsági csúcsszerv kialakítására.* Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XI, Pécs, 2010, 345. o.
- ⁶⁹ Első miniszterelnöknek a ruszin származású magyar politikust, Bródy Andrást választották, akit a szovjetek 1946-ban kivégeztek.
- ⁷⁰ Érdemes megemlíteni, hogy Avgusztin Volosin szerteágazó, magyar gyökerekkel rendelkezett. Édesanyja magyar volt, Zombory Emma, az unokaöccse pedig, Nagylucskay Sándor ezredes, a Magyar Honvédség vezérkari kémelhárító főnöke, ráadásul éppen a Volosin nagybácsi "államába" bevonuló magyar csapatok kötelékében szolgált. Fischer Zsolt: *Avgusztin Volosin elfeledett rokonsága. Kárpátalja*, 470. szám, 2010-01-15.
- ⁷¹ Dr. Meskó Arisztid (*Dolnikubin, 1888, Benczur Ilona*) – Rendőrfőtanácsos volt. Sorsa ismeretlen. A szovjet kényszermunkatáborokból 1955. november 25-én térhetett haza. Rózsás János: *Gulag lexikon.* Püski Kiadó, Budapest, 2000, 245. o. [*A továbbiakban: Rózsás*]
- ⁷² Ujszászy i. m. 401. o.
- ⁷³ Uo. 550. o.
- ⁷⁴ Vitéz Nagybányai Horthy Miklós Magyarország Kormányzója: *Ezredesi nyíltparancs.* Budapest, 1942-04-03. Családi emléktár E751.
- ⁷⁵ Magyar királyi honvédelmi miniszter 15.681. eln. 8.e. leirata. Budapest, 1942-08-14. Családi emléktár E752.
- ⁷⁶ M. Kir. Honvéd Vezérkar Főnöke 65.734. eln. 8.e. vkf. leirata. Budapest, 1942-11-21. Családi emléktár E753.
- ⁷⁷ Magyar királyi honvédelmi miniszter 77.856. eln. 8/e. leirata. Budapest, 1942-12-31. Családi emléktár E754.
- ⁷⁸ Országos Nemzetvédelmi Bizottság 31861 sz. igazolványa, 1943-04-21. Családi emléktár E756.
- ⁷⁹ ÁBTL 78470, 5–6. o.
- ⁸⁰ ÁBTL 856, 28. o.
- ⁸¹ Uo. 32. o.
- ⁸² ÁBTL 78470, 26. o.
- ⁸³ ÁBTL 856, 33. o.

- ⁸⁴ A család ideköltözése sokáig húzódott, mert mint O'sváth írta: „csak március 1-re tudtam Budapesten lakáshoz jutni (zsídólakást nem voltam hajlandó elfogadni és elfoglalni...)”. ÁBTL 856, 33. o.
- ⁸⁵ ÁBTL 856, 33. o.
- ⁸⁶ Ujszászy i. m. 304. o.
- ⁸⁷ ÁBTL 856, 34–35. o.
- ⁸⁸ Uo. 8. o.
- ⁸⁹ Uo. 35. o.
- ⁹⁰ A 2. vkf. defenzív alosztálya (DEF) azonosítható vezetői között Osváth István 1943. III. 1. – 1943. VIII. 1. és 1944. IV.17-től [*a kitelepülésig*] volt. Forrás: Ungváry Krisztián: *A magyar katonai elhárító szolgálatok vezetői – Életek-sorsok-csoportok*. In: Drusza Tamás (szerk.): *A magyar elhárítás fejlődése – Tanulmányok a katonai és polgári nemzetbiztonsági elhárítás múltjáról, jelenéről, jövőjéről*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019, 18. o.
- ⁹¹ Osváth István 1939. X. 20. – 1943. VII. 6. között Ungváron a II. osztály vezetője volt. 1943. VI.7 – 1944. XI. 6. között Budapesten a D. csoport-vezető helyettese, majd vezetője volt. Ezután a kitelepítés következett. Forrás: Feljegyzés. ÁBTL 78470, 5. o.
- ⁹² Kádár Gyula: *A Ludovikától Sopronkőhidáig*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1978, 795. o. [*A továbbiakban: Kádár.*]
- ⁹³ ÁBTL 856, 36. o.
- ⁹⁴ Kisbarnaki Farkas Ferenc életrajzát lásd a 2. sz. Függelékben.
- ⁹⁵ Nyári Gábor: „45-ösök” – *A német és osztrák területeken élő magyar emigráció története 1945–1956*. Doktori (PhD) disszertáció, Budapest, 2017, 40. o. [*A továbbiakban: Nyári*]
- ⁹⁶ A visszaemlékezéssel szemben már 1946-04-12-én Eggenfeldenből lapot írt a család a Magyar Vöröskereszt útján. Kézirat. Családi emléktár E643.
- ⁹⁷ ÁBTL 856, 36. o.
- ⁹⁸ „1945 márciusának végén, ahogy a szovjet hadsereg közeledett a nyugati országhatárhoz, a szervezett áttelepülés szervezetlen meneküléssé fajult. [...] ...egy 1944. október 16-a utáni rendelet értelmében a honvédség tisztjeitől – alezredestől fölfelé – megkövetelték, hogy az ország kiürítése esetén családtagjaikat is magukkal kell vinniük. Ezek szervezeten, úgynevezett családi csoportokban követték a csapatokat.” Nyári i. m. 10–11. o.
- ⁹⁹ O'sváth Klára i. m.
- ¹⁰⁰ Himmler Márton, avagy Martin Himmler ezredes, a Stratégiai Szolgálatok Hivatala (Office of Strategic Services, OSS) magyar szekciójának

vezetője, azzal a megbízással érkezett 1945 tavaszán Ausztriába, hogy Franklin D. Roosevelttel amerikai elnök 1942-ben kiadott nyilatkozatával összhangban, szedje össze a menekülő magyar nyilasokat és más náci gyanús személyeket, köztük a Magyar Vöröskereszt elnökét is. Amikor a harcok már véget értek, az amerikai hadsereg harmadik törzse Salzburgban állomásozott, itt dolgozott Himmler Márton. Vele működött együtt az ugyancsak magyar vérű, Augsburgban szolgáló kémelhárító (CIC) G. Granville, aki Szálasit, Bárdossyt, Imrédyt, és Reményi-Schnellert vitte a Salzburg melletti amerikai internálótáborba.

¹⁰¹ ÁBTL 78470, 4. o.

¹⁰² Feladó: Stefan v. Osváth, Compound I. Lazarett, Zimmer 35., Camp Marcus W. Orr., Alpenstrasse, Salzburg, Austria. Címzett: Elisabeth Osváth, bei Familie H. Huber, Einöde Brückl, Post Massing, Kreis Eggenfelden. Körpecsét: Military Censorship Civil Mails 1281. Kézirat, 18 db. Családi emléktár E758/1–18.

¹⁰³ Compound V. Hause 34., Keller Zug 31., Camp Marcus W. Orr., Alpenstrasse, Salzburg, Austria.

¹⁰⁴ Nyári i. m. 29. o.

¹⁰⁵ A nyomtatvány neve: *Gefangenennmeldung für Kriegsgefangene*. A cím helyesen: Elisabeth Osváth, Eggenfelden, "Rad"-Lager, Niederbayern, USA Besetzungszone, Deutschland.

¹⁰⁶ Kádár i. m. 796., 799. o.

¹⁰⁷ 11.930 magyar pengő maradt meg a családi hagyatékban, Münchenben, 2022-ben. Családi emléktár E657.

¹⁰⁸ O'sváth Klára i. m.

¹⁰⁹ Kivonatos ismertetés Balogh Ádám: *Vitéz kisbarnaki Farkas Ferenc emlékezete* c. írása alapján. Kézirat. Bad Ischl, 2001. május. [*A továbbiakban: Balogh*]

¹¹⁰ O'sváth Klára i. m.

¹¹¹ Radnóczy Antal: *A magyar katonai emigráció története (1945–1990)*. Hadtörténelmi Közlemények. 1998. 3. sz., 4. o.

¹¹² A honfoglalást követően elődeink a honbiztosító hadjáratok mellett, szerződéses hadműveleteket is folytattak Nyugat-Európa területén. Utóbbiak jegyében Arnulf német-római császárral kötött szerződésben vállalták, hogy az olasz uralkodót engedelmességre bírják, ez a brentai csata győzelmével sikerült is. Arnulf halála után Lajos német uralkodó elállt a szerződéstől, a tárgyalásra ment magyar küldöttséget börtönbe záratta. Megtorlásul a magyarok 901–904 között hadjáratokat indítottak Bajorországba. Így érkeztek el 907 körül Altöttingbe is, ahol feldúlták és

lángra lobbantották a várost. A keresztény magyarok a kápolnát megkímélték, hátrahagyván ezzel az erősség és a hit erényének jelét. Miklauzič István: *Magyarok Altöttingben*. Világ Magyarsága, 1917-10-26.

¹¹³ Kisbarnaki Farkas Ferenc: *Az altöttingi országgyűlés története*. Mikes Kelemen Kiadvány, München, 1969.

¹¹⁴ O'sváth Klára i. m.

¹¹⁵ Családi emléktár E641.

¹¹⁶ Dr. Ordódy Sándorné Jahraus Krisztina a magyar menekültek egyik legkiemelkedőbb segítője volt. 1936-tól a Magyar Vörös Kereszt Egylet Ápolónői Szakosztálya Központi Bizottságának tisztségviselője volt, 1945-ben katonaeorvos tábornok férje oldalán távozott Németországba, Münchenben megalapította és vezette a Magyar Segítő Szolgálatot. A Nemzetközi Vöröskereszt segítségével jelentős nyugati adományokat kapott, élelmet, ruhaneműt, gyógyszert, szállást juttatott az arra rászorulóknak, eljárt lakásügyekben, vásárlási utalványok, kórházi és táborba való beutalások érdekében. Részt vett a legtöbb németországi magyar iskola létrehozásában, külön fontosnak tartotta a lányok iskoláztatását. Nyári i. m. 52. o.

¹¹⁷ Dr. vitéz Czanik Géza életrajza a 3. sz. Függelékben olvasható.

¹¹⁸ A teljes életrajz a Családi emléktár E661 sz. iratai alapján készült.

¹¹⁹ Családi emléktár E661.

¹²⁰ „Ökörmezői” ÁVH-s ügynök jelentéséből, 1959-06-24. ÁBTL 78470, 7. o.

¹²¹ Lakcím: Freising, Wippenhausener Straße 20. Családi emléktár E641.

¹²² A két halálesetről részletek olvashatók a 2. sz. Függelékben.

¹²³ Dr. Julius Dobos, Eggenfelden, Stadtplatz 25., 1954-12-16-i levele. Családi emléktár E768.

¹²⁴ Családi emléktár E767.

¹²⁵ Osváth István (*Budapest, 1892-01-01, Hahn Erzsébet*) – A Horthy-hadseregben a VKF-2. ezredese volt. A magyar Katonapolitikai Osztály 1946-03-30-án letartóztatta. Áadták a szovjet katonai bíróságnak. A Szovjet Hadsereg katonai törvényszéke 1946-07-24-én 20 évi, javító-nevelő munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélte. A szibériai lágerekben letöltött évek után 1955-11-20-án áadták a magyar igazságügyi szerveknek. A jászberényi börtönbe vitték vizsgálati fogságba, onnan 1956-05-29-én a budapesti gyűjtőfogházba szállították. 1956-09-25-én nyílt meg előtte a börtön kapuja. Ügyét a magyar Igazságügyi

Minisztérium Katonai Főosztálya Klg. 220/1967. számon tartja nyilván. Rózsás i. m. 281. o.

¹²⁶ Ifj. O'sváth Istvánt (*Budapest, 1924 — Budapest, 2012*) a Ludovika Akadémián 1944. november 15-én avatták tábori tüzér hadnaggyá. A VKF 2. osztály kitelepülése november 6-i vonatindulással történt.

¹²⁷ Idézet id. O'sváth Istvántól. ÁBTL 856, 20. o.

¹²⁸ O'sváth István levelének ellentmond az Ujszászy napló (téves) közlése: „1946 elején átadták a magyar hatóságoknak, amelyek 1946. 03. 20-án továbbították a szovjet szervekhez”. Ez nyilván később történt. Ujszászy i. m. 259. o.

¹²⁹ ÁBTL 78470, 24. o.

¹³⁰ Uo. 27. o.

¹³¹ Uo. 20. o.

¹³² ÁBTL 856, 26. o.

¹³³ Uo. 27. o.

¹³⁴ ÁBTL 78470, 14. o.

¹³⁵ Uo.

¹³⁶ Uo. 25. o.

¹³⁷ Uo. 4. o.

¹³⁸ Uo. 15. o.

¹³⁹ Feladási hely és idő: Moszkva, 1954-11-02. Címzett: O'sváth László, Kirchberg. Családi emléktár E767.

¹⁴⁰ Feladási hely és idő: Moszkva, 1955-05-18. Címzett: O'sváth Erzsébet, München. Családi emléktár E769.

¹⁴¹ Feladási hely és idő: Moszkva, 1955-07-17. Címzett: O'sváth Erzsébet, München. Családi emléktár E770.

¹⁴² Ujszászy i. m. 259. o.

¹⁴³ „Vukovári (Vukovics) Pál (*Horvátjárfalu, 1918. május 1., Oswald Vilma*) – Középiskolai tanár volt. A magyar Államvédelmi Hatóság, az otthonában 1949. február 19-én letartóztatta. Az első kihallgatások után átadták a szovjet katonai bíróságnak. A Szovjet Hadsereg katonai törvényszéke Baden bei Wienben 1949. június 25-én 25 évi, javító-nevelő munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélte. A neunkircheni, majd lembergi börtön után Vorkuta lágereibe deportálták, ahol szénbányában dolgozott. 1955. november 20-án átadták a magyar igazságügyi szerveknek. A jászberényi börtönből 1956. június 2-án szabadult. A Szovjetunió Legfelsőbb Bírósága 1978. október 5-én 1n-0251/78. szám alatt bűncselekmény hiányában rehabilitálta.” Rózsás i. m. 408. o.

-
- ¹⁴⁴ Kádár Gyula vezérkari ezredes, 1943. augusztus 1-től a VKF/2 vezetője. 1944-ben a Gestapo, majd a nyilasok is letartóztatták. 1945-ben az amerikai hadsereg szabadította ki a németek fogságából, hazaszállították, ám Hegyeshalomnál a Katonapolitikai Osztály letartóztatta. A szovjet katonai törvényszék 15 évi javító-nevelő munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélte. 1955-ben érkezett Magyarországra, itthon Jászberényben és a Budapesti Országos Börtönben tartották fogva. 1956. szeptember 25-én szabadult. Rózsás i. m. 164. o.
- ¹⁴⁵ „Sandel Károly (*Budapest, 1912.* –) Sorsa hézagosan ismert. Jogász volt. 1945. január 14-én került a moszkvai Lefortovo börtönébe. A SZMERS katonai elhárítás foglya volt. A Szovjet Hadsereg katonai törvényszéke 25 évi börtönbüntetésre ítélte, amit 1950. február 4-én kezdett meg a hírhedt vlagyimiri szigorított politikai börtönben.” Rózsás i. m. 319. o.
- ¹⁴⁶ Hantó Zsuzsa – Tassy-Becz Éva (szerk.): *Embermentés, sorsok, tények és tanúk. Kráter Műhely Egyesület, Pomáz, 2021, 228. o.*
- ¹⁴⁷ Ujszászy i. m. 259. o.
- ¹⁴⁸ ÁBTL 78470, 15. o.
- ¹⁴⁹ Uo.
- ¹⁵⁰ ÁBTL 856, 5. o.
- ¹⁵¹ Uo. 4–5. o.
- ¹⁵² Uo. 5. o.
- ¹⁵³ Dr. Ordódy Sándorné 1957-02-14-i levele. Családi emléktár E772/6. [*A továbbiakban: Ordódy*]
- ¹⁵⁴ Uo. E772/8.
- ¹⁵⁵ Uo. E772/1.
- ¹⁵⁶ Uo. E772/5.
- ¹⁵⁷ ÁBTL 78470, 15. o.
- ¹⁵⁸ ÁBTL 856, 16. o.
- ¹⁵⁹ Uo. 3. o.
- ¹⁶⁰ ÁBTL 78470, 16. o.
- ¹⁶¹ Uo.
- ¹⁶² Helyesen: Hatz Ottó. Szovjet fogságból 1955-ben tért haza. Szakály Sándor: *A magyar katonai elit 1938–1945.* Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1987, 30. o. [*A továbbiakban: Szakály 1987*] és Szakály 2015 i. m. 150. o.
- ¹⁶³ ÁBTL 78470, 17. o.
- ¹⁶⁴ Uo.
- ¹⁶⁵ ÁBTL 856, 9. o.

-
- ¹⁶⁶ Uo. 11. o.
- ¹⁶⁷ Uo.
- ¹⁶⁸ Uo. 12. o.
- ¹⁶⁹ Nemeskürty István (1925—2015) Széchenyi-, József Attila-, Balázs Béla- és Kossuth-nagydíjas író, irodalom- és filmtörténész, egyetemi tanár, ny. dandártábornok.
- ¹⁷⁰ ÁBTL 856, 15. o.
- ¹⁷¹ A *sertamin* a sörgyártás mellékterméke, húspótló tápszer volt. Háborús időkben, élelmiszerhiány esetén vagy a szegényebb rétegek körében került az étekbe. Plakátfelirat hirdette: „Hús nincs, de van Sertamin!”
- ¹⁷² ÁBTL 856, 17. o.
- ¹⁷³ Uo. 18. o.
- ¹⁷⁴ Uo.
- ¹⁷⁵ Ez nagyságrendileg egy mindenkor érvényes állandó munkaslétszámnak tekintendő. Az elhalálozott áldozatokkal együtt a kinti lélekszám jóval magasabb volt, hiszen a rengeteg kiszorított hadifoglyot elföldelték, helyükbe a megszállt országokból folyvást új létszámot hurcoltak a helyszínekre.
- ¹⁷⁶ ÁBTL A-856/1 fedőlapon: 11-10.138/51. sz. Obj. do. 6 sz. melléklet. A *VKF 2-es beosztottakról. Jellemzés II. Osváth István ezds.*
- ¹⁷⁷ ÁBTL V-78470 fedőlapon: Szigorúan Titkos! Szerv: BM. Osztály: III/3-c. Vizsgálati dosszié. *Osváth István és társai.* A nyomozás kezdetének időpontja: 1952. VIII. 5.
- ¹⁷⁸ ÁBTL 78470, 28. o.
- ¹⁷⁹ Ujszászy i. m. 10. o.
- ¹⁸⁰ Uo. 17. o.
- ¹⁸¹ 1956 után az állambiztonsági szolgálatot a Belügyminisztérium keretén belül szervezték újjá. A cégér (ÁVH) ugyan változott, de a személyi állomány ott folytatta áldásos tevékenységét, ahol korábban abbahagyta. Osváth István dossziéjának tartalmát is ők kezdték el feltölteni.
- ¹⁸² Egy kivétel azért született: „*Késmárki*” Kádár Gyula személye felszínre került, de a szerző saját kutatása alapján.
- ¹⁸³ A román származású Muresan György eredetileg péksegéd volt, végül a kommunizmusban államminiszter. Gúnynevéen *Buci Gyuri* 1956. dec. 8-án Salgótarjánban kijelentette: „Mától kezdve lövünk!”. Innen következtek a sortűzek országszerte.

-
- ¹⁸⁴ Tehát a belügynél nem tartották nyilván O'sváthot. Erre bizonyíték a javaslat lábjegyzete: „Az eredeti pld. a Legfőbb Ügyészségen található.” ÁBTL 78470, 25. o.
- ¹⁸⁵ „Szigorúan titkos. Belügyminisztérium. Vizsgálati Főosztály. Szabó Lajos áv. szds. sk.” Uo.
- ¹⁸⁶ Uo. 23. o.
- ¹⁸⁷ Juhász Bálint: *A 12. könnyű hadosztály harctevékenysége 1942. augusztus hónapban*. In: Hadtörténeti Közlemények. 1989, 3. szám, 378. o.
- ¹⁸⁸ Juhász Bálint: *Áttörés Scsucsje előtt 1943. január 14. Tolna megyei katonákkal a Donnál*. In: Hadtörténeti Közlemények. 1993, 1. szám, 119. o.
- ¹⁸⁹ ÁBTL 78470, 23. o.
- ¹⁹⁰ Uo. 10. o.
- ¹⁹¹ Ez nem a hivatalos fedőneve volt, hanem a szerző által adott név annak alapján, hogy a jelentő kapcsolata O'sváth Istvánnal Ökörmezőn jött létre.
- ¹⁹² Ujszászy i. m. 300. o.
- ¹⁹³ ÁBTL 78470, 7. o.
- ¹⁹⁴ Uo. 20. o.
- ¹⁹⁵ Ujszászy a villája ablakából meglátta az őrizetbe vételére érkező németeket, így még éppen meg tudott szökni előlük, őt a kormányzó testőrei a Kapisztrán téri Nádor-laktanyában helyezték el, ahová később Kádár Gyula is beérkezett. A történet olvasható: Kádár i. m. 709. o.
- ¹⁹⁶ ÁBTL 78470, 20. o.
- ¹⁹⁷ Uo. 31. o.
- ¹⁹⁸ Uo. 9. o.
- ¹⁹⁹ Uo.
- ²⁰⁰ Uo. 28. o.
- ²⁰¹ Uo. 20. o.
- ²⁰² Szakály 2015 i. m. 75. o.
- ²⁰³ ÁBTL 78470, 17. o.
- ²⁰⁴ Családi emléktár E773.
- ²⁰⁵ O'svágh Klára i. m.
- ²⁰⁶ Kisbarnaki Farkas Ferenc: *Tatárhágó visszanez*. Kárpát Kiadó, Buenos Aires, 1952.
- ²⁰⁷ Családi emléktár E648.
- ²⁰⁸ O'sváth Klára i. m.
- ²⁰⁹ Uo.
- ²¹⁰ Pandurkorom i. m. 13. o.

-
- ²¹¹ ÁBTL 78470, 7. o.
- ²¹² Vörösmarty Mihály: *A vén cigány* (1854).
- ²¹³ Kézirat. Családi emléktár E742.
- ²¹⁴ Balogh i. m. 262. o.
- ²¹⁵ Ordódy i. m. 3. o. Családi emléktár E772.
- ²¹⁶ *Magyar Közlöny* 70. szám, 1993. június 1., 3931. o.
- ²¹⁷ Az életrajzi leírás Balogh Ádám (Bad Ischl) előadása alapján született, amely a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület X. Magyar Történelmi Iskoláján hangzott el Szentendrén 2001-ben. Az előadó 1942-ben tett katonai esküt. 1948-tól 1956-ig volt politikai fogoly három országban, 33 börtönben és koncentrációs táborban, Szibériában. Szabadulása után, 1957. február 13-án az emigrációban jelentkezett ismét szolgálatra vitéz kisbarnaki Farkas Ferenc tábornoknál.
- ²¹⁸ Balogh Ádám: *Vitéz Kisbarnaki Farkas Ferenc emlékezete*. Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, Budapest-Zürich, 2002, 261. o. <https://doksi.net/hu/get.php?lid=24509> [*A továbbiakban: Balogh*]
- ²¹⁹ Uo.
- ²²⁰ Kisbarnaki Farkas Ferenc: *Tatárhágó visszanéz*. Kárpát Kiadó, Buenos Aires, 1952.
- ²²¹ Balogh i. m. 261. o.
- ²²² „Pottyondy László volt m. kir. repülőszázados, az arkansasi Little Rock határában repülőszerencsétlenség áldozata lett. Gépének egyik szárnya magas feszültségű áramvezetékbe akadt s a gép lezuhant”. – Somogyi Könyvtár Digitális Könyvtár.
- ²²³ 1944. október 8-án szállt szembe egymagában a Kurca hídján a szovjet tankokkal, akit legéppuskáztak a felszabadítók – és megszabadították a golyók lyuggatta bőrruhájától is – s még három napig feküdt meztelenül az út porában. Sírja a Kálvária temetőben van. – Szentesinfo.hu XXXV. évfolyam 41. szám.
- ²²⁴ Balogh i. m. 262. o.
- ²²⁵ Uo.
- ²²⁶ Uo.
- ²²⁷ Bonhardt Attila: *Kisbarnaki Farkas Ferenc és a rendelkezésre álló levéltári dokumentumok*. In: Hadtörténelmi Közlemények, 2007, 1. sz., 214. o.
- ²²⁸ Balogh i. m. 263. o.
- ²²⁹ Dr. vitéz Czanik Géza: *Életrajzi adataim*. München, 1979-04-09. Kézirat. Családi emléktár E661-1979.
- ²³⁰ Családi emléktár E662-1977.

-
- ²³¹ Braham, Randolph L.: *A magyar holocaust I-II.* Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1988, 435., 436., 449. o.
- ²³² Családi emléktár E664-1990.
- ²³³ *Kicsoda Czanik Géza és Fáy Gedeon?* In: Szombat, 1990-09-01.
- ²³⁴ Kozákné Grosz Erna: *Vitézi Rend.* In: Remény, 2008, 3. szám.

Képek

berettyó- és csengerújfalusi
O'sváth
család címere

1. O'sváth család nemesi címere

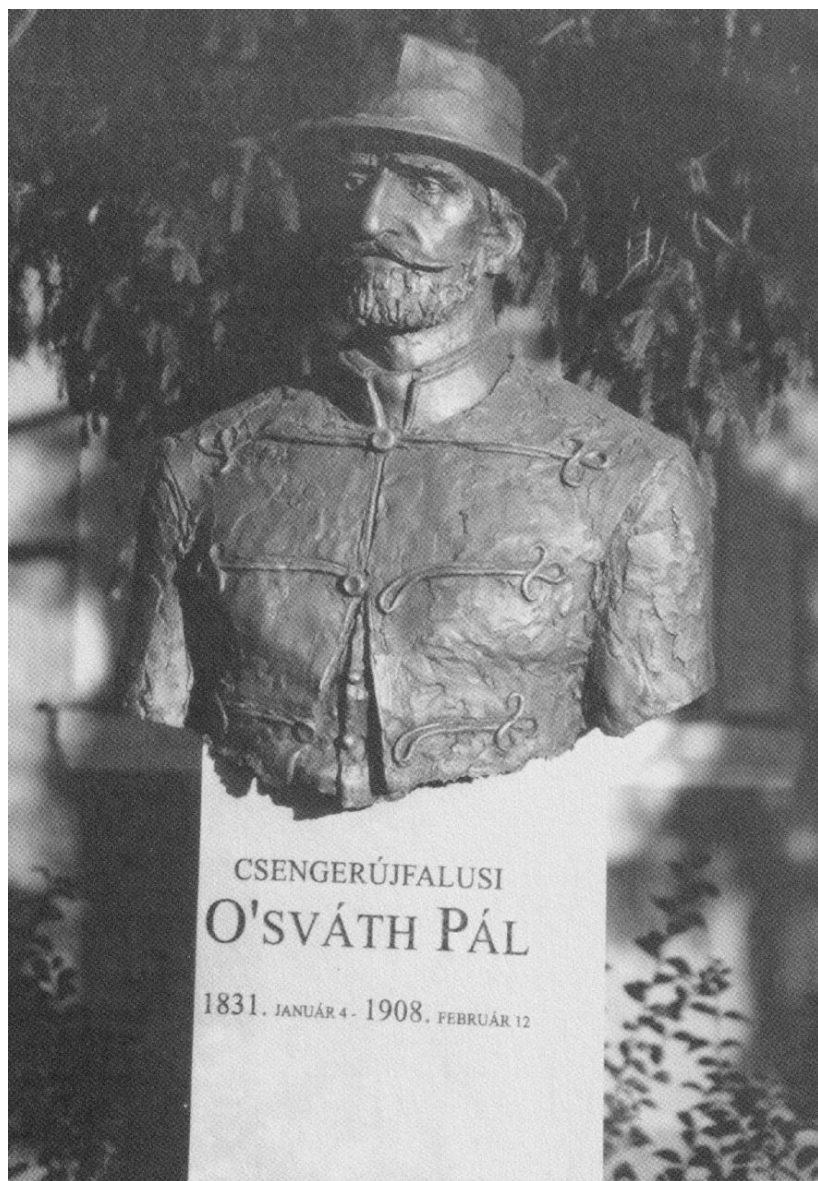
2. O'sváth család nemesi címere (1630)

Az országos rendőri kongresszuson részvett magyar rendőr tisztetek képesportréja.

1. Békési György	26. Békési György	51. Békési György	76. Békési György
2. Békési György	27. Békési György	52. Békési György	77. Békési György
3. Békési György	28. Békési György	53. Békési György	78. Békési György
4. Békési György	29. Békési György	54. Békési György	79. Békési György
5. Békési György	30. Békési György	55. Békési György	80. Békési György
6. Békési György	31. Békési György	56. Békési György	81. Békési György
7. Békési György	32. Békési György	57. Békési György	82. Békési György
8. Békési György	33. Békési György	58. Békési György	83. Békési György
9. Békési György	34. Békési György	59. Békési György	84. Békési György
10. Békési György	35. Békési György	60. Békési György	85. Békési György
11. Békési György	36. Békési György	61. Békési György	86. Békési György
12. Békési György	37. Békési György	62. Békési György	87. Békési György
13. Békési György	38. Békési György	63. Békési György	88. Békési György
14. Békési György	39. Békési György	64. Békési György	89. Békési György
15. Békési György	40. Békési György	65. Békési György	90. Békési György
16. Békési György	41. Békési György	66. Békési György	91. Békési György
17. Békési György	42. Békési György	67. Békési György	92. Békési György
18. Békési György	43. Békési György	68. Békési György	93. Békési György
19. Békési György	44. Békési György	69. Békési György	94. Békési György
20. Békési György	45. Békési György	70. Békési György	95. Békési György
21. Békési György	46. Békési György	71. Békési György	96. Békési György
22. Békési György	47. Békési György	72. Békési György	97. Békési György
23. Békési György	48. Békési György	73. Békési György	98. Békési György
24. Békési György	49. Békési György	74. Békési György	99. Békési György
25. Békési György	50. Békési György	75. Békési György	100. Békési György

3. O'sváth Pál az országos rendőri kongresszuson (1871)

4. O'sváth Pál szobra Berettyóújfalun (1999)

5-6. O'sváth István hadnagy (1913)

7. O'sváth István névjegye (1908)

1. honvédt. gyalogezred		Helyi öségi	község:	Budapest
6. század			közigazg. járás (megye):	Pest
Osváth István			ország:	Magyarország
Vallás:	ev. ref.		Születési év:	1892
Avatási évfolyam:	yh.			
Anyakönyvi lapszám:		yh.		

8-9. O'sváth István azonossági jegye (1912)

A magyar királyi honvédelmi minisztériumtól

1913. évi november 4. napján

R. H. 59. szám

folyó évi november hó 2-án kelt
legfelsőbb elhatározásával Önt 1913.
évi november hó 1-én, később meg-
határozandó ranggal és rangsámmal, a
jelenlegi beosztásában való meghagyás
mellett,

hadnaggyjára

legkegyelmesebben kinevezni mel-
léztalált.

Budapest, 1913. évi november hó 2-án.

Klari
honvédelmi miniszter.

Osváth István

m. kir. budapesti / honvéd gyalog / ezredbeli
zászlós urak.

10. O'sváth István hadnagyi kinevezése (1913)

Magyar királyi honvédelmi minister.

9 2 1 5 szám.
Elnöki 2.-1915.

Ő CSÁSZÁRI ÉS APOSTOLI KIRÁLYI FELSÉGE folyó évi
j u l i u s hó 2-án BÉCSBEN kelt legfelsőbb elhatáro-
zásával legkegyelmesebben elrendelni méltóztatott, hogy
f ő h a d n a g y urnák az ellenség előtt tanusított
V I T É Z M A G A T A R T Á S A
elismeréséül a legfelsőbb dicsérő elismerés tudtul adassék.
Mírói f ő h a d n a g y urat, a katonai érdemkereszt
szalagján viselendő bronz katonai érdemérem csatolása mel-
lett ezennel értesitem.

Budapest, 1915. évi augusztus hó 16-án.

Hann
honvédelmi minister.

Tekintetes

O S V Á T H I S T V Á N ,
m.kir.1.honvéd gyalogezredbeli főhadnagy urnak.

11. O'sváth István katonai érdemkereszt kitüntetése (1915)

Dolt M. kir. Gen. L. t. Kossuth 79. sz. rend

Előjegyzési lap a minősítvényi leíráshoz

1915. évi szeptember 8. -tól 1915. október 21. -ig terjedő időre.

1.	Állományviszony: Rendfokozat:	<i>Kisalei János</i>	Nemlényke- seknei (nép- fölköknél) utolsó be- tartózkodási hely
2.	Családi és melléknév:	<i>Ósváth István</i>	
3.	Állomány illetékes esz- pattest (Kerületi, illetve népfölk. parancsnokság):	<i>M. kir. t. honv. y. rend</i>	
4.	Előléptet (lehetőleg a R. K. megjegyzése):	<i>Főhadnaggya 1915. évi. megjár. k. k. R. K. 47.</i>	
5.	A háború folyamán nyert legfőbb kitüntetések, továbbá dícséret a had- osztály parancsnokságtól fölfölé (lehetőleg a R. K. vagy parancs megjegyzé- se):	<i>Bronze k. k. érdemérem a karddal 1915. júl. 17. 68 R. K. Háború az oroszok.</i>	
6.	Rövid leírás jellem és katonai tulajdonságok tekintetében, magatartás utkövetben, nevezetesebb fegyvertények és tény- kedések:	<i>Katonai kötelezettség, szorgalom, kemény munka, de a parancsokat alázatosan, mindig szelídséggel, mint elvárják. Érdemre örvendez, ha a dolgok művelését nem látja, hanem feladja, ami által nem parancsnoknak, hanem csak egy katonának látja, igen jó példát mutat. Helyet a katonai alázattal, parancsnoknak bármilyen magatartása, a szelídség, a szorgalom, a tisztaság, bármilyen jó példát mutat. - A R. K. 47. cikkben állapítottak (a szorgalom)</i>	
7.	Alkalmasság a legköze- lebbi magasabb parancs- nokság vezetésére. Külö- nös alkalmasság bizo- nyos szolgálati ágakra vagy állásokra:	<i>Katonai harcban való részvétel alkalmasság. Mely szorga- lat, szelídség, szorgalom, mindig szelídség.</i>	
8.	Alárendeltre való be- folyás. Alkalmasság a tisztikar, intézet stb. vezetésére:	<i>Érdemre, tisztaság, ha azok, minden évi jó munkát is a pa- rancsokat mindig keményen befolyásolja a tisztaság, a tisztaság, a tisztaság, mely igen alkalmas, mindig szelídség és szorgalom, minden alkalommal alkalmasság, mindig szelídség, mindig szelídség, mindig szelídség, minden szelídség, mindig szelídség, mindig szelídség, mindig szelídség, minden szelídség, mindig szelídség, mindig szelídség, mindig szelídség.</i>	
9.	Megjegyzés:		
10.	Kelt és a szerkesztők aláírása annak igazolá- sával, hogy mely idő- tartamra érvényes a le- írás:	<i>Kelt és aláírás, 1915. júl. 17. sz. 68. A leírás 1915. szept. 8. -tól 1915. október 21. -ig érvényes. István Ósváth István aláírása és a a katonai alázattal, a tisztaság, a tisztaság, a tisztaság, a tisztaság, minden szelídség, mindig szelídség, mindig szelídség, mindig szelídség.</i>	

12. O'sváth István minősítési lapja 1. o. (1915)

Harcéteri szolgálati alkalmazás: *a* = arcvonal; *Hd* = hadtáp; *Mo* = mögöttes országrész; *b* = beteg; *s* = sebesült; *szk* = szolgálatképtelen; *h* = hadifogoly.

1914.						1915.						1916.						1917.						1918.					
VII	VIII	X	XI	I		VII	VIII	X	XI	I		VII	VIII	X	XI	I		VII	VIII	X	XI	I		VII	VIII	X	XI	I	
a	b	b				a	a					bl						bl						bl					

Szolgálati alkalmazás 1918. XI/1. — 1919. VIII/1.

-től -ig	Hol	Csapattest parancsnokság	Szolgálati beosztás (ill. foglalkozás)	Előjáró (tanú)	-től -ig	Hol	Csapattest parancsnokság	Szolgálati beosztás (ill. foglalkozás)	Előjáró (tanú)
1948. 8. 1. től / 1. g.	3. szed.	1. h. szed. g. em.	1. szed. h. szed. szed.	Em. szed. 1. szed. g. Reg. szed.					
1948. 8. 1. től - 1948. 8. 20. g.	"	"	1. szed. h. szed. 1. szed. g. szed.	1. szed. h. szed. 1. szed. g. szed. 1. szed. g. szed.					
1948. 8. 20. g. től / 1949.	2. szed. h. szed. 1. szed. h. szed.	2. szed. h. szed. 1. szed. h. szed.	2. szed. h. szed. 1. szed. h. szed.	2. szed. h. szed. 1. szed. h. szed.					

Szolgálati alkalmazás 1919. VIII/1. — leírásig.

old -ig	Hol	Crapant paramancas	Szolgálati beosztás (lit. foglalkozás)	Előjáró (tanú)	old -ig	Hol	Legelői paramancas	Szolgálati beosztás (lit. foglalkozás)	El-járó (tanú)
2/18 1846 18/ig	Byszt	1/19 kősz kősz, parancs	1/19 kősz kősz, parancs	1/19 kősz kősz, parancs	11/28 11/18/ig	Byszt	11. kősz. 1. n. kősz. kősz. kősz	1/19 kősz kősz, parancs	1/19 kősz kősz, parancs
1/18 1840-ig 18/ig	Capitány	1/19 kősz kősz, parancs	1/19 kősz kősz, parancs	1/19 kősz kősz, parancs	1/18 1/18/ig	1	1/19 kősz kősz, parancs	1/19 kősz kősz, parancs	1/19 kősz kősz, parancs
2/18 11/28	Byszt	1/19 kősz kősz, parancs	1/19 kősz kősz, parancs	1/19 kősz kősz, parancs					

Kijelentem, hogy a 17., 18., 19., 20., 23. rovatokban foglaltakat legjobb tudomásom és meggyőződéseim szerint töltöttem ki.

Kelt 1921 James..... hó 21...n.

Közvetlen előjáró:

Az általam beírt adatok a valóságnak megfelelnek:
és pedig 1—16., 21., 23., 24., 25. és 2. oldal, a le-
írandó tiszt aláírása:

irandó tiszt aláírása:

Oswald G. Stein főkaduc

Közöttes előljárók véleménye:

MAGYARORSZÁG FŐMÉLTÓSÁGU KORMÁNYZÓJA

1931. évi augusztus hó 10-én kelt magas elhatározásával elrendelni méltóztatott, hogy különleges bizalmas beosztásban kifejtett kiváló és eredményes teljesítményeiért,

D I C S É R Ő E L I S M E R É S E

tudtul adassék.

Ennélfogva jogosult a dicsérő elismerés bronz érdemérmét piros-fehér keskeny szegélyű sötétzöld szalagon viselni.

Budapest, 1931. évi augusztus hó 28-án.

Bundesministerium für Landesverteidigung

B. 53747 /R.M. von 1935.

Ausweis

kgl.ung.Major

Herrn

~~Frank~~

~~Franklin~~

OSVÁTH ISTVÁN

in Budapest wurde die

österreichische Kriegserinnerungsmedaille mit den Schwertern

verliehen.

Wien, am 25. Jänner 1935.

Im Namen der österreichischen Bundesregierung:

Für den Bundesminister für Landesverteidigung

Lehner

IM NAMEN DES
DEUTSCHEN
REICHES

VERLEIHE ICH

DEM OBERSTLEUTNANT
HERRN
ISTVÁN OSVÁTH

DAS VERDIENSTKREUZ
DES ORDENS VOM DEUTSCHEN
ADLER
ZWEITER STUFE

BERLIN DEN 26. JUNI 1941
DER DEUTSCHE REICHSKANZLER

[Handwritten signature]

DER CHEF DER ORDENSKANZLEI

[Handwritten signature]
STAATSMINISTER

19. O'sváth István Német Sasrend kereszt kitüntetése (1941)

20. O'sváth István előléptetése ezredessé (1942)

 ORSZÁGOS NEMZETVÉDELMI BIZOTTSÁG **31861**

IGAZOLVÁNY
 MAGYARORSZÁG FŐMÉLTÓSÁGI KORMÁNYZÓJA ÁLTAL ALAPÍTOTT
NEMZETVÉDELMI KERESZT
 KITÜNTETÉS VISELÉSÉNEK JOGOSULTSÁGÁRA

Osváth István úr, m. kir. ezredes részére

Születési év, hely, ország: 1892. Budapest.

Szülőanyjának leánykori neve: Hahó Erzsébet.

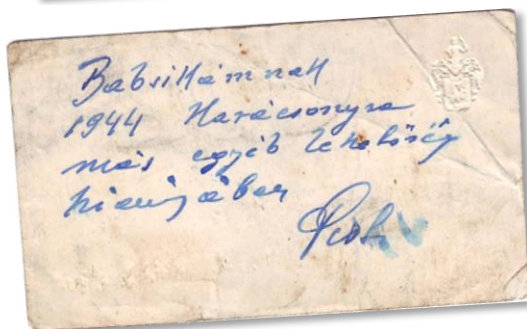
Lakása: Ungvár város 7. m. u. 11/a.

Budapest, évi hó nap.

Novák István országos igazgató.

Osváth István kapitány címek.

Osváth István elnökhelyettes.

21-23. O'sváth István kitüntetése és névjegye (1943, 1944)

24. O'sváth István, Ambrózy Erzsébet, Klárka (1941)

25-26. O'sváth István és családja Ungváron (1941-42)

27-28. O'sváth István viaszpecsétje, csapattiszti jelvénye

29. O'sváth István családjával Budapesten (1944)

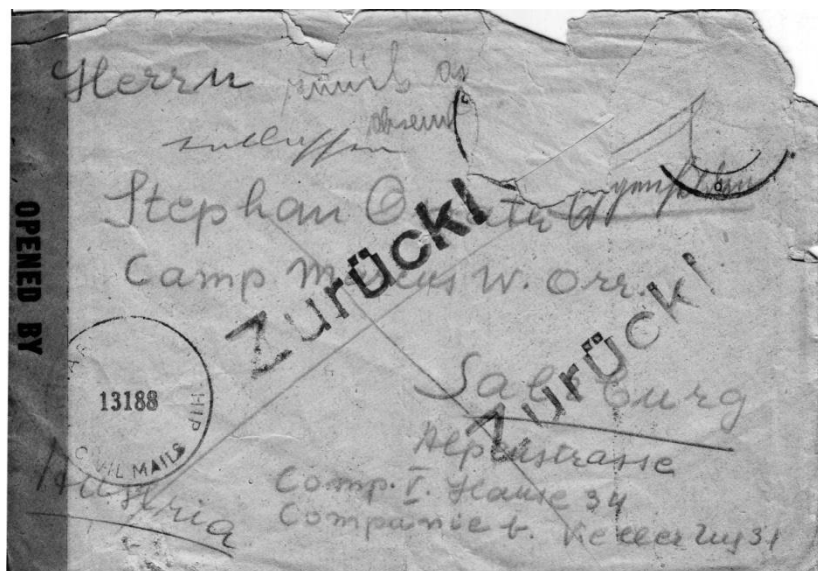
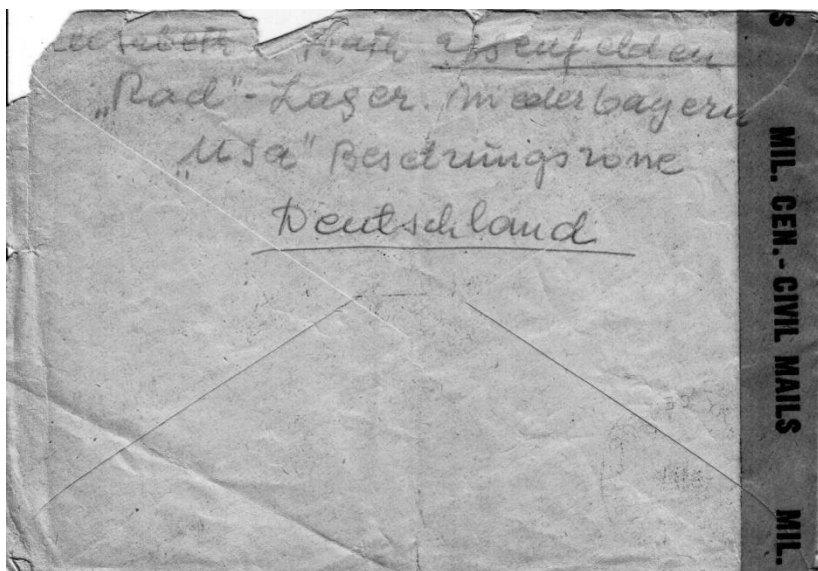

30. O'sváth István ezredes fényképe (1944)

PRISONER OF WAR POST KRIEGSGEFANGENENPOST	Postage free Portofrei
CARD OF CAPTURE FOR PRISONERS OF WAR GEFANGENENMELDUNG FÜR KRIEGSGEFANGENE	
IMPORTANT <i>This card must be filled in by each prisoner immediately after his capture, and for each subsequent change of address upon arrival in the new camp or hospital.</i> WICHTIG <i>Diese Karte soll von jedem Kriegsgefangenen sofort nach seiner Gefangennahme und bei jedem Adressenwechsel gleich nach seiner Ankunft im Lager oder Lazarett ausgefüllt werden.</i> WD AGO FORM 19-8 1 APR 1945 (Previous edition of this form 1 Dec 44 and old WD PMG Form 6 5 Aug 43 may be used.)	Frau Elisabeth OSVATH Post Missing Krs. Eggenfeld <u>EINOEDE BRUECKZ</u> Bayern <i>Ungarn Lager</i> <i>Eggenfelden</i>

Deutlich schreiben! Druckschrift erwünscht!		Write clearly and in printed letters!	
Vorname—First name <i>Stefan</i>		Name—Last name <i>r. Osvath</i>	
Date of birth <i>1892</i> Geburtsdatum		Place of birth <i>Budapest</i> Geburtsort	
Rank <i>Oberst</i> Dienstgrad		Unit Militärische Einteilung	
Army No. Beschriftung der Erkennungsmarke		Last civilian residence <i>Einoede Brueckz</i> Letzter ziviler Wohnort <i>Post Missing Bayern</i>	
Family's address <i>Frau Elisabeth Osvath</i> Familienanschrift <i>Einoede Brueckz Post Missing Krs. Eggenfelden Bayern</i>			
Coming from (Camp No., Hospital No., etc.) <i>Einoede Brueckz Bayern</i> Komme von (Lager Nr., Lazarett Nr., u.s.w.)			
Captured: <i>unwounded*</i> <i>slightly wounded*</i> <i>severely wounded*</i> <i>ill*</i> In Gefangenschaft geraten: <i>nicht verwundet*</i> <i>leicht verwundet*</i> <i>schwer verwundet*</i> <i>krank*</i>			
Am well* <i>Am: recovered* convalescent*</i> Befinde mich wohl* Bin: <i>geheilt*</i> — <i>in Heilung*</i>			
10—30582-3			
Present address: <i>P. O. W. No.</i> Gegenwärtige Anschrift: <i>Gefangenen Nr.</i>		Camp No. <i>Camp Marcus</i> Lager Nr. <i>14. Ort</i>	
Locality <i>Salzburg</i> Ort		Date <i>10. II. 46</i> Signature <i>Stefan Osvath</i> Datum Unterschrift	
* = Cancel what does not apply! No further details permitted! See explanation on reverse side! * = Nicht zutreffendes durchstreichen! Weitere Angaben nicht erlaubt! Siehe Erklärung auf der Rückseite!			

31-32. O'svath István első levele az amerikai fogságból (1946)

33-34. O'sváth István utolsó levele az amerikai fogságból (1946)

O'svath István
Camp I. Zazarett
kammer 35.
Camp Marcus W. Orr.
Salzburg. Alpenstrasse
Austria

Édes jó Babsikém!

Jelenleg gyomrom miatt kórházban vagyok.
Remélem hamarosan felgyógyulok. Felelő-
se irjál. Csak a postán kell bedobni belyeggyel.
Édes ismerőseid találkoztam az ördögönnyűk kö-
rűl. Ágyasot, hogy csak felcipőd van. Alex-el vé-
tőd ki a csizmabőrt is csináltassak. Ne lehet-
etlen cipőt. Ha nem lehetett fel a rablony is na-
gyanyuságot is. Örülök, hogy Bärte véletlen van.
Remélem a borsosrúdnak Kénn Pál és Gyöf-
őlt segélyesedre vannak. Csak fűtött szobát
lenne a kis kőművesek. Vigyázzatok magatokra
Babsikém. Még ne fáradjatok. Holnap is új szünetem.
Szombatunkon csillag nagyon merészes Pisti.
Márka nagyon szépséges jó kőműves. Bärte is az
holom.

Th. L.

D

Союз Обществ Красного Креста и Красного Полумесяца
СССР

Бесплатно
Franc de port

10

ПОЧТОВАЯ КАРТОЧКА
Carte postale

Кому (Destinataire) Ladislau Osváth

Куда (Adresse) Kirchberg Kr. Eggenfelden
(страна, город, улица, № дома, округ, село, деревня)
-Deutschland- -Niederbayern-

Отправитель (Expéditeur) István Osváth

Фамилия и имя отправителя
Nom de l'expéditeur

Почтовый адрес отправителя Moskau - UdSSR -
Adresse de l'expéditeur Postfach 5110/37

2. 11. 54

Lieber Ladislau! Ich kann seit Juni monatlich einmal schreiben - viermal schrieb ich an Margit nach Budapest - einmal nach München an das Rote Kreuz, um den Aufenthalt meiner Frau u. Tochter zu erfahren. Von meinem Sohn weiss ich bisher noch nichts. Was für eine Schule besucht meine Tochter? Ich bin in grossen Sorge um meine Angehörigen, da doch seit so langer Zeit keine Verbindungsmöglichkeit bestand. Ich hoffe, dass Ihr noch immer am gleichen Ort und noch immer zusammen seid, worüber ich mich sehr freuen würde. Wenn Dir die Adresse meiner Frau bekannt ist, schicke diese Karte nach dort. Wenn sie nach Hause ist, schreibe Du mir kurz u. verständlich u. gib mir die Adresse bekannt. Schreibe Du an das Rote Kreuz nach Hamburg u. München, damit mir Pakete zugehen. Grüsse Allen und

Krisse
Deine Schwester
István's Sohn

36-37. O'sváth István levele a szovjet fogságból (1954)

38. O'sváth István fényképe a szovjet fogság után (1957)

Ifj. O'sváth István, feleségem Zsóka, ^{anyómnak} ~~anyómnak~~ Klári, a testvérek: Edith, Margit, Béla, Imre, László, unokák: István, Gábor, valamint az egész rokonság nevében mély fájdalommal tudatjuk, hogy szeretett Apánk, testvérünk, nagyapánk

O'sváth István

életének 74-ik évében, 1966. október 19-én, a betegek szentségével megerősítve, visszaadta lelkét Teremtőjének.

Drága halottunkat a római katolikus egyház szertartása szerint október 26-án du. 1/23 óra-kor kísérik utolsó útjára a **Farkasréti temető** halottasházából.

Az engesztelő szentmiseáldozat időpontját a helyszínen közöljük.

Budapest, 1966. október hó.

EMLÉKÉT MEGŐRIZZÜK!

NYUGODJÉK BÉKÉBEN!

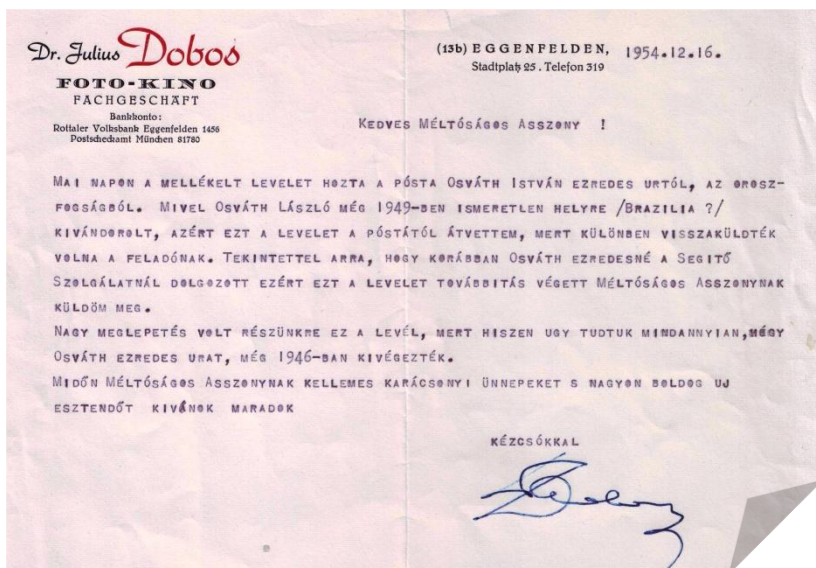
FNVV 13.

Lakcím: Budapest, XI., Szabadság út 77.

39-40. O'sváth István a családjával; gyászjelentése (1962, 1966)

41-42. Altöttingi magyar országgyűlés, segélyszolgálat (1947)

43-45. O'sváth István életjele, Czanik Géza, O'sváth Klára

46-47. V. kisbarnaki Farkas Ferenc és O'sváth Klára (1977)

1978.II.9.

KEDVES KLÁRIKA !

Hálásan köszönöm kedves és jóleső soraitokat.

Nagyon örültem, hogy hosszú idő után árva-otthonomban találkozhattunk. Leperegtem emlékezetemben azok az idők, amikor még Johanniskirchenben nap-nap után együtt lehettünk.

Különösen örültem és meglepett, hogy Jolika és Évike sirját is meglátogattatok és olyan szép csokrot is elhelyeztetetek. Bizony már 14 éve, hogy itt hagytak engemet és ma csak az előttem lévő festményeik emlékeztetnek minduntalan, soha nem muló lelki kapcsolatainkra.

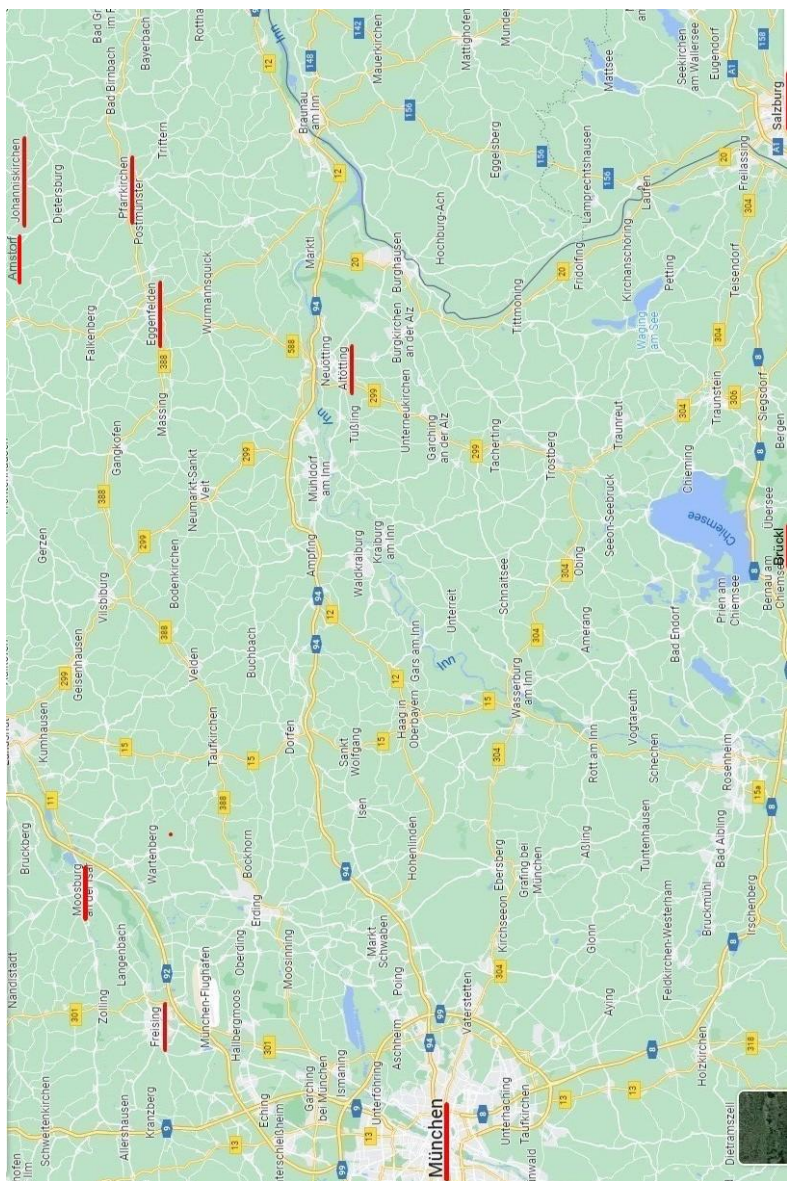
Örülnek, ha gyakrabban lehetne szerencsém Hozzáátok. Dr.v. SZABO LÁSZLO nagyszerű orvosi autojával ez nem is lenne probléma.

Remete életemben még jó, hogy Micinéni itt él, aki rokonom és még hazulról ismert bennünket, rokonainkat és felelősségteljes életemet. Sajnos már nagyon beteges. A kedves üdvözlőleveleket átadtam neki, aminek nagyon megörült.

Szabo Laci orvosságait rendszeresen és előírás szerűen beveszem és biztosan hozzájárulnak ahhoz, hogy immár túl magas korom ellenére bírom ebben a felfordult világban a nekünk fájdalmas iramot.

Még egyszer köszönöm kedves látogatástokat és kérem meleg üdvözlőleveleimet otthon is átadni.

Régi szeretettel ölel és csókol

49. A történet színhelyei Alsó-Bajorországban

50. O'sváth Klára őrizte v. kisbarnaki Farkas Ferenc képe (1944)

51-52. Altöttingi zarándoklat, O'sváth Klára (2017)

53. Az eredeti 1947-es altöttingi gyertya meggyújtás előtt (2017)

Forrás- és irodalomjegyzék

- Arcanum Digitális Tudománytár. <https://adt.arcanum.com/hu/>
Állambiztonsági Történeti Levéltár, Budapest. 3.1.9. V-78470 – 4.1. A-856 – 4.1. A-856/1.
- Balogh Ádám: *Vitéz kisbarnaki Farkas Ferenc emlékezete*. Kézirat. Bad Ischl, 2001. május. Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, Budapest-Zürich. <https://doksi.net/hu/get.php?lid=24509> Letöltés: 2022-10-15.
- Bódiné Beliznai Kinga: „Többet ésszel mint kézzel.” O’sváth Pál a *Sárrét csendbiztosa*. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), 2018, 55. sz.
- Bonhardt Attila: *Kisbarnaki Farkas Ferenc és a rendelkezésre álló levéltári dokumentumok*. In: Hadtörténelmi Közlemények, 2007, 1. sz.
- Braham, Randolph L.: *A magyar holocaust I-II*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1988.
- Czanik Géza dr. vitéz: *Életrajzi adataim*. Kézirat. München, 1979-04-09.
- Családi Emléktár*: Clara von Osváth-Czanik, München hagyatéka.
- Csergheő, Géza von: *Der Adel von Ungarn sammt den Nebenländern der St. Stephans-Krone*. In: *J. Siebmacher’s grosses und allgemeines Wappenbuch*. Von Bauer und Raspe, Nürnberg, 1893, 468. o.
- Fischer Zsolt: *Avgusztin Volosin elfeledett rokonsága*. In: *Kárpát-alja*, 470. szám, 2010-01-15. Letöltés ideje: 2022-01-01. <https://karpataljalap.net/2010/01/15/avgusztin-volosin-elfeledett-rokonsaga>
- Hantó Zsuzsa – Tassy-Becz Éva (szerk.): *Embermentés, sorsok, tények és tanúk*. Kráter Műhely Egyesület, Pomáz, 2021.
- Haraszti György (szerk.): *Vallomások a holtak házából. – Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Köz-*

- pont vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései.* Corvina Kiadó, Budapest, 2007.
- Jamrik Levente (rendező): *Az elíziumi kém.* Dokumentumfilm, 2018.
- Juhász Bálint: *A 12. könnyű hadosztály harctevékenysége 1942. augusztus hónapban.* In: Hadtörténeti Közlemények. 1989, 3. szám, 378. o.
- Juhász Bálint: *Áttörés Scsucsje előtt 1943. január 14. Tolna megyei katonákkal a Donnál.* In: Hadtörténeti Közlemények. 1993, 1. szám, 119. o.
- Kádár Gyula: *A Ludovikától Sopronkőhidáig.* Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1978.
- Kicsoda Czanik Géza és Fáy Gedeon? Szombat, 1990-09-01.
- Kisbarnaki Farkas Ferenc: *Az altöttingi országgyűlés története.* Mikes Kelemen Kiadványllalat, München, 1969.
- Kisbarnaki Farkas Ferenc: *Tatárhágó visszánéz.* Kárpát Kiadó, Buenos Aires, 1952.
- Kovács Tamás: *Államvédelmi Központ 1942 – Az első kísérlet az egységes magyar állambiztonsági csúcsszerv kialakítására.* Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XI, Pécs, 2010. Letöltés: 2022-01-01. <http://www.pecshor.hu/periodika/XI/kovacst.pdf>
- Kozákné Grosz Erna: *Vitézi Rend.* In: Remény, 2008, 3. szám. <http://www.remeny.org/remeny/2008-tel/kozakne-grosz-erna-vitezi-rend/> Letöltés: 2022-09-30
- László Géza: *Osváth Pál 1848/1849-es hadnagy visszaemlékezése a 10. honvédszászlóaljra.* Szabolcs-Szatmár-Beregi levéltári évkönyv 15. (Nyíregyháza, 2001). Eredeti: *Szabadság*, Nagyvárad, 1886. https://library.hungaricana.hu/hu/view/SZSM_Ek_15/?pg=242&layout=s Letöltve: 2022-09-01.
- Magyar Közlöny* 70. szám, 1993. június 1.
- Miklauzič István: *Magyarok Altöttingben.* Világ Magyarorsága, 1917-10-26.

- Nyári Gábor: „45-ösök” – *A német és osztrák területeken élő magyar emigráció története 1945–1956*. Doktori (PhD) disszertáció, Budapest, 2017. Letöltés: 2022-12-01. http://real-phd.mtak.hu/488/19/nyari_gabor_disszertacio.pdf
- O'sváth György: *Élettörédek. Életem – O'sváth György önéletrajzi könyve*. O'sváth Alapítvány, Csenger-Budapest, 2017.
- O'sváth Klára levele, München, 2013-08-15. Kézirat.
- O'sváth Pál: *Bihar vármegye Sárrét járás leírása*. Helikon Kiadó, Budapest, 2009. Seres István (szerk.): útkiadás.
- O'sváth Pál: *Emlékirat*. Kézirat. Bihari Múzeum, Berettyóújfalu.
- O'sváth Pál: *Közbiztonságunk múltja és pandúr korom emlékei (A régi magyar élet feltüntetésével)*. Fritz Ármin Könyvnyomdája, Budapest, 1905.
- O'sváth Pál: *Zsandár kell-e vagy pandúr?* Hügel Ottó Könyvnyomda, Nagyvárad, 1875.
- Pottyondy László nekrológ. Somogyi Könyvtár, 1951. november. <http://ekonyvtar.sk-szeged.hu/jadox/portal/displayImage.psml?docID=27806> Letöltés: 2022-09-15.
- Radnóczy Antal: *A magyar katonai emigráció története (1945–1990)*. Hadtörténelmi Közlemények. 1998. 3. sz. Letöltés: 2022-09-15. <http://epa.oszk.hu/00000/00018/00006/pdf/radnoczy.pdf>
- Rózsás János: *Gulag lexikon*. Püski Kiadó, Budapest, 2000.
- Seres István (szerk.)–Sándor Mária–Török Péter: *Források O'sváth Pál sárréti csendbiztos életéhez*. A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága és a Bihari Múzeum Baráti Köre közös kiadványa. Berettyóújfalu, 2010 (Források és Adatok Bihar történetéhez I. kötet). Hungaricana online. Letöltés: 2022-09-01. <https://docplayer.hu/4121040-Forrasok-o-svath-pal-sarreti-csendbiztos-eletehez-a-csengerujfalusi-o-svath-csalad-bihari-aga.html>

- Szakály Sándor: *A 2. vkf. osztály. Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéből 1918—1945.* Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2015.
- Szakály Sándor: *A magyar katonai elit 1938—1945.* Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1987.
- Szakály Sándor: *Egy életút vázlata – Osváth László.* In: Bugnits-Székely: *Rendvédelem-történeti Füzetek Repertórium.* IV. évf. (1993) 5. szám. http://epa.oszk.hu/02100/02176/00001/pdf/RTF_2006_Rep041-049.pdf Letöltés: 2022-09-01.
- Szakály Sándor: *Magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás 1918—1921.* Tanulmány, online: http://real.mtak.hu/91248/1/Salutem-5_145-160.pdf Letöltés: 2022-09-01.
- Szekér Nóra (szerk.): *Miniszter a frontvonalban – Zsindely Ferenc naplója 1941. február 25. – 1946. március 9.* ÁBTL-Kronosz, Budapest-Pécs, 2121.
- Szentesinfo.hu XXXV. évfolyam 41. szám. Letöltés: 2022-09-15. https://www.szentesinfo.hu/szentesielet/2004/41_1015/nyito.htm
- Ungváry Krisztián: *A magyar katonai elhárító szolgálatok vezetői. Életek – sorsok – csoportok.* In: Drusza Tamás (szerk.): *A magyar elhárítás fejlődése – Tanulmányok a katonai és polgári nemzetbiztonsági elhárítás múltjáról, jelenéről, jövőjéről.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019.
- Vitézi Tájékoztató.* München, 1977, 1982, 1984–85.

Tartalomjegyzék

Előszó	5
Az O'sváth család példaadó elődei	7
O'sváth Pál a polihisztor csendbiztos	8
O'sváth István a rettenthetetlen kémelhárító	15
O'sváth Istvánné, a megtévesztett asszony	41
Az élőhalott visszatérése	51
O'sváth István életének utolsó harmada	54
Kik jelentettek O'sváth Istvánról?	74
Hátramaradt élet Németországban	88
Milyen ember volt O'sváth István?	90
O'sváth István kémelhárító ezredes családon kívüli kapcsolatai	93

Függelékek

O'sváth Klára levele	95
Kisbarnaki Farkas Ferenc életrajza	101
Czanik Géza életrajza	106
Jegyzetek	113
Képek	127
Forrás- és irodalomjegyzék	163

MĚCSES SOROZAT

EGY CSALÁD HÁBORÚS TÉBOLYA BÉKÉBEN O'SVÁTH EZREDES HOLTAIGLAN KUTYASZORÍTÓBAN

A TÖRTÉNET EGY OLYAN SZÉTSZÓRÓDOTT KÁRPÁT-MEDENCEI NAGYCSALÁDRÓL SZÓL, AMELYNEK SZEMÉLYISÉGEI A MAGUK SZINTJÉN – AZ 1848-AS SZABADSÁGHARCÓTÓL, A KIEGYEZÉS ELŐTTI ÉS AZ AZT KÖVETŐ IDŐKÖN, MAJD AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚN ÉS A MAGYAR KIRÁLYSÁG VIRÁGZÓ IDŐSZAKÁN ÁT, S VÉGÜL A KOMMUNIZMUS KITELJESEDÉSÉIG ÉS BUKÁSÁIG – A HELYTÁLLÁSUKKAL JELENTŐSEN HOZZÁJÁRULTAK A HAZAI ÉS A TÉRSÉGI TÖRTÉNELEM ALAKULÁSÁHOZ.

A FŐHŐS OSVÁTH ISTVÁN KÉMELHÁRÍTÓ EZREDES, VISZONTAGSÁGOS ÉLETE ÖNMAGÁBAN AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚT ÉS AZ AZT KÖVETŐ BÉKEIDŐT FOGJA ÁT, AMELY AZ Ő SZÁMÁRA A FELEMELKEDÉST ÉS KATONAI HIVATÁSÁNAK KALANDOS KITELJESEDÉSÉT JELENTETTE. A HÁBORÚ BEFEJEZTÉVEL ÉPPEN EZ A KIEMELKEDÉS OKOZTA VESZTÉT IS, HISZEN A MAGYAR KOMMUNISTÁK, A SZOVJETEK ÉS A SZÖVETSÉGESEK EGYYSZERŰEN KIIKTATANDÓ ELLENSÉGNEK NYILVÁNÍTOTTÁK.

E KÖTETBEN RÉSZLETESEN NYOMÁBA EREDHET AZ OLVASÓ ANNAK, HOGY MIKÉNT FOGJÁK EL ŐT AZ AMERIKAIK BAJORORSZÁGBAN, TESZIK REPÜLŐRE BUDAPEST FELÉ, AHOLO MÁR VÁRJÁK A SZÉB SZOVJET TISZTJEI, HOGY AZTÁN HÜSZ ÉV SZIBÉRIAI KÉNYSZERMUNKÁRA ÍTÉLJÉK. MINDEZT TULÉLTE, HAZAJÖTT, DE MIRE MEGÖLELHETTE VOLNA SZERETETT CSALÁDJÁNAK TAGJAIT, KIDERÜLT SZÁMÁRA, HOGY TÁVOL-LÉTE ALATT HULLÁMVASÚTSZERŰ ÉLETÜK BALSZERENCSESEN ALAKULT ÉS MESEBELI TÁVOLSÁGRA KERÜLTEK TŐLE. HAZAÉRKEZÉSE UTÁN HÜLT HELYÜKET TALÁLTA ÉS SOHA TÖBBÉ NEM LÁTHATTA ÖKET. BOLDOGSÁGUKAT KÉSŐBB MÁR NEM IS KERESTÉK, A BÉKÉBEN SEM TUDTAK VIGASZT TALÁLNI, MERT A HÁBORÚ EGY ÉLETRE SZÓLÓ BÉKLYÓT KÖTÖTT A CSALÁD MINDEN TAGJÁNAK LEKÉRE. O'SVÁTH ISTVÁN ÉS A HOZZÁ TARTOZÓ SZEMÉLYEK TÖRTÉNETE KÜLÖN-KÜLÖN ÉS ÖSSZESSÉGÜKBEN IS AZÉRT LEHET SOKATMONDÓ, MERT SZÁMTALAN, AZ ÖVÉKÉHEZ HASONLÓ DRÁMA JÁTSZÓDOTT LE SZÁZEZEKREK ÉLETÉBEN. EZ A CSALÁDTÖRTÉNETI ELBESZÉLÉS ÍGY VÁLIK ÉRDEKESSÉ A KÖZÉRDEKLŐDÉS SZÁMÁRA IS.

